

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ОСВІТИ ТА
ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

VECTORS DEVELOPMENT OF SCIENCE, EDUCATION AND
TECHNOLOGY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

12 березня 2025 р.
March 12, 2025

м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ОСВІТИ ТА
ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

VECTORS DEVELOPMENT OF SCIENCE, EDUCATION AND
TECHNOLOGY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

12 березня 2025 р.
March 12, 2025

м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine

УДК 37:082.2(06)

Вектори розвитку науки, освіти та технологій в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 12 березня 2025 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2025. 87 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Вектори розвитку науки, освіти та технологій в умовах глобалізації” з:

Warsaw University of Life Sciences -SGGW

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”

Відокремлений структурний підрозділ “Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України”

Відокремлений структурний підрозділ “Костянтинівський індустріальний фаховий коледж ДВНЗ “Донецький національний технічний університет”

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Головне управління ДСНС України у Вінницькій області

Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”

Дніпровський державний медичний університет

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці II

Івано-Франківський національний медичний університет

Київський національний університет будівництва і архітектури

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Криворізький державний педагогічний університет

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Національний університет “Львівська політехніка”

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Ніжинська гімназія № 1 Ніжинської міської ради Чернігівської області

Поліський національний університет

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Українська державна льотна академія

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Фізико-технологічний інститут металів та сплавів Національної академії наук України
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Черкаський державний технологічний університет

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти та технологій.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук, освіти (дошкільної, початкової освіти, середньої, професійної та спеціальної освіти), економічних наук, публічного управління та адміністрування, управління та адміністрування (обліку і оподаткування; фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку; менеджменту; маркетингу; підприємництва та торгівлі), психологічних наук, медичних наук, біології та біохімії, ветеринарної медицини, технічних наук, транспорту, виробництва та технологій, сфери обслуговування (готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації), політичних наук, державного управління, соціальної роботи та соціального забезпечення.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES	8
<i>Законов С. П.</i> USING CASE-STUDIES IN LEGAL ENGLISH TEACHING	8
<i>Рославець Р. М., Петрук І. Р.</i> ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	10
<i>Шлекова Д. Д.</i> СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ	11
СЕКЦІЯ 2. ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, СЕРЕДНЯ, ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА) SECTION 2. EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY, VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)	14
<i>Ганжа Н. В.</i> РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ ІРЦ І ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	14
<i>Панченко Є. С.</i> СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ’Ї ПІД ЧАС ВАЛЕОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ	16
<i>Хоменко Т. О.</i> ФОРМУВАННЯ НАВИКІВ РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ГЕОМЕТРІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО НМТ (ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ)	17
СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ SECTION 3. ECONOMIC SCIENCES	20
<i>Гетманьчик І. П., Лис Л. М.</i> ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ	20
<i>Гусарова Л. В., Рубцова О. С.</i> ПЕРСПЕКТИВНІ ЗАВДАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	21
<i>Рахматулліна А. В.</i> МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН	24

Сахно Т. А., Лещенко М. М.

ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ
СТАНДАРТАМИ ЩОДО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ДОСЯГНЕННЯ ТА
ПРОБЛЕМИ..... 26

СЕКЦІЯ 4. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

SECTION 4. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION 28

Баряхтар М. П.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ
СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 28

Світлик М. Г.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ
COVID-19: ВИКЛИКИ ТА НАСЛІДКИ 30

**СЕКЦІЯ 5. УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ (ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ;
ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК;
МЕНЕДЖМЕНТ; МАРКЕТИНГ; ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ)**

**SECTION 5. MANAGEMENT AND ADMINISTRATION (ACCOUNTING AND TAXATION;
FINANCE, BANKING, INSURANCE AND STOCK MARKET; MANAGEMENT;
MARKETING; BUSINESS AND TRADE)..... 32**

Єськова А. М.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ В
УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ 32

Кашченко В. А., Савченко Є. С.

ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ..... 34

Сук П. Л.

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ДОХОДУ
ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ 35

СЕКЦІЯ 6. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

SECTION 6. PSYCHOLOGICAL SCIENCES 38

Горбачук Б. Г.

ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ ЯК
ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ СТРЕСОСТІЙКОСТІ 38

Кокош К. А.

ТІНЬ ВТРАТИ. ФЕНОМЕН НЕЗАВЕРШЕНОГО ГОРЮВАННЯ У СУЧАСНОМУ
УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 39

Макаров О. В.

ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ
ПРАЦІВНИКА ТА ЙОГО ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ 41

<i>Пчелінова М. В.</i> ПОНЯТТЯ ТА ПЕРІОДИ КРИЗИ В ШЛЮБІ	43
СЕКЦІЯ 7. МЕДИЧНІ НАУКИ SECTION 7. MEDICAL SCIENCES	47
<i>Нечитайло Л. Я., Бикович А. К., Магас М. П.</i> ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗРОБЦІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ	47
СЕКЦІЯ 8. БІОЛОГІЯ ТА БІОХІМІЯ SECTION 8. BIOLOGY AND BIOCHEMISTRY	49
<i>Шаторна В. Ф., Ломига Л. Л., Гарець В. І.</i> АНАЛІЗ ЗМІН ПОКАЗНИКІВ ЕМБРІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗА УМОВ ХРОНІЧНОГО ВПЛИВУ ХЛОРИДУ КАДМІЮ В ЕКСПЕРИМЕНТІ НА ЩУРАХ	49
СЕКЦІЯ 9. ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА SECTION 9. VETERINARY MEDICINE	51
<i>Joanna Gruszczyńska, Jagoda Zagrodzka, Beata Grzegrzółka</i> DIAGNOSTIC PROBLEMS OF AMYLOIDOSIS – A VOICE IN THE DISCUSSION	51
<i>Jagoda Zagrodzka, Joanna Gruszczyńska, Beata Grzegrzółka</i> MODERN BIOMARKERS IN THE DIAGNOSIS OF CANCER DISEASES IN ANIMALS – THE ROLE OF OMICS ANALYSES	53
<i>Iwona Kowalczyk-Jabłońska, Justyna Szymanik, Katarzyna Fiszdon</i> INFLUENCE OF BRACHYCEPHALY ON DOGS’ LIVES	56
СЕКЦІЯ 10. ТЕХНІЧНІ НАУКИ SECTION 10. TECHNICAL SCIENCES	59
<i>Чистяков О. В., Нурадинов А. С., Гончаров О. Л., Сіренко К. А., Нурадінов І. А., Зубеніна Н. Ф.</i> СПОСІБ ГРАНУЛЮВАННЯ НІКЕЛЕВИХ СПЛАВІВ ШЛЯХОМ ЇХ БЕЗПЕРЕРВНОГО РОЗЛИВАННЯ	59
СЕКЦІЯ 11. ТРАНСПОРТ SECTION 11. TRANSPORTATION	62
<i>Било О. Я.</i> ВЗАЄМОДІЯ, ПОВЕДІНКА І РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ В ЛЬОТНИХ ЕКІПАЖАХ ТА ІНШИХ АВІАЦІЙНИХ КОЛЕКТИВАХ	62
СЕКЦІЯ 12. ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ SECTION 12. PRODUCTION AND TECHNOLOGY	65
<i>Октисюк Д. М., Цісарик О. Й., Мусій Л. Я.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЗЛАКОВИХ КУЛЬТУР У ТЕХНОЛОГІЇ ЙОГУРТУ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	65

СЕКЦІЯ 13. СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ (ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА, ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ) SECTION 13. SERVICE INDUSTRY (HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS, TOURISM AND RECREATION)	67
<i>Глух М. І.</i> ЗМІНИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ СУСПІЛЬСТВА 5.0	67
<i>Загнибіда Р. П., Лояк Л. М., Бурчак С. С.</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ БАРИВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	69
<i>Коруняк А. В.</i> ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	71
СЕКЦІЯ 14. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ SECTION 14. POLITICAL SCIENCES	74
<i>Маєвська М. В., Примуш М. В.</i> РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: НА ПРИКЛАДІ МОЛОДІЖНИХ РАД.....	74
<i>Марусинець М. М.</i> ВЕКТОР БРИТАНСЬКО-ІРЛАНДСЬКОГО МІЖУРЯДОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	77
<i>Пастухов А. В.</i> КЛАСИЧНІ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ІДЕОЛОГІЙ	79
СЕКЦІЯ 15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ SECTION 15. PUBLIC ADMINISTRATION.....	81
<i>Брич Л. В.</i> ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ РЕАГУВАННЯ НА ПОСИЛЕННЯ РИЗИКОВАНOSTІ ПРИ ІНВЕСТУВАННІ У РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	81
СЕКЦІЯ 16. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ SECTION 16. SOCIAL WORK AND SOCIAL SECURITY	83
<i>Боброва О. А.</i> СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	83
<i>Паскаль А. Г.</i> СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ПІДЛІТКІВ ЯК ІСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	84

УДК 378.161.2.04.143.081

Законов С. П.

викладач кафедри іноземних мов,
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

USING CASE-STUDIES IN LEGAL ENGLISH TEACHING

As English for Specific Purposes (ESP) is designed to meet specified needs of learners, it is especially important when given tasks reflect everyday activities and relate to the real-world language. For legal English it is intention to help law students learn English in a legal context. It is possible that the learners will gain a deeper understanding of how communication works in the foreign language as well as becoming more motivated when they see the value of performing meaningful tasks and activities in the classroom. In this content, the value of any task given at the lesson will depend on the reality exposed in it.

According to the definition a task in task-based approach used in ESP is “an activity where the target language is used by the learner for a communicative purpose... in order to achieve an outcome” [1, p. 52]. A simple task may require learners just to make lists. More complex tasks may incorporate simulating and problem-solving and give the great opportunity to integrate language and subject, which are the most important characteristics in ESP.

Case studies are a feature of many professional courses such as business, law, engineering and medicine. Their purpose is to present students with some aspects of a real-life scenario, through which they can apply and integrate knowledge, skills theory and any experience. The role of case studies varies from one profession to another: in medicine, case conferences can take the form of an enquiry as to whether there is anything else that can be done. On business courses, students are presented with data concerning some aspects of an organization’s business and a brief which could comprise some questions, a specific problem or a decision about “Where would you go, what would you do now?”. For law learners legal case studies can be described as precedent, which represents the main learning approach and integrates language and subject learning methodology.

Legal case study fits the basic ESP principles since it is activity based on authentic materials and involves learners in both individual and group work. There is challenge, participation and the use of professional know-how. While working genre-specific oral or written instructions are practiced. It is a multi-skilled approach in which learners’ attention is directed toward the task more than the language [1, p. 167]

At the same time legal case studies have some specific features. Learners can practice real-world tasks in a non-stressful environment that is very important due to the

profession. These case studies are carried out in “syndicates” which provide experience of teamwork and develop students’ abilities to fulfill various team functions and roles for cooperative participation.

The case study approach can be broken down into three main stages: data input, data processing and output presentation. For legal case studies each of the three stages can be further broken down into several phases.

Data input stage contains data presenting through paper documents, audio and video recordings; situation and mission analysis and roles distribution. Also, this stage features text materials of the kind lawyers need to consult when preparing the case, such as conventions, regulations, case briefs, etc.

Data processing stage explicates the task and gets the group (“syndicate”) together. In this phase syndicate members apply of professional knowledge and skills; they exchange opinions and work out the plan of action. They also analyse the factors which can affect the performing of the task. Sometimes more than one solution is possible, so they have to evaluate them to select the best one. Through weighing up alternative solution syndicates members take into consideration their previous work and develop the final plan.

In the output processing stage, the results may be written up as a letter in which learners have to outline the legal issues raised by the case, and/or present orally.

So, analyzing the process we can see that for each stage integration of skill is evident. Starting with listening and reading at the beginning we obtain a written output through giving opinions and discussion.

Evaluation considers the accuracy of the analysis, the appropriateness of any models applied and the professional rationale behind the proposed solution.

For teaching purposes all the presentations can be videoed for language feedback. As Willis notes, “to avoid the risk of learners achieving fluency at the expense of accuracy and to spur on language development, another stage is needed after the task itself” [2, p. 342]. For error analyses it might be possible to give a report on general types of mistakes made in group, or where and how communication broke down, as well as giving individualized feedback to learners.

Case studies give the opportunity to provide links between language skills developed in the classroom and real-world communicative goals.

Список літератури

1. G. Krashen. Second Language Acquisition and Learning. Oxford: Pergamon, 1981. 345 p.
2. J. Willis. A Framework for Task-Based Learning. Harlow: Longman, 1996. 637p.

УДК 373.3.011.3-051:001.89

Рославець Р. М.

к. п. н., доцент,

доцент кафедри теорії і методики початкової освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,

Петрук І. Р.

магістрант факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Державний стандарт початкової освіти підкреслює, що становлення особистості фундаментується на певних ціннісних умовах, і тому педагог повинен бути озброєний не тільки професійно-комунікативними даними, але й володіти навичками безперервного зростання, бути гнучким у парадигмі власних професійних обов’язків, що передбачає вміння в освітньому процесі використовувати наукові методи пізнання, відповідно до яких у здобувачів початкової освіти формуються навички спостерігати, досліджувати, аналізувати, порівнювати, формується допитливість, прагнення шукати нові ідеї і, таким чином, збудовуються компетентності в галузі природничих наук [1].

Важливо активно залучати дітей до проведення дослідів, і тоді діти здатні робити певні висновки, припущення, що спонукає їх до глибшого пізнання себе і оточуючого світу шляхом інтенсивних спостережень і досліджень.

Проблема становлення дослідницьких умінь та формування дослідницької компетентності у школярів молодшого шкільного віку знайшли своє відображення у наукових працях М. Бойчука, Л. Божович, А. Зимової, Н. Лалак, А. Маркова, О. Марченко, А. Мешкової, О. Савенкова та ін. Цій же проблемі присвятили наукові праці Н. Бібік, А. Гладкова, Н. Семенова, О. Савченко та ін.

Науковець О. Савченко особливо виокремила молодших у школярів, означивши їх “чомучками”, “вони все хочуть дослідити, побачити, випробувати. Вони неодмінно хочуть знати причину події, обставини, як і що відбувалося” [3, с. 41–49].

Відзначимо, що допитливість – характерна особливість дитини, яка проявляється в пошуках інтересу до будь-якого почутого чи побаченого явища, старається дізнатися про нього конкретніше.

Будь-яке дослідження підвищує інтерес дитини до ґрунтовнішого вивчення явищ, процесів, дає можливість всесторонньо і об’єктивно вивчати їх, підсумовувати отримані певні результати для подальшого їх вивчення та примінення.

Безпосередня участь здобувачів початкової освіти у проведенні досліджень передбачає можливість здобути нові знання, урізноманітнює їх творчу пізнавальну діяльність, яка відзначається цілеспрямованістю та вмотивованістю.

Беззаперечне твердження А. Мешкової про особливість дослідницької діяльності в тому аспекті, що це джерело, звідки можна черпати нові знання, щодо

досліджуваного питання, певних суперечок та протиріч, які потребують докорінного з’ясування та пізнання [2, с. 124].

Відзначимо, що через дослідницькі вміння можна удосконалювати науковий пошук, програму дослідження, розвивати логічне мислення, успішно підбирати нові методи та ефективно їх використовувати у подальшому.

На формування дослідницьких умінь у здобувачів початкової освіти звертає увагу НУШ, де окреслюється, що ця операція має здійснюватись не тільки на уроках природничого циклу, а й на усіх програмних предметах.

Ефективність дослідницької діяльності беззаперечна, адже це пізнавальна творча робота, завдяки якій у школярів формуються уявлення та поняття про об’єкти природи, усвідомлюється взаємодія і взаємозв’язок між ними і обґрунтовуються наслідки такої взаємодії.

Важливі твердження з цього приводу у своїх наукових працях відобразив В. О. Сухомлинський. Він вважав, що природа, спілкування з нею, дослідження її – це ключовий засіб формування високих ціннісно-моральних якостей дитини. Це пов’язано передусім з глибоким осмисленням того, що ця сфера освіти набуває вирішального значення для становлення людини взагалі та основ сучасного, екологічно орієнтованого світогляду.

Список літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/> (дата звернення: 10.03.2025)

2. Мешкова А. В. Формування дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання засобами наочності : магістер. роб. на здобуття квал. “Магістр педагогічної освіти. Викладач педагогіки і методик початкової освіти, вчитель початкової школи” : спец. 013 Початкова освіта. Ніжин, 2018. 124 с.

3. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2012. № 1. С. 41–49.

УДК 378.016:811.161.2'243]:004.7

Шлекова Д. Д.

аспірант

кафедри менеджменту та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності, економіки та маркетингу
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

У сучасному глобалізованому світі дедалі більшої актуальності набуває проблема іншомовної підготовки, зокрема підготовки іноземних здобувачів освіти до освоєння української мови як другої. Варто також враховувати, роль мови як важливого елемента соціокультурної інтеграції, важливо з’ясувати теоретичні засади та методичні підходи до навчання української мови іноземних здобувачів освіти. У

роботі розглянуто основні принципи та методи іншомовної підготовки, а також роль цифрових технологій у процесі навчання.

Методика викладання української мови для іноземних здобувачів освіти є складною та багатогранною наукою, що передбачає застосування сучасних педагогічних і психологічних технологій, а також адаптацію навчального процесу до специфіки студентів з різними мовними та культурними підґрунтями. У цьому контексті важливим є використання комунікативного підходу, розвитку мовних і культурних компетенцій через інтерактивні методи та цифрові ресурси.

Особливістю сучасної методики викладання іноземної мови є те, що воно базується на інтеграції різних підходів та методів, що зосереджують увагу саме на розвитку практичних мовних умінь та навичок через реальні ситуації спілкування, що дозволяє іноземним студентам використовувати мову не лише з метою засвоєння теоретичних знань, а й для подальшого розвитку ефективного комунікування у різних соціокультурних контекстах. Серед цих методів особливу роль відіграють:

– комунікативний – орієнтується на розвиток навичок комунікації студентів, а саме усне та письмове спілкування, яке виникає у реальних ситуаціях;

– граматико-перекладний – метод, основою якого є вивчення граматичного матеріалу та переклад різних видів тексту з мови, яку вивчають на рідну. Переважно є найбільш поширеним методом, що застосовується під час вивчення іноземної мови;

– аудіолінгвістичний метод – сприяє розвитку навичок вимови та аудіювання, з використанням репетиції та імітації [4, с. 83].

Інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри, дебати, дискусії, групові проекти, є важливими складовими для розвитку активних мовних навичок студентів. Вони створюють умови для максимальної практичної реалізації знань, сприяють підвищенню мотивації студентів до вивчення мови, а також допомагають у подоланні мовного бар'єра. У дослідженні з комунікативної методики Н.Білан зазначено, що принцип інтерактивності, а відповідно й інтерактивні методи навчання, не лише сприяють покращенню мовних навичок, а також покращують розвиток критичного мислення, співпраці між студентами, їх креативності та творчості, що є важливими аспектами навчання [2, с. 151].

Сучасні цифрові технології відіграють важливу роль в навчанні української мови іноземних студентів. Ці ресурси надають можливість у створенні персоналізованих навчальних траєкторій, а також дозволяють студентам самостійно вивчати різні теми за допомогою різноманітних онлайн-ресурсів, мобільних додатків та віртуальних класів. На таких платформах, як Moodle, Mondly, Ukrainian Lessons, а також у мобільних застосунках для вивчення мов, міститься великий обсяг інформації, який допомагає іноземним здобувачам освіти вдосконалювати свої мовні навички, працюючи з граматиною, лексикою, вимовою та слуханням у зручний для них час. Використання цифрових технологій також дає можливість викладачам створювати інтерактивні завдання, тести та вправи, що автоматично оцінюються і допомагають у систематичному контролі за навчальним процесом. Окрім того, що цифрові ресурси дають можливість створювати більш інтерактивні уроки, вони також суттєво підвищують навчальну мотивацію студентів та полегшують процес засвоєння нової мови.

Одним із важливих аспектів методики викладання - адаптація навчального процесу до рівня підготовки студентів. Іноземні студенти мають різний рівень знань і мовних навичок, що потребує диференційованого підходу. Для початкового рівня важливим є використання простих методів і технік, наприклад, запам'ятовування основних лексичних одиниць та граматичних конструкцій, в той час, як для студентів з вищим рівнем мови увага зосереджується на розвитку дискусійних та академічних навичок. Застосування такого підходу сприяє максимальній ефективності навчання, оскільки дозволяє враховувати індивідуальні потреби та можливості кожного студента [1, с. 102-103].

Таким чином, теорія та методика іноземної підготовки української мови іноземними здобувачами освіти є важливим напрямком розвитку української освіти. Використання новітніх технологій, таких як онлайн-курси, мобільні застосунки, тематичні сайти, значно покращують ефективність навчального процесу, що дозволяє адаптувати та індивідуалізувати його під конкретні потреби студентів. Проте для забезпечення ефективності навчання варто вирішити низку проблем, пов'язаних із технологічним забезпеченням та культурними аспектами мовного навчання.

Список літератури

1. Дидактика довузівської підготовки студентів-іноземців: навч.-метод. посіб. / Н.Б. Булгакова, та ін. Суми : Сумський державний університет, 2017. 286 с.
2. Білан Н. Комунікативний метод навчання іноземних мов студентів немовних ВНЗ. *Молодь і ринок*. 2012. №5(88). С.149-153
3. Висоцький, А. В., Романчук, С. М. Когнітивний підхід у формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 2024. №1(208), 78–83.
4. Матвіяс О. Сучасні підходи до методики викладання англійської мови у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія “Педагогіка.Психологія”* 2023, №4. С.77-85
5. Семенов О.М. Навчання української мови і літератури у вимірах ключових компетентностей: методичний посібник. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2023. 212 с.
6. Толочко С.В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2021. №13(169). С.28-35

СЕКЦІЯ 2

SECTION 2

ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА,
СЕРЕДНЯ, ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА)
EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY,
VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)

УДК 371.3

Ганжа Н. В.

методист

ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти

комунального закладу вищої освіти

“Дніпровська академія неперервної освіти”

Дніпропетровської обласної ради”

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ ІРЦ І ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В умовах глобалізації та європейської інтеграції освіта стає все більш орієнтованою на інклюзію та рівні можливості для кожної дитини, незалежно від її фізичних, інтелектуальних чи соціальних можливостей. Одним із важливих напрямків цієї стратегії є розвиток інклюзивної освіти, що передбачає забезпечення рівного доступу до освіти для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) [1, с. 15]. Одним з ключових аспектів цієї моделі є співпраця між інклюзивно-ресурсними центрами (ІРЦ) і закладами дошкільної освіти, що є основою для створення сприятливого освітнього середовища для таких дітей [2, с. 35].

Інклюзивна освіта – це система навчання, яка спрямована на інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами в загальний освітній процес [3, с. 22]. Важливим аспектом є те, що інклюзивна освіта не лише сприяє соціалізації таких дітей, але й дозволяє їм отримати необхідні знання та навички, які відповідають їхнім потребам і здатностям. Важливою умовою для ефективного розвитку інклюзивної освіти є тісна співпраця між усіма учасниками освітнього процесу: педагогами, батьками, фахівцями ІРЦ та адміністрацією закладу освіти [4, с. 42].

Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) виконують важливу роль у наданні підтримки дітям з ООП, їхнім сім'ям та педагогам. Вони здійснюють психолого-педагогічну діагностику, надають рекомендації щодо організації навчального процесу та корекційних заходів, а також працюють безпосередньо з педагогами, допомагаючи їм адаптувати навчальні програми до потреб дітей з особливими потребами [3, с. 30].

Завдяки тісній співпраці з ІРЦ, заклади дошкільної освіти можуть створювати інклюзивне освітнє середовище, яке включає спеціалізовані методики, корекційні заняття та індивідуальний підхід до кожної дитини. Це дозволяє значно підвищити якість освіти для дітей з ООП та забезпечити їм належні умови для розвитку в колективі [1, с. 55].

У сучасному світі глобалізація ставить нові вимоги перед системами освіти. Все більше держав орієнтуються на інтеграцію в міжнародні освітні простори, зокрема,

через стандарти, які включають принципи інклюзії та рівного доступу до освіти для всіх дітей. Проте на шляху до розвитку інклюзивної освіти є чимало викликів. Одним з таких є нестача кваліфікованих фахівців, здатних працювати з дітьми з особливими освітніми потребами [4, с. 60].

З глобалізацією настає ще один важливий аспект – адаптація системи освіти до міжнародних стандартів. Включення в міжнародні проекти та програми, спрямовані на розвиток інклюзивної освіти, дозволяє країнам не тільки ділитися досвідом, але й отримувати підтримку в реалізації таких ініціатив [5, с. 102].

У деяких країнах вже успішно реалізовано моделі співпраці між ІРЦ та дошкільними установами, що забезпечують ефективний розвиток інклюзивної освіти. Наприклад, в Україні в деяких містах було організовано пілотні проекти, де педагоги закладів дошкільної освіти спільно з фахівцями ІРЦ розробляють індивідуальні освітні маршрути для дітей з ООП, проводять спільні заняття та надають консультації батькам [2, с. 50].

Розвиток інклюзивної освіти в умовах глобалізації є важливим кроком на шляху до створення рівних можливостей для всіх дітей. Співпраця між Інклюзивно-ресурсними центрами та закладами дошкільної освіти є необхідною умовою для забезпечення ефективної підтримки дітей з особливими освітніми потребами [1, с. 85]. Важливими аспектами є підвищення кваліфікації педагогів, створення інклюзивного середовища, а також розвиток партнерських відносин між різними структурами системи освіти [4, с. 90].

Список літератури

1. Бондаренко Л. В. “Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та перспективи розвитку”. - Київ: Вища школа, 2020.
2. Шевченко І. А. “Психолого-педагогічні аспекти підтримки дітей з особливими освітніми потребами”. - Львів: ЛНУ, 2018.
3. Остромова М. В. “Роль ІРЦ у підтримці дітей з особливими освітніми потребами”. - Харків: Харківський університет, 2019.
4. Семененко О. І. “Глобалізація і її вплив на розвиток освіти”. - Одеса: Одеський національний університет, 2017.
5. UNESCO. “Inclusive Education: The Way of the Future”. - Paris: UNESCO, 2016.

УДК 37.018.1:373.3:613

Панченко Є. С.

асистент кафедри теорії та методик
дошкільної й інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ ТА СІМ'Ї ПІД ЧАС ВАЛЕОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини дошкільного віку. В період дошкільного дитинства починають формуватися основи майбутнього способу життя, звички та ставлення до власного здоров'я. Саме тому валеологічне виховання посідає важливе місце в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, а ефективна співпраця дитячого садка та сім'ї відіграє ключову роль у цьому процесі.

Науковці відмічають, що у дітей дошкільного віку зростає рівень захворюваності, що зумовлено малорухливим способом життя, незбалансованим харчуванням, екологічними проблемами та стресами. Важливість валеологічної освіти дітей висвітлюється у наукових працях Т. Андрющенко, Н. Денисенко, О. Дубогай, Н. Коцур, О. Максимової, та інших.

Деякі батьки вважають, що формування основ здорового способу життя дітей покладено саме на вихователів закладів дошкільної освіти, проте роль педагогів полягає лише у підтримці цього процесу. Основну роль відіграють батьки, які є прикладом для наслідування дітей. Сьогодні в основі нової філософії взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти лежить ідея про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати, направити, доповнити їх виховну діяльність [1, с. 42]. Це твердження підтверджується статтею 8 Закону України “Про дошкільну освіту”. Не важливо, скільки зусиль докладуть вихователі для формування здоров'язберезувального світогляду у дитини, якщо погляди батьків будуть відрізнятися. Розбіжність у поглядах вихователів та батьків заплутає дитину остаточно та не дасть зрозуміти що є корисним, а що шкідливим. І навіть якщо батьки підтримуватимуть слова вихователів, а діями показуватимуть протилежне (наприклад, стверджуватимуть, що кожного ранку обов'язково необхідно робити ранкову гімнастику, а самі не виконуватимуть цього; говоритимуть про шкідливість чипсів, але споживатимуть їх самі) це призведе до виникнення суперечностей у дитини та небажання дотримуватися встановлених правил.

Не всі батьки володіють необхідними знаннями про здоровий спосіб життя, правила його дотримання. ЗДО може стати важливим інформаційним центром для просвіти батьків та формування відповідального ставлення до здоров'я дитини. Система роботи з підвищення педагогічної культури батьків з основ здорового способу життя здійснюється через колективні та індивідуальні; словесні, практичні та наочні форми роботи [2, 131]. Для зміцнення взаємодії між сім'єю та ЗДО, підвищення рівня обізнаності батьків щодо валеології необхідно проводити заходи, спрямовані на педагогічну просвіту батьків (семінари, консультації, круглі столи), взаємодію між

дітьми, батьками та педагогами (кулінарні майстер-класи з приготування корисних страв, екологічні та валеологічні акції, фізкультурно-оздоровчі заходи), індивідуальну роботу з батьками (індивідуальні консультації, опитування, анкетування).

В практиці закладів дошкільної освіти спостерігається тенденція до використання нетрадиційних форм співпраці з батьками, що дозволяє зробити процес валеологічної освіти більш цікавим, залучити батьків до активної участі в житті дітей та покращити їхню обізнаність про здоровий спосіб життя. Серед таких форм можуть бути спільні прогулянки та екскурсії (пікніки на природі, походи в ліс, ботанічний сад, екскурсії до фермерських господарств), театралізовані вистави (постановка казок на валеологічну тематику) та творчі проекти (записи сімейних роликів про здоровий спосіб життя, фото спортивного дня, ведення спільного щоденника, де фіксуються корисні звички родини, створення сімейного плакату з концепцією здорового способу життя тощо), валеологічні квести та ігрові програми (вікторина “Що я знаю про своє здоров'я”, квести “Подорож у країну здоров'я”, “Фітнес-марафон”, “Скарби здоров'я”), майстер-класи та тренінги (“Готуємо здоровий сніданок разом”, “Його для дітей та їх батьків”, “Масаж та гімнастика для дітей в домашніх умовах”), валеологічні вечори та інтерактивні зустрічі, на яких батьки та педагоги можуть обговорити сімейні традиції оздоровлення, обмінятися досвідом, послухати лекції від лікарів, нутриціологів та інших фахівців щодо дотримання здорового способу життя.

Можемо впевнено стверджувати, що валеологічне виховання дітей дошкільного віку має бути систематичним та відбуватися як у закладі дошкільної освіти, так і вдома. Узгодженість дій педагогів та батьків сприятиме ефективному засвоєнню валеологічних знань та навичок.

Список літератури

1. Корбун Ю. Співпраця дитячого закладу і сім'ї з питань валеологічного виховання. Перспективи розвитку дошкільної освіти і сучасний образ дитинства: зб. наукових праць / за заг. ред.: О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2021. С. 41-44.

УДК 37.091.33-027.22:514]:37.091.27

Хоменко Т. О.

Учитель математики Ніжинської гімназії № 1
Ніжинської міської ради Чернігівської області

ФОРМУВАННЯ НАВИКІВ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ГЕОМЕТРІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО НМТ (ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ)

На сьогодні формою підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів є незалежний мультимедійний тест (НМТ), обов'язковою складовою якого є математика. Необхідність включення математики до НМТ зумовлена в першу чергу тим, що у сучасному світі саме математика є основою професійної підготовки значної кількості фахівців різних галузей.

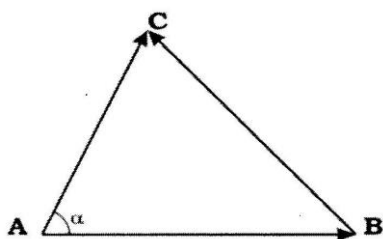
При вивченні математики в учнів формується здатність критично мислити, розвивається математична логіка, вміння бачити та знаходити аналогії, що є

необхідною умовою для розвитку логічного та абстрактного мислення. Саме логічне та абстрактне мислення здатна сформулювати одна із складових математики – геометрія. Крім того, саме геометрія формує такі навички як здатність визначати площі, об’єми, виконувати вимірювання, що у майбутньому застосовується у різноманітних професіях.

Для ефективної підготовки до НМТ варто опрацьовувати різнорівневі завдання із тем, що будуть винесені на тестування. Однією із таких тем є координати та вектори у просторі. За допомогою векторів можна розв’язувати різноманітні задачі. Серед яких: задачі на знаходження довжини кута чи величини відрізка, задачі на доведення паралельності прямих або відрізків, розташування точок на одній прямій та поділу відрізка точкою. Для доведення задач такого типу використовуються властивості векторів. Так, основою доведення того що, в довільному трикутнику підтверджується теорема косинусів застосовується правило трикутника додавання векторів та формула квадрату різниці двох виразів (задача 1) [1].

Задача 1. Довести, що для довільного трикутника ABC справджується співвідношення $BC^2 = AB^2 + AC^2 - 2AB \cdot AC \cdot \cos \alpha$, де $\alpha = \angle BAC$.

Доведення

Введемо вектори \overrightarrow{AB} , \overrightarrow{AC} і \overrightarrow{BC} .

Маємо $\overrightarrow{BC} = \overrightarrow{AC} - \overrightarrow{AB}$.

Піднесемо цю рівність скалярно до квадрата, дістанемо:

$$\overrightarrow{BC}^2 = (\overrightarrow{AC} - \overrightarrow{AB})^2 = \overrightarrow{AC}^2 - 2\overrightarrow{AC} \cdot \overrightarrow{AB} + \overrightarrow{AB}^2 = |\overrightarrow{AC}|^2 - 2 \cdot |\overrightarrow{AC}| \cdot |\overrightarrow{AB}| \cdot \cos \alpha + |\overrightarrow{AB}|^2, \text{ звідки}$$

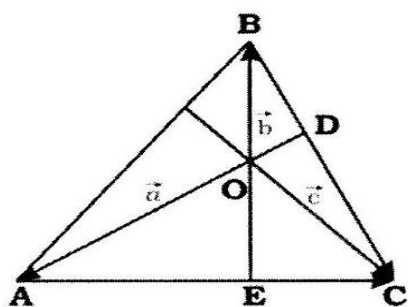
$$BC^2 = AB^2 + AC^2 - 2AB \cdot AC \cdot \cos \alpha, \text{ де } \alpha = \angle BAC.$$

Доведення закінчене.

При доведенні того що, висоти трикутника перетинаються застосовується умова перпендикулярності векторів та властивість скалярного добутку (задача 2) [1].

Задача 2. Довести, що три висоти трикутника або їх продовження перетинаються в одній точці.

Доведення

Нехай трикутник ABC AD і BE – його висоти, проведені до сторін BC і AC відповідно, O – точка їх перетину.

Введемо вектори \overrightarrow{OA} , \overrightarrow{OB} і \overrightarrow{OC} .

Нехай $\overrightarrow{OA} = \vec{a}$, $\overrightarrow{OB} = \vec{b}$, $\overrightarrow{OC} = \vec{c}$.

Оскільки AD – висота, то, $\overrightarrow{OA} \perp \overrightarrow{BC}$, а значить $\overrightarrow{OA} \cdot \overrightarrow{BC} = 0$ або $\vec{a} \cdot (\vec{c} - \vec{b}) = 0$. Звідси маємо $\vec{a} \cdot \vec{c} - \vec{a} \cdot \vec{b} = 0$ або

$$\vec{a} \cdot \vec{c} = \vec{a} \cdot \vec{b} \tag{1}$$

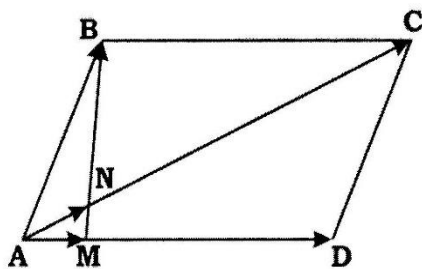
Аналогічно $\overrightarrow{OB} \perp \overrightarrow{AC}$, тоді $\overrightarrow{AB} \cdot \overrightarrow{AC} = 0$ або $\vec{b} \cdot (\vec{c} - \vec{a}) = 0$. Звідси $\vec{b} \cdot \vec{c} - \vec{b} \cdot \vec{a} = 0$ або

$$\vec{b} \cdot \vec{c} - \vec{b} \cdot \vec{a} \quad (2)$$

З рівностей (1) і (2) випливає, що $\vec{a} \cdot \vec{c} = \vec{a} \cdot \vec{b}$ або $\vec{a} \cdot \vec{c} - \vec{a} \cdot \vec{b} = 0$, або $\vec{c} \cdot (\vec{a} - \vec{b}) = 0$. Значить $\vec{a} - \vec{b} \perp \vec{c}$ або $\overrightarrow{AB} \perp \overrightarrow{OC}$. Таким чином, третя висота трикутника (проведена до сторони AB) також проходить через точку O , точку перетину двох інших висот трикутника, що й треба було довести.

При знаходженні відношення довжин відрізків (задача 3) використовується умова колінеарності векторів та правило трикутника додавання векторів [1].

Задача 3. На стороні AD і діагоналі AC паралелограма $ABCD$ взято точки M і N так, що $AM = \frac{1}{5}AD$, $AN = \frac{1}{6}AC$. У якому відношенні точка N ділить відрізок MB ?

Розв'язання

Спочатку доведемо, точки M , N і B лежать в одній прямій.

Для цього покажемо, що вектори \overrightarrow{MN} і \overrightarrow{MB} колінеарні.

За умовою $AM = \frac{1}{5}AD$, $AN = \frac{1}{6}AC$, тоді $\overrightarrow{MN} = \overrightarrow{AN} - \overrightarrow{AM} = \frac{1}{6}\overrightarrow{AC} - \frac{1}{5}\overrightarrow{AD}$.

Оскільки $\overrightarrow{AC} = \overrightarrow{AD} + \overrightarrow{DC}$, то

$$\overrightarrow{MN} = \frac{1}{6}\overrightarrow{AC} - \frac{1}{5}\overrightarrow{AD} = \frac{1}{6}(\overrightarrow{AD} + \overrightarrow{DC}) - \frac{1}{5}\overrightarrow{AD} = \frac{1}{6}\overrightarrow{DC} - \frac{1}{30}(\overrightarrow{AD}) = \frac{1}{30}(5\overrightarrow{DC} + \overrightarrow{AD}).$$

$$\text{З іншого боку } \overrightarrow{MB} = \overrightarrow{AB} - \overrightarrow{AM} = \overrightarrow{AB} - \frac{1}{5}\overrightarrow{AD} = \frac{1}{5}(5\overrightarrow{AB} - \overrightarrow{AD}).$$

$$\text{Оскільки } \overrightarrow{AB} = \overrightarrow{DC} \text{ то } \overrightarrow{MB} = \frac{1}{5}(5\overrightarrow{DC} - \overrightarrow{AD}).$$

Якщо $\overrightarrow{MN} = \frac{1}{30}(5\overrightarrow{DC} - \overrightarrow{AD})$, $\overrightarrow{MB} = \frac{1}{5}(5\overrightarrow{DC} - \overrightarrow{AD})$, то звідси випливає, що $\overrightarrow{MB} = 6\overrightarrow{MN}$. А це означає, що точки M , N і B лежать на одній прямій. При цьому точка N ділить відрізок MB у відношенні 1:5.

Відповідь 1:5.

Даний тип задач є опорним для розв'язання інших видів задач. А отже розуміння онов їх доведення відграє значну роль у підготовці до НМТ. Підготовки учня до НМТ є складним і довготривалим процесом, що потребує детального підходу до опрацювання різних тем з шкільного курсу математики.

Список літератури

1. Мерзляк А.Г., Полонський, В.Б. Якір М. С. Геометрія, 9 клас. Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням математики. Харків : Гімназія, 2017. 271 с.

УДК 330.15:404.062.

Гетманьчик І. П.

к.е.н, доцент кафедри землевпорядного проектування
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Лис Л. М.

викладач вищої
Боярського фахового коледжу НУБіП України

ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства особливою є проблема раціонального використання, охорони та відтворення земельно-ресурсного потенціалу – основи життєдіяльності людини [2, 4].

Еколого-економічні механізми землекористування покликані вирішити проблему раціонального землекористування. Еколого-економічний механізм раціонального землекористування – це система організації життєдіяльності на території з властивими їй способами регулювання взаємовідносин між землекористувачами, спрямована на поліпшення екологічних і економічних властивостей земельних ділянок [1].

На першому плані завжди була економічна ефективність землекористування. У сучасному складному економічному та екологічному середовищі існує об'єктивна потреба надавати пріоритет екологічній ефективності в прийнятті господарських рішень.

Оптимальне землекористування ґрунтується на загальних принципах природокористування: єдності використання й охорони природних ресурсів; зональності природних умов і ресурсів; урахуванні законів природи; застосуванні досягнень науки й техніки в землекористуванні. Використання земельних ресурсів доцільне, якщо це відповідає інтересам як людини, так і природи.

Економічна ефективність використання землі - один із вагомих аспектів еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів. Іншим, не менш, а може й найбільш важливим аспектом еколого-економічної ефективності є екологічна ефективність використання, відтворення та охорони земельних ресурсів.

Економічна ефективність – це потенціал зниження витрат на ліквідацію наслідків інтенсивного антропогенного впливу і втручання в навколишнє середовище та створення умов для розширеного відтворення природних ресурсів. Проведення природоохоронних заходів вимагає значних капітальних вкладень та експлуатаційних витрат [2].

На різних рівнях економічної діяльності необхідно розробляти різні показники ефективності виробництва та охорони довкілля. Особливістю природоохоронної діяльності є те, що її наслідки можуть бути розраховані лише на рівні національної економіки. Це означає, що кожен показник повинен бути обґрунтованим не тільки з точки зору підприємств і галузей, але впершу чергу з точки зору національної

економіки. Неврахування цієї вимоги призведе до погіршення екологічної ситуації. Той факт, що сучасні підприємства зосереджуються на охороні довкілля, не означає, що економічні показники з часом будуть забуті, але суттєва відмінність полягає в тому, що вони не є самоціллю.

Виклик полягає у створенні гнучких і маневрених економічних механізмів, які найкращим чином використовують усі ресурси, включаючи природні. Позитивний вплив на навколишнє середовище вимагає екологізації основних виробничих показників, а не винайдення нових. Це дозволить врахувати екологічні витрати і привести діяльність трудових колективів у відповідність до принципу дбайливого ставлення до природи.

Список літератури

1. Новоторов О.С. Економіка землегосподарювання: теорія, методологія / О.С. Новоторов за ред. акад. НАН України Б.М. Данилишина / РВПС України НАН України. – К.: ТОВ “ДКС центр”, 2009. – С. 628.

2. Третяк А.М., Третяк В.М., Гунько Л.А., Гетманьчик І.П. Організація землекористування територій природно-заповідного фонду. – Монографія. ДЕА. К.: 2018. – 135 с.

3. Чабан В.Г. Економіко-екологічне обґрунтування раціонального природокористування в умовах інтенсивного техногенного навантаження: дис. канд. екон. наук: 08.08.01 / В.Г. Чабан. – К., 2000. – 234с.

4. Шубравська О.В. Сталий розвиток агро продовольчої системи України / Ін-т економіки НАН України / О.В. Шубравська. – К., 2002. – 203 с.

УДК 69.003:657:504.03

Гусарова Л. В.

к. е. н., доцент,

доцент кафедри економіки будівництва,
Київський національний університет будівництва і архітектури

Рубцова О. С.

к. е. н., доцент,

доцент кафедри економіки будівництва,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ПЕРСПЕКТИВНІ ЗАВДАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Прогнозоване зростання виробничої активності в будівельній галузі у післявоєнному відновленні України вже сьогодні вимагає критичного вивчення, удосконалення та подальшого впровадження дієвої системи екологічного менеджменту на підприємствах будівництва відповідно до сучасних стандартів з захисту довкілля та реагування на зміну умов навколишнього середовища в балансі з соціально-економічними потребами в економічно і технологічно розвинених країнах з високими рівнем ВВП.

Будівництво спричиняє значний вплив на навколишнє середовище, що призводить до істотних екологічних порушень. На початкових етапах реалізації будівельних проєктів відбувається невідновне втручання в екосистему, порушуються ґрунти та рівень ґрунтових вод, забруднюються прилеглі водойми та повітря. В будівельних процесах використовуються різноманітні природні матеріали, такі як пісок, гравій, камінь, споживається значна кількість води та енергії, що призводить до виснаження природних ресурсів.

На будівельних майданчиках під час підготовки, безпосередньо виконання будівельних робіт або знесення об'єкта, утворюються небезпечні відходи. Неправильна утилізація відходів, у свою чергу, може переповнювати звалища, що збільшує шкоду для довкілля та ризику для здоров'я людини.

За даними американського агентства з охорони навколишнього середовища (EPA) на знесення будівельних об'єктів припадає понад 90 відсотків від загального утворення будівельного сміття, а на будівництво – менше 10 процентів [1].

Неправильна організація процесу будівельного виробництва на будівельному майданчику може спричинити вже довгострокові забруднення, наприклад, ґрунту чи ґрунтових вод.

Окремі підприємства використовують звичайні методи управлінського обліку для виявлення, аналізу та звітності за екологічними витратами. Управлінський облік екологічних витрат на підприємствах будівництва не повинен обмежуватися вказаними діями, а має поширюватися на питання аналізу витрат-вигод від впровадження природоохоронних заходів, співпраці з тими учасниками інвестиційного процесу, які приділяють належну увагу захисту довкілля та пов'язаним з цим витратами. Наприклад, проєктувальники, які передбачають у своїх проєктах енергозаощадження або постачальники сировини і матеріалів, які в свою чергу приділяють увагу питанням захисту довкілля.

Також важливими аспектами є розгляд впливу наслідків невиконання підприємством заходів з захисту навколишнього середовища на погіршення його екологічної репутації, відносин із зацікавленими сторонами. Окреме питання - визначення пріоритетних напрямів і показників щодо дотримання вимог екологічних стандартів у майбутній діяльності.

Серед перспективних завдань управлінського обліку екологічних витрат на підприємствах будівельної галузі можна виділити наступні:

1. Визначення екологічних витрат з віднесенням їх до прямих, які безпосередньо пов'язані з природоохоронною діяльністю (утилізація відходів, контроль за забрудненнями та заходи з підвищення енергоефективності) та непрямих (дотримання нормативних вимог, екологічне навчання та адміністративні витрати).

2. Вимірювання екологічних витрат у грошових одиницях, включаючи використання сировини, споживання енергії та управління відходами; розподіл за конкретними проєктами, процесами чи продуктами для розуміння їх фінансового впливу; облік витрат протягом усього життєвого циклу будівельного проєкту (від планування та проєктування до знесення та переробки).

3. Аналіз фінансових та екологічних вигод від впровадження інноваційних способів будівництва (використання екологічно чистих матеріалів або відновлюваної енергії); аналіз відхилень (порівняння фактичних екологічних витрат із бюджетними чи

стандартними витратами, виявлення неефективності традиційного процесу діяльності суб'єкта господарювання); аналіз беззбитковості (визначення точки, де інвестиції в екологічні ініціативи стають фінансово життєздатними).

5. Бюджетування (розробка бюджетів для екологічних ініціатив); планування та моделювання різних сценаріїв для оцінки фінансового впливу екологічних ризиків; рішення про капіталовкладення (оцінка фінансової життєздатності інвестицій у зелені технології або стійкі методи будівництва).

6. Проведення екологічного аудиту для оцінки відповідності екологічним нормам та ефективності систем екологічного менеджменту; здійснення порівняльного аналізу екологічних показників та витрати з галузевими стандартами чи конкурентами; впровадження системи стимулювання, яка пов'яже показники екологічної ефективності зі стимулами працівників задля заохочення впровадження стійких методів.

7. Управління ризиками (визначення екологічних ризиків, таких як зміни регулювання, дефіцит ресурсів або вплив, пов'язаний з кліматом); кількісна оцінка фінансового впливу екологічних ризиків на проекти будівництва; розробка стратегій пом'якшення екологічних ризиків, таких як запровадження стійких матеріалів чи підвищення енергоефективності.

8. Інтеграція з цілями сталого розвитку (забезпечення відповідності управління екологічними витратами загальним цілям компанії у сфері сталого розвитку); залучення зацікавлених сторін (наприклад, інвесторів, клієнтів, регулюючі органи) в управління екологічними витратами для підвищення прозорості та довіри; постійне вдосконалення завдяки використанню даних про екологічні витрати для визначення областей для покращення та впровадження інновацій у практику сталого будівництва.

9. Використання технологій та інструментів: залучення інструментів системи екологічного менеджменту (EMS): впровадження таких систем, як ISO 14001, для моніторингу та покращення екологічних показників [2]; використання аналітичних даних для виявлення тенденцій, закономірностей та можливостей економії коштів; інформаційне моделювання будівель (BIM) для оптимізації використання ресурсів та зниження впливу на довкілля під час будівництва.

10. Навчання співробітників для обґрунтування реалізації управлінських рішень щодо екологічних витрат та застосування стійких принципів будівництва; комунікація із зацікавленими сторонами для інформування про стратегії та досягнення управління екологічними витратами для зміцнення довіри та підтримки.

Список літератури

1. United States Environmental Protection Agency (EPA) (Агентство з охорони навколишнього середовища США) [сайт] URL: <https://www.epa.gov/smm/sustainable-management-construction-and-demolition-materials> (дата звернення: 07.03.2025).

2. ISO 14001:2015 Environmental management systems — Requirements with guidance for use (Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування) [сайт] URL: <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:14001:ed-3:v1:en> (дата звернення: 06.03.2025).

Рахматулліна А. В.

студентка,
здобувач освіти 2-го магістерського рівня
кафедри міжнародного господарства та
міжнародних економічних відносин,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
КНУ ім. Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН

Міграція висококваліфікованих спеціалістів має різнобічний вплив на національну конкурентоспроможність, особливо так званих країнах-експортерах робочої сили (до яких входить і Україна). На цю міграційну тенденцію впливають різноманітні чинники, зокрема кращі умови життя, вищі матеріальні винагороди та ширші можливості самореалізації за кордоном, які в сукупності зменшують привабливість внутрішнього ринку праці [1].

Міжнародна міграція висококваліфікованих спеціалістів значною мірою визначається основними економічними потребами та стратегічною політикою приймаючих країн, які активно прагнуть залучити інтелектуальний капітал. Наприклад, такі країни, як США, Велика Британія, Німеччина та Франція, дедалі частіше стають основними напрямками завдяки їхній жорсткій політиці, спрямованій на залучення кваліфікованої робочої сили, як це видно у реалізації візових пріоритетів та фінансових стимулів для іноземних студентів у ключових галузях (рис. 1). Ця тенденція ще більше підживлюється гострою потребою в досвіді у високотехнологічних секторах, таких як ІТ-індустрія та інженерні послуги, які є невід’ємною частиною поточної цифрової трансформації глобальної економіки [2]. Отже, ці імміграційні стратегії не тільки сприяють притоку талантів, але й загострюють конкуренцію між країнами за забезпечення найкращих умів, оскільки визнають роль висококваліфікованих спеціалістів у стимулюванні інновацій та економічного зростання.

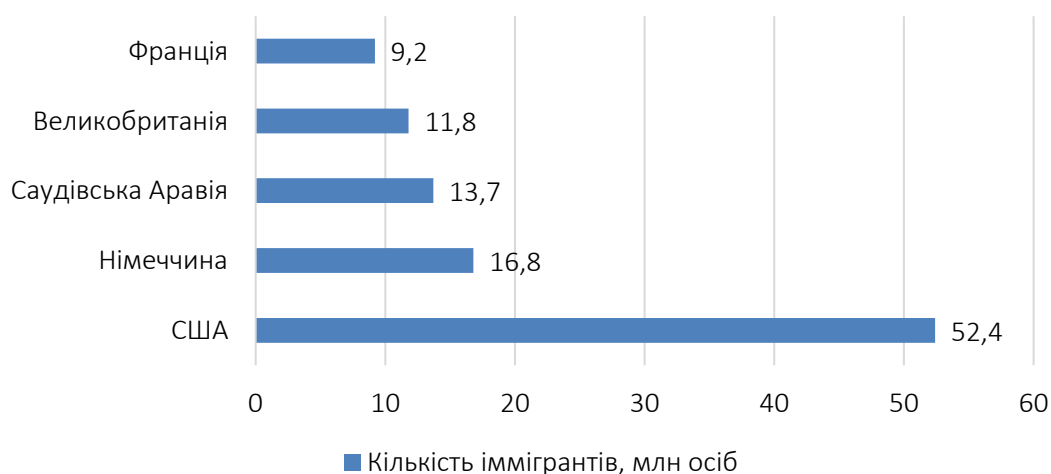

Рис.1. Топ-5 країн за кількістю прибулих трудових мігрантів у 2024 році
Джерело: складено автором на основі [2]

Міграція висококваліфікованих спеціалістів представляє динамічну взаємодію викликів і можливостей для національних економік, суттєво впливаючи на їх міжнародну конкурентоспроможність [3]. Для країн-реципієнтів приплив кваліфікованої робочої сили може стимулювати економічне зростання та розвиток, оскільки ці кваліфіковані іммігранти часто сприяють інноваціям та інвестиціям у нові підприємства. Ця міграція також розширює науково-дослідний потенціал, про що свідчить значна присутність вчених-мігрантів у таких країнах, як США, де вони складають значну частку наукової робочої сили.

Однак країни-донори стикаються з проблемою втрати своїх інвестицій у масштабну та дорогу підготовку цих спеціалістів під час міграції. Цей сценарій підкреслює важливість розробки ефективної державної міграційної політики, щоб збалансувати переваги кваліфікованої імміграції та утримання вітчизняних талантів [4]. Така політика має вирішальне значення для реалізації потенційних економічних вигод при вирішенні соціально-економічних і політичних викликів, що виникають через тенденції міграції. Крім того, стратегічне управління інтелектуальною імміграцією може допомогти пом'якшити соціальну напругу та використати позитивні наслідки притоку кваліфікованої робочої сили у високорозвинених країнах.

Результати цього дослідження підкреслюють складний взаємозв'язок між міжнародною міграцією висококваліфікованих спеціалістів і національною конкурентоспроможністю, особливо в таких країнах-експортерах робочої сили, як Україна. Негативний вплив на склад робочої сили, зокрема виснаження освіченої молоді, не тільки пригнічує інновації, але й обтяжує державу витратами, пов'язаними із заміною навчання. На противагу цьому країни-реципієнти, такі як США, Великобританія, розвинені країни ЄС, є прикладом проактивних стратегій залучення кваліфікованої робочої сили, визнаючи вирішальну роль, яку ці спеціалісти відіграють у зміцненні економічної динаміки та сприянні інноваціям. Ця дихотомія ілюструє необхідність для країн-експортерів робочої сили переглянути свою міграційну політику та інвестувати у створення більш конкурентоспроможного внутрішнього середовища.

Список літератури

1. Шахно А. Ю. Інтелектуальна міграція людського капіталу в умовах глобалізації. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки* : матеріали IV Міжнарод. наук.-практ. конф. (Львів, 18-19 трав. 2017 р.). Львів, 2017. С. 570–571.
2. McAuliffe M. *World Migration Report 2024* / ed. by L.A Ouchou. Geneva : International Organization for Migration, 2025. 384 p. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/msite/wmr-2024-interactive/>.
3. Воскобойник В. В., Воскобойник Д. В. Тенденції міжнародної трудової міграції в умовах інтелектуалізації світогосподарського розвитку та цифровізації економіки. *Вісник Маріупольського державного університету серія: економіка*. 2021. № 22. С. 43–49.
4. Деделюк К., Пасічник О. Міжнародне регулювання інтелектуальної міграції. *Сучасні тренди міжнародних економічних відносин & Управління проектами Європейського Союзу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 20–22 верес. 2018 р.) / ред. Н. Павліха. Луцьк, 2018. С. 233–236.

УДК 346.7:35(477)

Сахно Т. А.

Доктор філософії,
доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу
Черкаський державний технологічний університет

Лещенко М. М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу
Черкаський державний технологічний університет

ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ЩОДО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ

Відносини між Україною та Європейським Союзом (ЄС) є двосторонніми відносинами у сфері економіки, міжнародної політики, освіти, науки і культури. Зовнішня політика в Україні спрямована на впровадження напрямів та принципів управління відповідно до європейських практик, які ґрунтуються на проведенні реформ у місцевому самоврядуванні, як основи створення та функціонування життєдіяльних територіальних громад, що є можливим під дією реформи децентралізації.

В 1990 р. приклад європейського правового простору став поштовхом до побудови нормативно-правової основи розвитку системи місцевого самоврядування в Україні щодо офіційного проголошення її незалежності, а саме Закон України “Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування”, в якому визначено термін “місцеве самоврядування” та ключові принципи його формування. Поступово це зумовило удосконалення та зміни статей щодо структури місцевого самоврядування. Такі ж зміни було внесено до нормативних документів: Конституції України (1996 р.) та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (1997 р.).

Активна фаза реформи децентралізації влади та місцевого самоврядування в Україні почалася з 2014 р., що сприяло гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами щодо децентралізації. На державному рівні затверджено базову нормативну основу [1] щодо правової та фіскальної діяльності органів місцевого управління, а саме:

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.).
2. Закон України “Про співробітництво територіальних громад” (2014 р.).
3. Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020” (2015 р.).
4. Закон “Про добровільне об’єднання територіальних громад” (2015 р.).
5. Постанова КМУ № 214 “Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад” (2015 р.).
6. “Затвердження перспективних планів нового територіального устрою України” (2020 р.).
7. Постанова ВРУ “Про утворення та ліквідацію районів” (2020 р.).

В Законі України “Про правовий режим воєнного стану” (2022 р.) сформовано значні корективи щодо управління та життєдіяльності територіальних громад. Прийняття нормативно-правових документів сприяли формуванню змін децентралізації влади та територіального устрою України, також, змін у фінансовій децентралізації – Бюджетного і Податкового кодексів.

Наслідками гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами щодо децентралізації в Україні є наступні переваги та проблематики. Переваги децентралізації: розмежування повноважень між державними та місцевими органами влади; формування та розподіл бюджетів на місцевому рівні; створення умов для розвитку громадянського суспільства, бізнес-структур; публічність в вирішенні питань громади; наближення послуг до населення; ступінь відповідальності органів місцевого самоврядування за результати діяльності.

До проблем децентралізації слід віднести: ступінь відповідальності місцевих органів влади перед громадянським суспільством та рівень відповідальності за якість виконання своїх посадових обов’язків; неспроможність органів місцевої влади формувати та делегувати місцевими бюджетами відповідно до обмеженості ресурсів громади; недотримання вимог щодо якості надання адміністративних послуг у віддалених громадах; перепони щодо прозорості вирішення питань місцевого значення; недостатність спроможності впливу на макроекономічну ситуацію в державі.

Варто відзначити, що в ході моніторингу розвитку регіонів та територіальних громад [2] досягнуто прогресу щодо цифровізації в територіальних громадах та регіонах. Впровадження геоінформаційної системи значно покращило збір та аналіз даних про виконання місцевих і регіональних планів.

Отже, децентралізація в Україні сприяє європейській інтеграції завдяки ефективній діяльності влади держави у напрямі проведення реформ, розбудові громадянського суспільства, спрямуванню кожної територіальної громади до ефективного власного розвитку від якого залежить економічне зростання регіону та країни загалом. В цьому контексті досвід країн Європи, які мали схожу систему місцевого самоврядування, є актуальним для України. Варто зазначити, що децентралізація не є вимогою ЄС для подальшої співпраці, але ЄС відзначає цю реформу, як одну з самих успішних та сприяє її подальшому продовженню в Україні.

Список літератури

1. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 30.01.2025).

2. *Monitoring the Development of Regions and Territorial Communities (UA0102)*: веб-сайт. URL: <https://www.opengovpartnership.org/members/ukraine/commitments/UA0102/> (дата звернення: 29.02.2025).

УДК 336

Баряхтар М. П.

аспірантка кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку,
Національний університет “Львівська політехніка”

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та глобалізації цифрових процесів, трансформація податкової культури під впливом цифровізації системи публічного управління набуває особливої актуальності. Цей процес стає невід’ємною частиною модернізації державних механізмів, оскільки дозволяє не тільки оптимізувати адміністративні процедури, але й формувати високий рівень довіри серед платників податків. Податкова культура тут виступає як комплекс цінностей та норм, що регулюють взаємовідносини між державою та громадянами, а публічне управління набуває нового виміру завдяки впровадженню цифрових технологій, які забезпечують прозорість, оперативність та ефективність прийняття рішень. Така трансформація сприяє не лише технічному оновленню систем, але й створенню більш інклюзивного середовища, де кожен учасник фінансового процесу може відчувати свою вагу та відповідальність.

Переваги цифровізації стають очевидними у впровадженні електронного документообігу, автоматизованих систем контролю та електронних сервісів, які значно полегшують взаємодію між державними органами та платниками податків. Зокрема, цифрова трансформація дозволяє суттєво знизити рівень бюрократії, що є однією з головних перепон на шляху розвитку податкової культури. Розвиток сучасних інформаційних технологій забезпечує швидкий обмін даними, оперативну обробку інформації та ефективне виявлення порушень у системі. Публічне управління, підкріплене цифровими інноваціями, створює умови для більшої відкритості та контролю, що позитивно впливає на формування довіри між суспільством і державною владою. Такі зміни сприяють не лише підвищенню якості послуг, але й зміцненню законності та відповідальності у сфері оподаткування.

Інтеграція цифрових технологій в систему публічного управління дозволяє створити єдину базу даних, яка є ключовим елементом сучасної податкової культури. Використання єдиних електронних платформ для ведення податкової звітності забезпечує прозорість фінансових процесів та скорочення часу на обробку інформації. Застосування сучасних аналітичних інструментів сприяє точнішому аналізу фінансових потоків, що в свою чергу дозволяє оперативно реагувати на виявлені порушення та оптимізувати систему контролю. Публічне управління, трансформоване цифровими рішеннями, стає більш адаптивним до сучасних викликів, зокрема, до зростаючих обсягів даних і необхідності забезпечення кібербезпеки. Такий підхід дозволяє

зміцнити механізми протидії корупції та підвищити якість взаємодії між державними органами та громадськістю, що є основою формування високої податкової культури [1-3].

Цифровізація стає каталізатором реформ, що стосуються як технологічної, так і культурної трансформації у сфері оподаткування. Сучасні технології дозволяють впроваджувати інноваційні підходи у публічному управлінні, що позитивно впливає на формування нових стандартів взаємодії між державою та бізнес-середовищем. В цьому контексті податкова культура набуває особливої ваги, адже вона формує моральні та етичні орієнтири для всіх суб'єктів економічної діяльності. Підвищення рівня цифрової грамотності серед співробітників державних установ сприяє ефективному використанню сучасних технологій, що веде до зниження ризиків та забезпечення стабільності системи. Публічне управління, інтегроване з цифровими рішеннями, створює нові можливості для розвитку інноваційних підходів у фінансовому нагляді та контролі, що безумовно підсилює роль податкової культури як фундаменту стабільної економіки.

Не можна не відзначити виклики, що супроводжують цифрову трансформацію системи публічного управління. Основними з них є проблеми кібербезпеки, захисту персональних даних та необхідність постійного оновлення технологічної інфраструктури. При цьому податкова культура вимагає створення умов для безперебійного та безпечного функціонування цифрових сервісів, що забезпечують взаємодію між громадянами і державою. Розробка ефективних механізмів контролю та систем раннього попередження про можливі загрози стає критично важливою для збереження цілісності інформаційних ресурсів. Публічне управління має на меті не лише модернізацію існуючих процесів, але й адаптацію до нових реалій цифрової епохи, що включає формування стратегій щодо підвищення кібербезпеки та управління ризиками. Такий комплексний підхід сприяє створенню стабільного середовища, де високі стандарти податкової культури співіснують з ефективним публічним управлінням.

Підсумовуючи, трансформація податкової культури під впливом цифровізації системи публічного управління є надзвичайно важливим процесом, що визначає майбутнє економічної та соціальної стабільності держави. Сучасні цифрові технології відкривають нові горизонти для оптимізації фінансових процесів, підвищення прозорості та зниження рівня корупції. Податкова культура, що розвивається в умовах цифровізації, стає фундаментом для формування відповідального ставлення до оподаткування та державних ресурсів. Публічне управління, інтегроване з інноваційними цифровими рішеннями, створює умови для оперативного реагування на сучасні виклики, забезпечуючи високий рівень ефективності та безпеки державного апарату. Впровадження таких технологій дозволяє не лише модернізувати адміністративні процедури, але й стимулює розвиток нових моделей взаємодії між державою та громадськістю. Таким чином, цифрова трансформація виступає як ключовий чинник, що визначає майбутнє податкової культури та системи публічного управління, сприяючи сталому розвитку національної економіки та зміцненню позицій держави на глобальному рівні.

Список літератури

1. Мельник Л. О. Напрями формування податкової культури. Економіка та суспільство, 2021. № 26. С. 54–61.

2. Габрелян А. Ю. Поняття та сутність дефініції “податкове консультування”. Держава і право. Юридичні і політичні науки, 2013. Вип. 59. С. 270–276.

3. Кучерова Г. Податкова культура як детермінанта сучасного оподаткування в Україні. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. Вип. 2(12), Том 2, 2015. С. 53–62.

УДК 351

Світлик М. Г.

аспірант кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної Академії управління персоналом,
Київ, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ВИКЛИКИ ТА НАСЛІДКИ

Державне регулювання банківської діяльності є одним із ключових процесів досягнення економічної стабільності та ефективності фінансової системи будь-якої країни [1]. Пандемія COVID-19, що розпочалася на початку 2020 року, виявила вразливості банківської системи у глобальному масштабі та поставила низку викликів перед органами регулювання, банками й усією економікою. Викликані пандемією карантинні обмеження, економічний спад, різке падіння ділової активності та непередбачувані коливання фінансових ринків створили передумови для посиленої ролі державних інституцій у контролі та координації банківського сектору. Саме тому це залишається надзвичайно актуальною для аналізу, оскільки вона дозволяє виявити, наскільки оперативно й ефективно державні органи змогли підлаштуватися під нові реалії та забезпечити належну підтримку фінансово-економічного розвитку.

Пандемія спричинила глобальну кризу, яка торкнулася не лише сфери охорони здоров'я, але й фундаментальних основ економіки та банківського сектору. Серед ключових проблем можна назвати ризик ліквідності у банків, невизначеність щодо платоспроможності клієнтів, зниження рівня довіри інвесторів, а також загрозу стійкості валютного курсу. Пандемія відкрила нові ризики, які раніше не були настільки критичними чи не розглядалися взагалі: банкрутства малих і середніх підприємств, безробіття, зростання обсягів прострочених кредитів. Потреба в адаптації до кризи на рівні як центральних банків, так і комерційних фінустанов виділила специфічні аспекти державного регулювання, завдяки яким можна було збалансувати інтереси економічної стабільності з одного боку та соціально-економічного захисту населення – з іншого. Саме в часи кризи державне регулювання відіграє критичну роль, оскільки центральні банки та інші регулятори повинні оперативно реагувати на стрімкі виклики й запроваджувати низку антикризових заходів. Регулювання, що передбачає як монетарні, так і фіскальні інструменти, забезпечує зниження негативних наслідків для банківської системи та стримує

руйнівні ефекти, які могли б завдати шкоди всій економіці. Окрім того, від динамічності та своєчасності реагування державних органів залежать довіра населення і стабільність фінансового ринку [2]. У цьому контексті головним завданням стає адаптація нормативно-правової бази до непередбачуваних умов, зокрема, запровадження мораторіїв на стягнення боргів, створення програм підтримки бізнесу та населення через рефінансування банків тощо.

Пандемія чітко продемонструвала, що існуючі антикризові механізми в багатьох країнах виявилися недостатньо гнучкими або неповною мірою відповідали реаліям, що швидко змінювалися. Державне регулювання мусить забезпечувати гнучку й оперативну реакцію на виклики, зокрема шляхом удосконалення макропруденційної політики, перегляду резервних вимог для банків і покращення системи страхування депозитів. На рівні держави важливими інструментами стають пільгові кредитні програми, податкові послаблення для секторів економіки, які найбільше постраждали від карантинних обмежень, а також державні гарантії для банків з метою стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу. Одночасно з цим, необхідним є зміцнення комунікаційних каналів між центральними банками, комерційними установами та суспільством, щоб знизити непевність і ризик паніки серед вкладників. Належне державне регулювання дозволяє посилити стійкість банків до кризових явищ. По-перше, підвищуються вимоги до капіталізації банків, щоб вони могли не лише відшкодувати потенційні збитки, а й продовжувати підтримувати кредитування в умовах обмеженої ділової активності. По-друге, впровадження ефективних механізмів управління ризиками допомагає ідентифікувати проблемних позичальників заздалегідь. Це дозволяє знизити обсяги “поганих” кредитів і, відповідно, гарантувати стабільність банків. По-третє, орган державного регулювання за потреби може ввести спеціальні стабілізаційні заходи, які утримують банки від надмірного ризику та забезпечують збереження платоспроможності й ліквідності [3].

Державне регулювання у банківській сфері в період пандемії вплинуло не лише на економічні показники, а й на соціальну сферу. Завдяки посиленій державній підтримці банків і фінансових інститутів вдалося мінімізувати масові банкрутства, збережено значну кількість робочих місць, а також підтримано низку критично важливих для економіки галузей. Крім того, була надана адресна допомога найбільш вразливим верствам населення через введення відтермінувань у виплаті кредитів та рефінансування проблемної заборгованості. Хоча обсяги такої допомоги та її ефективність різнилися залежно від країни, загалом можна стверджувати, що своєчасне регулювання в банківській сфері допомогло стримати соціальну нестабільність, яка могла б мати набагато масштабніші наслідки.

Список літератури

1. Трофимчук О. А. Державне регулювання економіки: теоретичне переосмислення в ххІ столітті. Економіка та держава. 2020. № 6. С. 206–212.
2. Вовченко Р. С. Фінансова безпека банківського сектору економіки України: дис. ...канд. екон. наук: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. К., 2016. 237 с.
3. Гаврилко П. П., Гаврилко Г. П., Гуштан Т. В. Фінансова безпека банківської системи. Формування ринкових відносин в Україні. 2018. № 11. С.15–20.

СЕКЦІЯ 5	УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ (ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ; ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК; МЕНЕДЖМЕНТ; МАРКЕТИНГ; ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ)
SECTION 5	MANAGEMENT AND ADMINISTRATION (ACCOUNTING AND TAXATION; FINANCE, BANKING, INSURANCE AND STOCK MARKET; MANAGEMENT; MARKETING; BUSINESS AND TRADE)

Єськова А. М.

викладач, вища категорія,
Відокремлений структурний підрозділ
“Костянтинівський індустріальний фаховий коледж
ДВНЗ “Донецький національний технічний університет”

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Сфера торгівлі еволюціонує разом з національною і глобальною економікою. Фактори і умови, що визначають сучасні тенденції економічного розвитку, лежать в площині інновацій. Інновації в торгівлі, як правило, пов'язані з удосконаленням вже існуючої послуги, стосовно торгово-технологічних процесів, при цьому високе значення мають бізнес процеси і інновації, так як споживач впливає на виробника опосередковано але, через сферу торгівлі[1].

В умовах глобальної пандемії у зв'язку з поширенням COVID-19 особливої актуальності набули різні ресурси мережі Інтернет. Перебуваючи на карантині, люди вимушено переходять від безпосереднього до онлайн спілкування. Особливо гостро ця проблема торкнулася тих сфер життя, які є людино-орієнтованими, зокрема це стосується й освіти. Серед розмаїття електронних ресурсів важливе місце посіли хмарні технології. Ще до початку епідемії ці новітні форми роботи з інформацією продемонстрували свої переваги завдяки доступності та економічній ефективності.

Сьогодні показало, що системи, за допомогою яких можна отримати та надати дистанційний доступ до інформації, допомагають також ефективно організувати та проводити онлайн-навчання та дистанційне навчання.

Потужним поштовхом для застосування комп'ютерних технологій в системі вищої освіти стали виникнення і розвиток мультимедійних технологій, таких, які дозволяють використовувати в процесі навчання різні інформаційні формати, такі як текст, звук, графіка, відео та анімація. Впровадження систем автоматизації це необхідність не тільки для бізнесу, а й при підготовці сучасного, висококваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця. Засоби мультимедіа нині широко застосовуються для створення електронних довідників, енциклопедій, а також так званих електронних підручників, які здатні подавати інформацію в зазначених вище форматах. До того ж, стаття в такій енциклопедії або підручнику може мати гіперпосилання на інше джерело, що містить інформацію, яка пов'язана зі змістом даної статті. Це дає можливість користувачу отримувати необхідну інформацію в нелінійний спосіб на

відміну від друкованого матеріалу, який по своїй суті є лінійним [2]. А використання мультимедіа в інтерактивному режимі здатне перетворити комп'ютер, залежно від поставленої задачі, на викладача, співрозмовника, або екзаменатора, який оцінює правильність відповідей, що їх надає особа, яка навчається.

Важливою складовою при підготовці сучасного фахівця з підприємництва та торгівлі є практичне навчання здобувачів освіти, яка являється обов'язковою і невід'ємною складовою частиною процесу підготовки майбутніх спеціалістів.

Технологічна практика є обов'язковим завершальним етапом навчання. Вона проводиться з метою узагальнення і вдосконалення здобутих знань, практичних умінь і навичок, оволодіння професійним досвідом та готовністю здобувачів освіти до самостійної трудової діяльності.

Через загрозу коронавірусної інфекції COVID-19 та необхідність самоізоляції, враховуючи особливості спеціальності “Підприємництво та торгівля”, керуючись актуальністю електронних форм продажу товарів та необхідністю ритейлів працювати в режимі доставки, технологічну практику здобувачі освіти мають можливість проходити онлайн із можливістю зануритися у сучасний світ інформаційних технологій та автоматизації бізнес процесів. Здобувачі освіти матимуть можливість у віртуальному просторі наочно ознайомитися із асортиментом підприємств, основними інструкціями щодо приймання товарів, організацією торгово-технологічного процесу, правилами приймання, зберігання та підготовкою товарів до продажу, ознайомитися із забезпеченістю підприємства обладнанням та закупівельною діяльністю підприємства використовуючи дані офіційних сайтів підприємств-роботодавців, навчальні відео, вебінари тощо.

Одним з ефективних напрямків удосконалення управління підприємством є розробка и впровадження сучасних інформаційно-управляючих систем і технологій. Нові інформаційні технології управління підприємством є важливим і необхідним засобом, який дозволяє: швидко, якісно і надійно виконувати отримання, облік, зберігання і обробку інформації; значно скоротити управлінський персонал підприємства, який займається роботою по збору, обліку, зберіганню і обробці інформації; забезпечити у потрібні терміни керівництво і управлінсько-технічний персонал підприємства якісною інформацією; своєчасно і якісно вести аналіз і прогнозування господарської діяльності підприємства; швидко і якісно приймати рішення по усіх питаннях управління підприємством.

Цифрова реальність вже стала невіддільною частиною нашого життя. А імплементовані автоматизовані процеси у навчальні робочі програми при підготовці фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, що зазнали значних трансформацій під час пандемії, збережуть діджитал- складову. Аналізуючи вже існуючий досвід дистанційного навчання в умовах пандемії, можна зробити висновок, що при належній підготовці, діджитал-технології можуть стати якісним доповненням заняттям в аудиторії. Змішана форма навчання в закладах освіти урізноманітнює освітні програми, ефективніше поєднується з різними підходами, а також вдосконалює передачу знань.

Список літератури

1. Chesbrough H. Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting, from Technology. - Harvard Business School Press, Boston, 2003.

2. Карташова Л.А., Бойченко О.А., Шеремет Т.І. Технології та принципи дистанційного навчання: формування цифрових компетентностей педагога-тьютора. - К., 2020.- 77с.

УДК 338.2

Кащенко В. А.

аспірант

Савченко Є. С.

здобувач вищої освіти ОС “Магістр”

Поліський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Лісогосподарські підприємства відіграють ключову роль в економіці багатьох країн, забезпечуючи не лише економічні вигоди через видобуток деревини, але й екологічну стабільність через збереження лісів. Корпоративний менеджмент у таких підприємствах є складним завданням, яке вимагає балансу між економічною ефективністю, соціальною відповідальністю та екологічною стійкістю. У цій доповіді розглядаються основні аспекти корпоративного менеджменту лісогосподарських підприємств, його особливості, виклики та перспективи розвитку [2].

Корпоративний менеджмент – це система управління, спрямована на координацію діяльності підприємства для досягнення його стратегічних цілей.

Основні принципи корпоративного менеджменту лісогосподарських підприємств:

1. Сталість. Раціональне використання лісових ресурсів для збереження їх для майбутніх поколінь.

2. Прозорість. Відкритість у фінансовій звітності та прийнятті рішень, особливо щодо впливу на довкілля.

3. Ефективність. Оптимізація процесів для підвищення прибутковості без шкоди екосистемам.

4. Соціальна відповідальність. Забезпечення робочих місць, підтримка місцевих громад та врахування їхніх інтересів [2].

Особливості корпоративного менеджменту впливають із його цілей і функцій, які охоплюють як внутрішні, так і зовнішні аспекти діяльності компанії. Основними особливостями є:

1. Стратегічний характер. Корпоративний менеджмент формує стратегічні напрями розвитку компанії та зосереджений на досягненні довгострокових цілей. Він визначає пріоритети й основні напрями, що мають забезпечити зростання компанії, її конкурентоспроможність і стійкість до змін у зовнішньому середовищі.

2. Адаптація до зовнішніх умов. Корпоративний менеджмент передбачає постійну адаптацію до змінних умов ринку, економічних тенденцій, технологічних інновацій, регуляторних вимог і культурних особливостей різних країн. Для міжнародних

компаній це особливо важливо, оскільки вони стикаються з викликами, пов'язаними з різними правовими системами та культурними особливостями.

3. Інтеграція корпоративної культури. Важливим аспектом є формування та підтримка єдиної корпоративної культури, що сприяє згуртованості працівників і встановленню спільних цінностей. Корпоративний менеджмент визначає норми поведінки, етичні принципи та загальні стандарти роботи, що підсилює репутацію компанії на глобальному рівні.

4. Збалансованість між глобальним і локальним управлінням. Міжнародні компанії повинні балансувати між глобальними корпоративними стандартами та локальними умовами ринку. Це означає, що керівництво має розробляти загальну стратегію для компанії, при цьому враховуючи специфічні особливості кожного регіону. Такий підхід дозволяє максимально задовольняти потреби локальних споживачів, водночас зберігаючи єдність бренду та корпоративних стандартів [1, с. 14].

У майбутньому корпоративний менеджмент лісогосподарських підприємств буде дедалі більше орієнтуватися на зелену економіку. Очікується зростання попиту на екологічно чисту продукцію, що стимулюватиме підприємства інвестувати в інновації. Також важливим стане інтеграція принципів циркулярної економіки, наприклад, переробка відходів деревини у біопаливо чи інші продукти.

Корпоративний менеджмент лісогосподарських підприємств є багатограним процесом, який вимагає врахування економічних, соціальних та екологічних аспектів. Успіх у цій сфері залежить від здатності менеджерів адаптуватися до викликів сучасності, впроваджувати інновації та дотримуватися принципів сталого розвитку. Лише за таких умов лісогосподарські підприємства зможуть залишатися конкурентоспроможними та сприяти збереженню природи.

Список літератури

1. Корпоративне управління: навч. посіб. для студ. магістратури спеціальності 073 “Менеджмент” / уклад.: А. О. Дегтяр, Л. І. Колесник. – Харків, 2019. – 240 с.

2. Стратегія сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року. http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=182224&cat_id=1662 43.

УДК 657

Сук П. Л.

д. е. н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України “Ніжинський агротехнічний інститут”, м. Ніжин

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ

Щоб здійснювати діяльність відповідно до вимог сьогодення підприємства повинні застосовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це господарські засоби, які можуть здійснювати більш ніж один оберт у процесі виробництва і мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік). Вони розподіляються у витрати частинами за допомогою амортизації. Існують різні методи для її розрахунку. Одним із них може бути обернений метод на основі доходу від реалізації продукції.

Згідно з НП(С)БО 15 “Дохід” дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо) [1].

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) раніше відображався у Звіті про фінансові результати (форма № 2) у статті “Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)” (код рядка 010) [2].

У сучасній формі № 2 “Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)” дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не відображається, а наводиться лише чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Він розраховується шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів [3; 4].

Обчислення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від реалізації продукції робиться за даними попереднього прорахунку методу амортизації необоротних активів на основі доходу від реалізації продукції, і потім суми записуються у протилежній послідовності: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. ін.

Визначення річної суми амортизації за методом на основі доходу від реалізації продукції здійснюється множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю) на коефіцієнт амортизації, який підраховується діленням доходу від реалізації продукції за відповідні періоди на плановий обсяг доходу від реалізації продукції за увесь період.

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від реалізації продукції робиться за формулами:

$$CA = (PB - LB) \times KA,$$

де: CA – сума амортизації; PB – первісна вартість об’єкта; LB – ліквідаційна вартість об’єкта; KA – коефіцієнт амортизації.

$$KA = ODVRP : PODVRP,$$

де: ODVRP – плановий або фактичний обсяг доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за окремі періоди; PODVRP – плановий обсяг доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за увесь період.

Нараховувати амортизацію необоротних активів за методом на основі доходу від реалізації продукції можна також за іншим варіантом:

$$CA = ODVRP \times KA;$$

$$KA = (PB - LB) : PODVRP.$$

Можна застосовувати два способи обрахунку методу амортизації необоротних активів на основі доходу від реалізації продукції: 1) із первісної (початкової) вартості

необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Залежно від видів доходу від реалізації продукції можна створювати різні методи амортизації необоротних активів, як-от на основі: 1) доходу від реалізації готової продукції; 2) доходу від реалізації товарів; 3) доходу від реалізації робіт і послуг; 4) вирахування з доходу; 5) перестраховування тощо.

Висновки. Нараховувати амортизацію необоротних активів можна за оберненим методом на основі доходу від реалізації продукції.

Доходом (виручкою) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо) [1].

Щоб визначити амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від реалізації продукції, спочатку треба порахувати амортизацію необоротних активів за методом на основі доходу від реалізації продукції, і потім суми проставити у зворотній черговості: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. п.

За окремими видами доходу від реалізації продукції можна застосовувати різні обернені методи амортизації необоротних активів, зокрема, на основі: 1) доходу від реалізації готової продукції; 2) доходу від реалізації товарів; 3) доходу від реалізації робіт і послуг; 4) вирахування з доходу; 5) перестраховування та ін.

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі доходу від реалізації продукції можна вираховувати двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список літератури

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” : Наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати” : Наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87. (втратив чинність на підставі Наказу Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99#Text>.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” : Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

4. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

УДК 159.923.33

Горбачук Б. Г.

перший заступник начальника

Головного управління ДСНС України у Вінницькій області

ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ СТРЕСОСТІЙКОСТІ

На основі аналізу складових стійкості до стресу, психологічних умов та чинників її розвитку, а також технік саморегуляції було розроблено програму психологічної підготовки співробітників підрозділів ДСНС України як засіб підвищення їхньої стресостійкості. Вона умовно поділяється на три етапи: підготовчий етап, етап проведення, етап оцінювання. На першому етапі фахівець психологічного забезпечення має провести комплекс діагностичних заходів, спрямованих на визначення рівня стресостійкості співробітників підрозділів, а також підготувати рекомендації їхнім керівникам. Другий етап, своєю чергою, реалізується на трьох рівнях у межах теоретичної та практичної підготовки, кожна з яких має свою цільову установку. Якщо у першому випадку мета підготовки полягає у розширенні у співробітників знань про власні психологічні особливості, пізнанні природи стресів, усвідомленні та осмисленні власного внутрішнього світу, то у другому мета практичної підготовки полягає у розвитку навичок і вмінь, необхідних для здійснення професійної діяльності у нестандартних ситуаціях, у навчанні співробітників способів саморегуляції, а також у корекції деяких їхніх особистісних якостей.

Перший рівень характеризується активною участю у психологічній підготовці офіцера-психолога: проведення лекційних занять, які озброюють співробітників психологічними знаннями, необхідними для виконання службових завдань, розширюють пізнання про психологічну природу стресу, його наслідки, способи його психопрофілактики та подолання, методи саморегуляції; проведення практичних занять, спрямованих на формування первинних навичок саморегуляції. Під час відпрацювання практичних занять доцільно вивчати ті методи саморегуляції, які є найприйнятнішими до використання у професійній діяльності співробітниками підрозділів ДСНС України; проведення тренінгу із формування вольового самоконтролю і стійкої поведінки з метою корекції особистісних якостей співробітників з подальшим психологічним консультуванням.

Другий рівень характеризується включенням в процес психологічної підготовки керівників підрозділів та їхніх заступників. Його особливість полягає у проведенні занять з оперативно-бойової підготовки посадовими особами із моделюванням психогенних чинників професійної діяльності та врахуванням рекомендацій фахівця психологічного забезпечення.

На третьому рівні, виходячи з потреби протистояти негативним емоційним переживанням, що виникають під впливом психогенних чинників професійної

діяльності, співробітники самостійно, використовуючи отримані психологічні знання, вміння та навички, розв'язують задачі із формування психологічної готовності та підвищення стресостійкості за допомогою прийомів саморегуляції.

На третьому етапі фахівцем психологічного забезпечення здійснюється оцінка динаміки рівня стресостійкості за допомогою реалізації комплексу діагностичних заходів, готуються рекомендації щодо оптимізації рівня стресостійкості.

Упродовж періоду навчання, у межах професійного навчання, під час проведення занять із використанням моделювання психогенних чинників професійної діяльності посадові особи керуються рекомендаціями психолога, а весь особовий склад підрозділу самостійно закріплює отримані навички саморегуляції.

УДК [159.942.5:355.01]:159.9.072

Кокош К. А.

аспірантка кафедри практичної психології
Криворізького державного педагогічного університету
<https://orcid.org/0009-0005-0880-8965>

ТІНЬ ВТРАТИ. ФЕНОМЕН НЕЗАВЕРШЕНОГО ГОРЮВАННЯ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність дослідження незавершеного горювання та методів його подолання набуває особливого значення в умовах сучасних українських реалій. Війна, втрата близьких, вимушене переселення та руйнування життєвих планів стали частиною досвіду значної частини українців. Втрата та пов'язані з нею екзистенційні виклики вимагають комплексного підходу до розуміння процесу горювання та ефективних методів психологічної підтримки.

За даними досліджень Власенко І.А, Вінник Н.Д, горювання є багатовимірним процесом, який включає емоційні, когнітивні та поведінкові аспекти [2].

Горювання – це природний психологічний процес адаптації людини до втрати, який включає емоційні, когнітивні та поведінкові зміни. Однак у певних випадках цей процес може затримуватися або набувати патологічного характеру, що призводить до феномена незавершеного горювання.

Незавершене горювання, або ускладнене горювання, визначається як стан, коли людина не може інтегрувати втрату у свою життєву історію, що заважає нормальному функціонуванню та адаптації[2].

На відміну від нормального процесу горювання, який зазвичай включає поступове прийняття втрати та повернення до життєвої активності, незавершене горювання характеризується:

Затримкою емоційної реакції – людина може не виявляти очевидних ознак горя, але внутрішньо залишатися у стані шоку та заперечення.

Фіксацією на втраті – постійні думки про померлого або втрачене, що супроводжуються почуттям провини, гніву або безнадії.

Розладами адаптації – порушенням соціальних контактів, втратою сенсу життя, труднощами у професійній та міжособистісній сферах.

На думку Левенець (2015), незавершене горювання може проявлятися у вигляді хронічного горя, відкладеного горя або інтенсивних емоційних реакцій, що тривають понад рік після втрати[3]

Незавершене горювання набуває особливої гостроти в умовах війни, коли люди стикаються з втратою не лише внаслідок фізичної смерті близьких, а й через невизначеність їхньої долі. В українському суспільстві горювання часто залишається незавершеним через такі фактори:

– Невизначеність долі близьких. Чоловіки, батьки або діти, які перебувають у полоні, зникли безвісти або знаходяться в зоні бойових дій, є об'єктом постійної тривоги та страху своїх рідних. Відсутність чіткої інформації про стан та місцеперебування близької людини унеможливорює прийняття втрати і блокує природний процес горювання.

– Тривале очікування без гарантії розв'язання ситуації. Родичі зниклих безвісти та полонених часто перебувають у стані “завислого горя”, коли емоційна напруга не зменшується, а навпаки, підсилюється з часом. Вони змушені балансувати між надією та страхом, що виснажує їхній психологічний ресурс та може призвести до розвитку хронічної тривожності та депресії.

– Соціальна ізоляція. Близькі тих, хто перебуває в полоні або воює, часто відчують себе відірваними від звичайного життя. Вони можуть уникати соціальних контактів, оскільки оточуючі не завжди здатні зрозуміти глибину їхнього болю або підтримати їх у потрібний спосіб.

– Почуття провини та безпорадності. Дружини, батьки та діти військових можуть переживати сильне почуття провини за те, що не змогли запобігти втраті або вплинути на ситуацію. Безпорадність перед обставинами, які вони не можуть контролювати, часто призводить до внутрішньої напруги, самозвинувачення та психосоматичних розладів.

– Екзистенційна криза. Втрата близьких або їхнє перебування в небезпечних умовах може підірвати основи життєвих цінностей та змусити людину переглядати сенс свого існування. Для багатьох це стає випробуванням, що супроводжується відчуттям втрати контролю над власним життям та неможливістю планувати майбутнє.

– Брак підтримки та нерозуміння з боку суспільства. Не всі люди, які переживають незавершене горювання, отримують належну психологічну підтримку. У суспільстві можуть бути стигматизація, замовчування теми втрат або уникання глибоких розмов про біль, що лише поглиблює кризовий стан постраждалих.

Ризики для дітей військових та зниклих безвісти. Діти, чиї батьки знаходяться в полоні або на фронті, можуть переживати хронічний стрес, що впливає на їхній психоемоційний розвиток. Вони можуть відчувати страх перед невідомістю, переживати складнощі у спілкуванні з однолітками та демонструвати ознаки емоційного закриття або агресії.

Таким чином, в умовах війни незавершене горювання стає масовим явищем, що вимагає комплексного підходу до підтримки постраждалих. Важливо створювати

системи психологічної допомоги для сімей військових, полонених та зниклих безвісти, щоб допомогти їм адаптуватися до реальності та знайти шляхи для подальшого життя.

Список літератури

1. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: навч. посіб. / С.В. Васьківська. – Київ: Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
2. Власенко І.А., Вінник Н.Д. Переживання втрати: специфіка, конфлікт, трансценденція, подолання / І.А. Власенко, Н.Д. Вінник // Теорія і практика сучасної психології. – 2019. – № 3, Т.1. – С. 33–34.
3. Левенець О.А. Інтегративний підхід під час надання психологічної допомоги / О.А. Левенець // Юридична психологія. – 2015. – № 2. – С. 95–97.

УДК 159.922

Макаров О. В.

здобувач PhD,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПРАЦІВНИКА ТА ЙОГО ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ

Психологічне благополуччя на роботі розуміється як такий психологічний стан фахівця, який пов'язується з його результативністю, продуктивністю та ефективністю відносно продуктів праці, з урахуванням його задоволеністю життям у цілому. Вивчення проблеми психологічного благополуччя здійснюється за двома основними напрямками. Перший напрямок досліджень концентрується на негативних маркерах благополуччя, до яких відносять емоційне вигорання на роботі, стрес, професійн виснаження і втома, нудьга, трудоголізм. Другий напрямок досліджень фокусується на дослідженні позитивних маркерів благополуччя, до яких відносять організаційну лояльність, захопленість трудовою діяльністю і задоволеність роботою, позитивні емоції. При цьому під психологічним благополуччям на роботі розуміється не лише відсутність негативних індикаторів, а й наявність позитивних. Тобто, психологічне благополуччя розглядається як інтегральний феномен, що містить два виміри: позитивний і негативний, які при цьому розвиваються за різними траєкторіями і є відносно незалежними один від одного. Дослідниками традиційно виокремлюються такі категорії чинників, які впливають на психологічне благополуччя: організаційні чинники/умови (заробітна плата, стосунки із керівництвом і колегами, умови праці), мотивація та особистісні особливості працівника. Як показують результати численних досліджень, об'єктивні чинники мають значний вплив на психологічний стан працівників: це результати професійної діяльності, а також умови професійного середовища, які у свою чергу безпосередньо обумовлюють і результати професійної діяльності, і продуктивність та ефективність цієї діяльності [1]. Крім того, і особливості самої трудової діяльності, особливості виробничих завдань, так само як і їхнє розмаїття певною мірою здатні детермінувати благополуччя і задоволеність роботою.

В останні десятиліття у сучасних підходах організаційної психології дедалі більше уваги приділяють особистісним характеристикам співробітників, особливо, коли йдеться про ефективність керівників. З позицій сучасних концепцій, наприклад, психологічного капіталу та особистісного потенціалу, індивідуально-психологічні особливості визнаються як детермінанти продуктивності і благополуччя працівників. Як показують дослідження, ресурси особистості позитивно корелюють із захопленістю роботою, а це обумовлює високий рівень психологічного благополуччя [3]. Наявність високого рівня ресурсів особистості сприяє збереженню залученості фахівця у процес роботи попри важкі стресові обставини і низьку задоволеність нею. Крім того, особистісні ресурси сприяють подоланню організаційних стресів, будучи важливими детермінантами професійної адаптації. Загалом, результати досліджень показують, що особистісні ресурси включено до системи взаємодії перемінних організаційного контексту [2]. Крім того, вони доводять опосередковувальну роль особистісних ресурсів між умовами та вимогами зовнішнього середовища, з одного боку, і, з іншого боку, психологічним благополуччям, а також успішністю діяльності, зокрема й у складних ситуаціях. Негативний процес виснаження енергії виникає, коли до працівника висуваються високі вимоги, коли він перебуває у несприятливих організаційних умовах. Ці чинники чинять негативний вплив на благополуччя та задоволеність співробітників. Як правило, дослідники розглядають вимоги роботи, як винятково негативний чинник, що призводить до вигорання і стресів на роботі. Однак, як зазначають автори, самі вимоги можна вважати як нейтральний чинник, вони здатні привести до негативних наслідків лише у випадку поєднання із дефіцитом необхідних ресурсів. У той же час за наявності необхідних ресурсів вимоги справляють позитивний ефект, оскільки виробничі вимоги стимулюють активацію і мобілізацію ресурсів працівника, що підвищує його активність щодо середовища навколо і обумовлює його фізичне здоров'я, психологічне благополуччя, а також трудову мотивацію. Це ще раз підтверджує необхідність врахування впливу сукупного ефекту чинників (вимог і ресурсів) на психологічне благополуччя на робочому місці. Ці два процеси отримали емпіричне підтвердження за допомогою методу структурного моделювання.

Таким чином, незважаючи на неухильно зростаючу в останні роки популярність досліджень як особистісних ресурсів, так і професійної мотивації, спроб простежити їхній незалежний внесок у психологічне благополуччя і характер їхньої взаємодії між собою та з організаційними чинниками (особливості праці та організаційного клімату, описані у моделях job demands-resources і у теорії самодетермінації) у науковій психології дотепер зроблено недостатньо. У сучасних дослідженнях мотивація конкретної діяльності, як правило, вивчається у відриві від стабільних особистісних характеристик. Дослідження у межах теорії самодетермінації практично не зачіпають тему особистісних ресурсів, за винятком загальних каузальних орієнтацій. Також у дослідженнях не враховується, що роль особистісних ресурсів у здійсненні трудової діяльності частково визначається також якісними характеристиками трудової мотивації (чи є остання внутрішньою або зовнішньою).

Список літератури

1. Крамченкова В.О., Жукова Л.В. Психологія професійного благополуччя дефектологів: монографія. Харків: Діса плюс, 2023. 211 с.

2. Пономаренко І.В. Психологічні особливості професійного благополуччя працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій: дис. доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія. Національний університет цивільного захисту України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Черкаси, 2024. 290 с.

3. Самодетермінація психологічного благополуччя особистості: монографія / Сердюк Л.З. та ін.; за ред. Л.З. Сердюк. Київ–Львів: Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 236 с.

УДК 316.614

Пчелінова М. В.

магістр кафедри психології,
Поліський національний університет

ПОНЯТТЯ ТА ПЕРІОДИ КРИЗИ В ШЛЮБІ

Сімейна криза – це період загострення родинних суперечностей і раптового погіршення ритму сімейного життя, коли звичні методи реагування членів родини не вирішують проблем. Зазвичай така криза розвивається поступово, хоча інколи може настати раптово після несподіваних негативних подій, таких як втрата роботи, травма або зрада в шлюбі.

Певні передумови сімейної кризи можуть бути помічені заздалегідь, такі як повна відсутність або, навпаки, надмірна кількість сварок і конфліктів між подружжям. Також можуть бути неконструктивні обговорення проблем, де кожен сторінка налаштована на своє, і преобладання захисно-агресивних реакцій у спілкуванні [1].

Інші ознаки можуть включати ухилення від сексу одного з партнерів, витіснення або відсторонення одного з партнерів від ухвалення рішень, або зацикленість на одній темі, наприклад, обговорення справ дитини, або навпаки, хронічне мовчання.

Додатковою ознакою може бути занадто великий фокус на сім'ї за рахунок власних потреб та самовизначення, а також професійний працеголізм, особливо якщо це є спробою замаскувати власні проблеми у сімейному житті.

Явище сімейної кризи абсолютно впливає на кожного члена родини одночасно, що призводить до прояву симптомів на двох рівнях. На рівні індивідуальних членів сім'ї криза виявляється через почуття гніву, образи, розчарування, а також можливість психологічного відірвання від родичів та перехід до самокритики та втрати морального духу. Поглиблення цих симптомів на індивідуальному рівні підсилює їх вияви на рівні всієї родини [5].

Це може призвести до послаблення єдності сім'ї, зростання відчуження між її членами, деформації зовнішніх і внутрішніх меж, порушення сімейної гнучкості та ієрархії. Також може виникнути надмірне перевантаження ролей, боротьба за владу

або анархія в родині, збільшення конфліктів та негативних емоцій. Це може призвести до накопичення негативних емоцій та взаємної деструктивної критики.

Симптоми кризи також можуть включати психологічний дискомфорт, переважання негативних емоцій, зниження задоволеності від шлюбу, почуття непорозуміння, спустошеності та безвиході. В таких випадках може виникнути зміщення локусу контролю з внутрішнього на зовнішній.

Деякі кризи можуть бути прогнозованими та відчутними для більшості сімей одночасно, і ці ситуації називаються нормативними кризами.

Наукове співтовариство звертає увагу на такі типові нормативні кризи, які є досить поширеними, але не обов'язковими, оскільки їх перебіг та інтенсивність можуть різнитися в різних сім'ях в залежності від рівня психологічного здоров'я:

1. Якщо у сім'ї виховується кілька дітей різного віку, досягнення підліткового віку найстаршою дитиною може викликати родинну кризу. Проте, батьки можуть вже мати конструктивний досвід, що допомагає їм уникнути такої кризи з молодшими дітьми.

2. Іноді криза може бути спровокована неочікуваною негативною подією. Це може бути втрата роботи, травма або інша кризова ситуація, яка виникає несподівано для сім'ї і призводить до ненормативної сімейної кризи.

Для подолання цих криз потрібна значна згуртованість та взаємна підтримка членів родини [6]. Це може включати прийняття подружніх зобов'язань, взяття на себе батьківських обов'язків, включення дітей у зовнішні соціальні інститути, а також прийняття факту дорослішання дітей.

Соціологи виділяють наступні стадії розвитку подружніх стосунків:

1. Подружнє життя до народження дітей – період, коли подружжя має можливість сконцентруватися на власних взаємовідносинах та індивідуальному розвитку.

2. Подружжя з маленькими дітьми – час, коли батьки займаються вихованням та доглядом за маленькими дітьми, що може створювати додаткові виклики для подружніх стосунків.

3. Подружнє життя з підростаючими дітьми – період, коли діти поступово стають незалежними і часто залишають батьківську родину, що може змінити динаміку подружніх відносин.

4. Подружнє життя після того, як діти відокремилися від батьків – час, коли батьки мають можливість знову сконцентруватися на собі та власних відносинах після того, як діти вирости та розлетілися.

Для кожного етапу спільного життя подружжя мають свої виклики, які потребують розв'язання, та типові проблеми, які потребують уваги. Перехід від одного етапу до іншого часто супроводжується труднощами, оскільки подружжя повинно адаптуватися до нових умов і потреб. Таким чином, основною метою роботи психолога стає допомога членам сім'ї змиритися з новим етапом розвитку їхнього шлюбу.

У процесі вивчення функціонування сім'ї та організації психосоціальної допомоги важливо враховувати нормативні кризи, які співпадають з конкретним етапом життя сім'ї. Різноманіття сімейних систем робить аналіз стадій подружніх та сімейних відносин складним, проте деякі найбільш типові варіанти можна виділити [4].

Дослідники підкреслюють, що подружні стосунки постійно еволюціонують та змінюються. Інколи у взаємини чоловіка та жінки можуть виникати несподівані зміни,

але також існують закономірні, типові зміни, характерні для розвитку шлюбу з плином часу.

Наприклад, романтична любов поступово виходить на другий план під час періоду залицяння та “медового місяця”, замінюючись реалістичним розумінням шлюбу. З часом уявлення про ідеального партнера може зіштовхнутися з реальністю повсякденного життя. Після народження дітей з’являються нові радості та турботи, що потребують уваги та взаєморозуміння.

Існують різні системи періодизації життєвого циклу сім’ї, що відображають основні етапи розвитку подружніх стосунків. Одна з найбільш відомих систем, запропонована Е. Дювалем у 1957 році, розглядає такі фази:

1. Зустріч майбутніх партнерів, коли вони відчують емоційне притягнення один до одного.

2. Прийняття та розвиток нових батьківських ролей, які включають в себе відповідальність за виховання дітей.

3. Прийняття нової особистості (дитини), що вводить подружню пару у відносини трикутника.

4. Введення дітей у позасімейні інститути.

5. Прийняття підліткового віку дітей та вирішення нових викликів, які виникають на цьому етапі.

6. Експерименти з незалежністю підлітків.

7. Підготовка до відходу дітей з сім’ї.

8. Відхід дітей з сім’ї та відновлення стосунків між подружжям.

9. Прийняття факту відходу на пенсію та старості [2].

Кожна з цих систем відображає основні етапи життєвого циклу сім’ї та допомагає розуміти розвиток подружніх стосунків на протязі часу.

При використанні періодизації стадій розвитку подружніх відносин, яка базується на системі Fanta, відзначається відсутність однозначної часової шкали, оскільки кожен шлюбний союз може мати свої власні особливості та темпи розвитку. Однак, ця періодизація допомагає краще розуміти етапи розвитку сімейних відносин на основі вікових та соціальних характеристик подружжя.

Молодий шлюб, що триває менше п’яти років, характеризується періодом адаптації новоствореного сімейного гнізда, коли подружжя засвоюють одне одного, створюють своє житло та виконують нові обов’язки. Вони знаходяться в стадії збирання матеріальних та психологічних ресурсів, щоб забезпечити затишне життя для себе та майбутніх дітей.

Шлюб середнього віку, тривалість якого становить 6-14 років, є періодом стабільності та професійного зростання. На цьому етапі діти вже стають більш самостійними, а подружжя можуть більше уваги приділяти своїм кар’єрним амбіціям та особистому розвитку.

Шлюб зрілого віку, який триває від 15 до 25 років, характеризується зниженням швидкості психічних процесів та зростанням стабільності відносин. На цьому етапі подружжя можуть більше цінувати спільний час разом, споглядаючи на своє життя з великою кількістю спільних спогадів та досягнень [7].

У сімейному житті, коли діти вже дорослі і вибрали свої власні шляхи, подружжя залишається наодинці або знову відчуває радість бути бабусею і дідусем, набуваючи нові ролі вихователів і наставників для своїх онуків. Проте цей етап часто починається з клімактеричного періоду, який може бути важким для жінок через психологічні та фізіологічні зміни, а також викликати певну напругу і тривожність.

Наприкінці цього етапу, коли подружжя виходить на пенсію, вони можуть зазнавати змін у своєму щоденному ритмі життя, але це компенсується великим досвідом і взаємопідтримкою, яка накопичується протягом років спільного життя.

У шлюбі літнього віку, який є стабільним, чоловік і жінка можуть відчувати потребу у взаємній допомозі та побоюватися втратити одне одного. Вони можуть бути консервативними у відносинах та важко змінювати звички і поведінку, що склалися протягом багатьох років [3].

Наприкінці життя спільні конфлікти можуть виникати через обмежений соціальний контакт та різницю у сприйнятті “молодих” дітей. Це може створювати напруженість між партнерами і навіть приводити до конфліктів, але вони залишаються невід’ємною частиною відносин у цей період життя.

Отже, шлюбний союз переживає різні етапи розвитку, що супроводжуються нормативними кризами, і кожна нова спроба може принести свої уроки та висновки. Загальний характер цих криз не завжди визначає їх гостроту й серйозність. Великою мірою це залежить від бажання та культури міжособистісних стосунків чоловіка й жінки, їх готовності переглядати свої помилкові уявлення, а також від бажання підтримувати психологічно благополучні та здорові відносини з іншими членами сім’ї.

Наявність усвідомленої установки на спільний з партнером розвиток, своєчасне виявлення змін у взаєминах, дозволяють подружжю керувати своєю поведінкою. Однак, неухважність до процесів розвитку один одного, зміна потреб та інтересів партнера може поставити родину на межу розпаду.

Розлучення, як крайній варіант вирішення сімейних протиріч, може стати конструктивним досвідом, якщо людина усвідомлює необхідність зміни власних уявлень про себе, інших людей та сімейне життя.

Список літератури

1. Войтович С. О. Світ сім’ї і горизонти покликання. Київ. 1989.
2. Краснодемська З. Родина в дзеркалі цифр і фактів. Уряд, кур’єр. 1994. №74.
3. Муляр Н. Актуальні проблеми сучасної української сім’ї у контексті морально-етичного виховання. Актуальні питання гуманітарних наук. 2016. Вип. 16. С. 359–364.
4. Піча В. М. Соціологія сім’ї: Матеріали до лекцій з курсу “Соціологія”. Львів, 1995.
5. Помиткіна Л.В. Психологія сім’ї: навч. посіб. Київ.: “НАУ-друк”, 2010. 270 с.
6. Ткаченко В. Є. Благополуччя подружніх відносин і його психологічні детермінанти: теоретичний аналіз. Наука і освіта, 2010. № 3. С. 113-116.
7. Фальова О. Психологічні проблеми сучасної сім’ї. InterConf,(39). 2021. Режим доступу: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/7945>.

УДК 378

Нечитайло Л. Я.

кандидат біологічних наук, доцент
кафедри біологічної та медичної хімії ім. Г.О. Бабенка
Івано-Франківський національний медичний університет

Бикович А. К.

студентка, медичного факультету
Івано-Франківський національний медичний університет

Магас М. П.

студентка, медичного факультету,
Івано-Франківський національний медичний університет

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗРОБЦІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Вступ. Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) охоплює всі сфери діяльності, зокрема медицину, яка безпосередньо пов'язана з життям і здоров'ям людини. В останні роки впровадження ШІ у медичну практику набуває дедалі більшого значення: він використовується для аналізу великих масивів даних, підвищення точності діагностики, прогнозування ризиків захворювань і створення персоналізованих методів лікування [1, с. 84].

Одним із найперспективніших напрямів є застосування ШІ у розробці лікарських засобів. Завдяки алгоритмам аналізу та моделювання процес розробки ліків стає швидшим, ефективнішим і менш затратним.

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою у швидкій розробці нових ліків, особливо під час глобальних викликів, таких як пандемії, стійкість до антибіотиків та онкологічні захворювання. Штучний інтелект може суттєво прискорити цей процес, проте його використання пов'язане з певними етичними, технологічними та правовими труднощами.

Метою даної роботи є аналіз застосування ШІ у розробці лікарських засобів, оцінка його переваг та виявлення недоліків цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Штучний інтелект активно розвивається в персоналізованій медицині, де лікування підбирається індивідуально з урахуванням стану здоров'я та способу життя пацієнта, що особливо ефективно при лікуванні серцево-судинних захворювань, онкопатологій та рідкісних хвороб, наприклад муковісцидозу [2, с.1033]. Водночас, ШІ дозволяє оптимізувати час лікування, правильно дозувати ліки та контролювати стан пацієнтів завдяки їхнім індивідуальним медичним показникам, що значно покращує точність діагностики, прогнозування захворювань і профілактику. Також, штучний інтелект відіграє важливу роль у телемедицині, забезпечуючи дистанційний моніторинг пацієнтів. Його алгоритми можуть аналізувати медичні показники в режимі реального часу, виявляти ризики та рекомендувати оптимальні схеми лікування.

Штучний інтелект (ШІ) стрімко інтегрується у фармацевтичну галузь де розробка лікарських засобів є одним із ключових напрямків його застосування. Варто відмітити переваги використання штучного інтелекту в розробці лікарських засобів:

- Швидкість досліджень – традиційно цей метод є тривалим, але завдяки ШІ стало можливим прискорити процес.
- Використання ШІ дозволяє скоротити витрати на розробку нових лікарських засобів.
- ШІ може передбачати вплив лікарських засобів на організм.
- ШІ сприяє розробці персоналізованих препаратів з урахуванням індивідуальних особливостей пацієнта.

Слід звернути увагу на недоліки використання штучного інтелекту в розробці лікарських засобів:

- Висока вартість впровадження технологій ШІ.
- Для ефективної роботи потрібні якісні та достовірні данні.
- Етичні та правові питання. Використання ШІ потребує чітких регуляторних норм щодо безпеки, відповідальності та приватності даних.
- Можливий ризик помилок, що може впливати на ефективність та безпеку нових препаратів [3, с. 19; 4, с. 23].

Висновки. Таким чином, впровадження ШІ у розробку лікарських засобів відкриває нові горизонти для фармацевтичної галузі. Його застосування дозволяє прогнозувати безпеку та ефективність препаратів, знаходити нові способи використання існуючих препаратів і сприяти персоналізованій медицині. Проте важливо враховувати можливі ризики та етичні аспекти, пов'язані з використанням ШІ, щоб забезпечити його безпечно та відповідально застосування.

Загалом, штучний інтелект значно прискорює розробку лікарських засобів та покращує їхню якість, але його використання потребує ретельного контролю та регулювання.

Список літератури

1. Прейзнер Є. Е., Яшина О. М. Методи штучного інтелекту в сфері охорони здоров'я. Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах. 2020. № 1. с. 84–87.
2. Різак Г. В., Кампі Ю. Ю., Якименко В. В. Перспективи розвитку доказової медицини в умовах наявності штучного інтелекту й сучасних технологій: роль закладів вищої медичної освіти в Україні. Журнал “Перспективи та інновації науки” (Серія “Педагогіка”, Серія “Психологія”, Серія “Медицина”). № 12(30) 2023. с. 1033-1043.
3. Нечитайло Л.Я., Блощичак І.Н., Воробйова С.С. Етичні виклики та регулювання штучного інтелекту у майбутньому: перспективи та загрози. International scientific-practical conference “Science, education, technology and society: problems and prospects”: conference proceedings (Tampere, Finland, October 4, 2024). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2024. 19-21 p.
4. Герасимчук В. П. Перспективи використання штучного інтелекту в українській освіті: виклики та можливості. Інформаційні технології в освіті. 2021. № 47. С. 23–30.

УДК 611.12–053.13:546.48’131:546.461.4:616–091.8–092.9

Шаторна В. Ф.

д.б.н., професор кафедри медичної біології,
фармакогнозії, ботаніки та гістології

Дніпровського державного медичного університету (ДДМУ)

Ломига Л. Л.

аспірант кафедри

Гарець В. І.

д.м.н., професор кафедри

АНАЛІЗ ЗМІН ПОКАЗНИКІВ ЕМБРІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗА УМОВ ХРОНІЧНОГО ВПЛИВУ ХЛОРИДУ КАДМІЮ В ЕКСПЕРИМЕНТІ НА ЩУРАХ

В промислових регіонах різних країн світу відбувається постійне зростання антропогенного забруднення, що призводить до деформації макро- та мікроелементів довкілля та змінює базові процеси регулювання, стабільності і метаболізму екосистем. Збільшення промислових викидів екоотоксікантів в таких регіонах значною мірою перевищує природні можливості навколишнього середовища до самоочищення та самоврегулювання, а процес забруднення важкими металами є в більшості держав слабо регульованою системою. Як відомо, важкі метали здатні накопичуватися на всіх рівнях екологічної піраміди, здійснювати міграцію на різних рівнях, що значно посилює проблему. Серед важких металів, які є екополутантами, найбільшу долю у викидах підприємств займають кадмій та свинець. Кадмій потрапляє в організм людини з навколишнього середовища різними шляхами та здійснює токсичний вплив на печінку, нирки, нервову систему, долає плацентарний бар’єр та має ембріотоксичну дію.

Загальноприйнятими показниками ембріотоксичності досліджуваних речовин є показник середньої кількості ембріонів в посліді та ряд показників різних видів ембріональної смертності. Для визначення загальної, доімплантаційної та післяімплантаційної ембріональних смертностей нами обраховувались кількість жовтих тіл вагітності в яєчниках самиць відповідно до кількості живих та резорбованих ембріонів в рогах матки згідно загальноприйнятих критеріїв ембріотоксичності.

Мета дослідження: Виявити вплив хронічного введення хлориду кадмію на показники ембріональної смертності ембріонів щура в експерименті.

Матеріалом для ембріонального дослідження обрано ембріонів щурів, вибір обґрунтовано одержанням чітко датованих термінів розвитку зародку, можливістю стандартизації етапів розвитку, а також доступністю моделі впливу при експериментальних розробках. Дослідження проведено на 32 самицях білих лабораторних щурів, масою 180-300 г. Для проведення експерименту отримували самиць з датованим терміном вагітності які розподілялись на групи: перша група – контроль; друга група - ізольованого введення розчину кадмію хлориду у дозі 2,0 мг/кг. Вплив іонним розчином хлориду кадмію самицям щурів проводили щоденно з 1-го по 19-й день вагітності введенням розчину внутрішньошлунково,

через зонд один раз на добу. На 13-й та 19-й день вагітності самиць проводили оперативний забій.

Вже на 13-ту добу експерименту в групі впливу хлоридом кадмію у 6,3% самиць визначалось порушення розташування ембріонів в рогах матки, що виглядало як асиметрична імплантація. В нормі ембріони у поліестральних багатоплідних ссавців розташовані рівномірно в обох рогах дворогої матки. Проміжками між місцями імплантацій позначаються лише нечисленні резорбції ембріонів та плаценти, що в незначній частині зустрічається і в контролі. В групі ізольованого впливу хлоридом кадмію варіантів повної або часткової асиметрії розташування ембріонів в рогах матки зустрічалось значно більше. Як показало обрахування, середня кількість живих ембріонів у контрольній групі на 13-ту добу складала $13,00 \pm 0,46$, тоді як у групі ізольованого впливу хлоридом кадмію цей показник знизився до $9,63 \pm 0,32$ з достовірним зниженням ($p=0,0008$) при середній кількості жовтих тіл в обох групах $13,03 \pm 0,46$.

На 20-ту добу експерименту кількість живих ембріонів у контрольній групі в середньому складала $12,63 \pm 0,26$, у групі ізольованого впливу хлориду кадмію – $9,13 \pm 0,30$ ($p=0,0006$).

Найбільш значущим показником ембріотоксичності речовини є показник загальної ембріональної смертності. Обрахування цього показника на 13-ту добу ембріогенезу продемонструвало, що зниження кількості ембріонів у групі ізольованого введення кадмію відбувалось за рахунок високої ембріональної смертності – $0,25 \pm 0,024$, в той час як в групі контролю цей показник дорівнював $0,03 \pm 0,01$. На 20-й добі експерименту показник загальної ембріональної смертності збільшувався при ізольованому впливі кадмієм до $0,29 \pm 0,022$.

Показник загальної ембріональної смертності розраховується в кореляції з залежними показниками доімплантаційної та післяімплантаційної смертностей. Для їх обчислення ми також провели аналіз частоти резорбцій у самиць щурів на 13-ту та 20-ту добу експерименту. Обрахування середніх показників доімплантаційної ембріональної смертності показало статистично значущі відмінності ($p=0,00001$): у групі ізольованого введення хлориду кадмію доімплантаційна смертність була найвищою і складала $0,19 \pm 0,02$ у порівнянні до групи контролю - $0,023 \pm 0,009$. Показники післяімплантаційної смертності також найвищими визначалися в групі ізольованого введення хлориду кадмію і складала $0,10 \pm 0,03$ на 13-ту добу та $0,09 \pm 0,02$ на 20-ту добу експерименту відповідно.

Отримані нами результати демонструють достовірне збільшення всіх показників ембріональної смертності у групі впливу хлориду кадмію у порівнянні з контрольною групою як на 13-ту, так і на 20-ту добу експерименту.

Висновок. Ізольоване хронічне введення вагітним самицям щурів хлориду кадмію у дозі 2,0мг/кг призводить до зниження середніх показників кількості ембріонів та зростання показників ембріональної смертності в групі, що свідчить про високий рівень ембріотоксичності кадмію в зазначеній дозі та способу введення в експерименті на щурах.

Joanna Gruszczyńska¹, Jagoda Zagrodzka², Beata Grzegorzówka^{1,2}

¹Department of Animal Genetics and Conservation, Institute of Animal Sciences, Warsaw University of Life Sciences - SGGW, Ciszewskiego 8, 02-786 Warsaw, Poland

²Scientific Association of Experimental and Laboratory Animals, Warsaw University of Life Sciences - SGGW, Warsaw, Poland

DIAGNOSTIC PROBLEMS OF AMYLOIDOSIS – A VOICE IN THE DISCUSSION

The conference report was created as part of Project No. SKN/SP/601848/2024 under the program “Student science clubs create innovations” of the Ministry of Science and Higher Education

Amyloid A (AA) amyloidosis is the most common type of amyloidosis in various animal species, including the domestic dog [1, pp. 358-364]. It is characterized by extracellular deposition of amyloid A fibers rich in β -sheet structures in the form of insoluble and degradation-resistant deposits [2, pp. 3-14]. In dogs, amyloid A deposits are most often deposited in the kidneys, liver, or spleen [7, pp. 186-189], which causes failure of these organs. Amyloid A deposits are formed as a result of fibrillation of nonfunctional, N-terminal fragments of the precursor serum amyloid A protein (SAA). This is most often the result of chronic inflammatory reactions [2, pp. 3-14], because SAA, as the main protein of the acute phase of inflammation, is overproduced even 1000-fold, which causes its incorrect folding, as well as incomplete degradation [9]. Amyloidosis is an incurable disease [2, pp. 3-14], the treatment of which is based only on relieving the symptoms and slowing down the progression of the disease [1, pp. 358-364]. However, the diagnosis of amyloidosis is difficult due to non-specific and varied symptoms [2, pp. 3-14], which often ends with the diagnosis of the disease in an advanced stage and a short death, most often due to renal failure. Dogs suffering from amyloidosis live on average to 9.2 years of age, while Chinese Shar-Pei dogs only to 4 years of age [8, pp. 438-442; 5, pp. 1379-1399]. AA amyloidosis in domestic dogs also has a genetic basis, but the mechanism of amyloidogenesis is not fully understood. The difficulty in determining the cause of the disease means that many dogs are not correctly diagnosed as carriers of the amyloidogenic gene and therefore breeders are advised to only prevent individuals diagnosed with amyloidosis from breeding [2, pp. 3-14].

Despite the passage of over 60 years (1960s and 1970s) since the first case of amyloidosis in animals was identified, it is still a disease rarely described in the scientific literature [2, pp. 3-14]. The reason may be not only that it occurs rarely in animals, but also that owners do not report sick cases to veterinarians, which may result from the lack of ability to recognize the very nonspecific clinical symptoms of amyloidosis by animal owners, but also by veterinarians. This in turn results in the sudden death of the animal without a prior diagnosis of the disease. DiBartol et al. [1, 358-364] noted that out of 59 cases of amyloidosis in dogs in the years 1976-1986, the diagnosis was made postmortem in 57.6% [1, pp. 358-364]. The symptoms of amyloidosis are difficult to recognize. This is because of their high non-specificity, they are confused with other diseases [2, pp. 3-14]. Amyloidosis is most often manifested by anorexia, proteinuria, polyuria and polydipsia (excessive thirst), vomiting, weight loss, diarrhea, edema and ascites [1, pp. 358-364],

weakness and lethargy [7, 186-189]. Laboratory tests can show: leukocytosis, lymphopenia, non-regenerative anemia resulting from protein loss from the blood, hypercholesterolemia, isosthenuria (constant relative urine density indicating the loss of the ability of the kidneys to concentrate and dilute urine), as well as azotemia and hyperphosphatemia, which, due to excessive blood acidification, can cause metabolic acidosis [1, pp. 358-364]. Depending on the type of amyloidosis, different symptoms occur, as they depend on its cause. It should be emphasized that it is possible to suffer from different types of amyloidosis at the same time, which additionally complicates the diagnosis [2, pp. 3-14]. Another aspect is the dependence of amyloidosis symptoms on the tissues and organs in which the deposits are deposited. The deposited amyloid causes tissue damage, and the clinical symptoms reflect the degree of failure of the specific affected organ [9; 6,770-780]. However, for example, the deposition of amyloid A in the spleen does not cause any clinical symptoms (msdvetmanual.com). Additionally, amyloid of the same type in different species may be deposited in other tissues, which results in different symptoms. In the case of AA amyloidosis, amyloid A is most often deposited in the kidneys in dogs and Abyssinian cats, but in Siamese cats it is the liver [9]. Differences in symptoms have also been observed among Chinese Shar-Pei dogs, in which amyloid A is deposited mainly in the renal medulla and does not cause such significant symptoms as in other dog breeds, in which amyloid A is deposited mainly in the renal glomeruli, which results in significant proteinuria and more serious renal failure [3, pp. 92-99; 9]. An additional problem in the diagnosis of amyloidosis is the lack of noticeable first symptoms for a longer period of time. It has been shown that the deposition of small amyloid masses usually does not cause clinical symptoms [9]. Amyloidosis is characterized by slow development and then the sick organism shows the ability to adapt to the deteriorating functions of the affected organs. Therefore, the disease usually manifests itself only in middle or even old age. DiBartola et al. [1, pp. 358-364] showed the average age of dogs diagnosed with AA amyloidosis as 9.2 years. According to their analyses, almost 85% of the dogs examined were over 7 years old. In Shar-Pei dogs, amyloidosis may be diagnosed earlier, i.e. at the age of about 4 years [8, pp.438-442; 5, pp.1379-1399]. Such a difficult diagnosis of amyloidosis results in a too late diagnosis. The disease is then already in an advanced stage, which is unfortunately associated with poor prognosis, because it is too late to apply some treatment methods. In the case of late diagnosis of AA amyloidosis, the rate of progression of renal failure is already very rapid that it most often ends in a rapid death of the animal [8, pp.438-442; 5, pp.1379-1399]. DiBartola et al. [1, pp. 358-364] showed that 22% of the examined dogs died immediately after the diagnosis of amyloidosis, and only 20.3% lived from 3 to 20 months after the diagnosis, with the remaining deaths occurring before the diagnosis of the disease. Additionally, late diagnosis of amyloidosis makes it difficult to identify its cause, because primary changes in the late stage are obscured by predominant secondary changes caused by inflammation, fibrosis and mineralization of the organ [5, 1996, pp. 1379-1399]. And knowledge about the pathogenesis is necessary to slow down the development of amyloidosis by eliminating the cause [1, pp. 358-364].

References

1. DiBartola SP, Tan MJ, Parker AT, Powers JD, Pultz JA. Clinicopathologic findings in dogs with renal amyloidosis: 59 cases (1976-1986). *J. Arn. Vet. Med. Assoc.* (1989); 195: 358-364.

2. Florczuk-Kołomyja P, Kołomyja P, Świderek W, Gruszczyńska J. Amyloidogenic proteins and occurrence of different amyloidosis in different animal species. *Acta. Sci. Pol. Zootechnica.* (2020); 19 (3): 3–14.
3. Johnson KH, Sletten K, Hayden DW, O'Brien TD, Rossow KD, Westermark P. AA amyloidosis in Chinese Shar-pei dogs: immunohistochemical and amino acid sequence analyses. *Amyloid: Int. J. Exp. Clin. Invest.* (1995); 2: 92-99.
4. Johnson KH, Westermark P, Sletten K, O'brien TD. Amyloid proteins and amyloidosis in domestic animals. *Amyloid* (1996); 3 (4): 270-289.
5. Lees GE. Congenital renal diseases. *Vet. Clin. North Am. Small Anim. Pract.* (1996). 26 (6): 1379-1399.
6. Nuvolone M, Merlini G. Systemic amyloidosis: novel therapies and role of biomarkers. *Nephrol. Dial. Transplant.* (2017); 32 (5): 770-780.
7. Pak S, Kim D, Han J. Systemic amyloidosis in Cocker Spaniel. *J. Vet. Clin.* (2006); 23 (2): 186-189.
8. Rivas AL, Tintle L, Meyers-Wallen V, Scarlett JM, van Tassell CP, Quimby FW. Inheritance of renal amyloidosis in Chinese Shar-pei dogs. *J. Hered.* (1993);84 (6): 438-442.
9. Woldemeskel M. A Concise Review of Amyloidosis in Animals. *Vet Med Int.* (2012); Article ID 427296.

Jagoda Zagrodzka¹, Joanna Gruszczyńska², Beata Grzegorzówka^{1,2}

¹Scientific Association of Experimental and Laboratory Animals,
Warsaw University of Life Sciences - SGGW, Warsaw, Poland

²Department of Animal Genetics and Conservation, Institute of Animal Sciences, Warsaw
University of Life Sciences - SGGW, Ciszewskiego 8, 02-786 Warsaw, Poland

MODERN BIOMARKERS IN THE DIAGNOSIS OF CANCER DISEASES IN ANIMALS – THE ROLE OF OMICS ANALYSES

A biomarker is a biological molecule present in blood, other body fluids or tissues that indicates normal or abnormal processes, health or disease. Biomarkers are used in various clinical contexts, such as assessing the risk of disease, detecting occult cancers, differentiating benign from malignant lesions, classifying cancers, predicting the course of the disease, monitoring its progression and assessing the effectiveness of treatment and detecting relapses [2, p. 140]. Early diagnosis of cancer in animals is crucial for effective treatment and improving their quality of life. The main challenges are the lack of characteristic symptoms in the early stages of the disease, limited availability of advanced diagnostic methods and high costs of testing. There is a need for the development of sensitive biomarkers, wider access to imaging tests and greater awareness of pet owners about oncological prevention.

The emerging scientific era of “omics” has revolutionized cancer research. The field of cancer genomics is rapidly expanding as a result of revolutionary advances in DNA sequencing technologies. The field leverages technological advances that have catalyzed a better understanding of cancer biology: whole genome sequencing (WGS), targeted sequencing, genotyping, and bioinformatics [7, p. 647]. Proteomics is the analysis of gene expression at the protein level to study biological processes such as disease or drug action and to understand gene regulation. Oncoproteomics is a branch of proteomics that studies

proteins and their interactions in cancer cells using proteomic technologies [6, p. 2]. Metabolomics is distinguished from other “omics” fields as a functional readout of metabolic processes, making it a direct indicator of phenotype. Appropriate interpretation of results allows for analysis of the combined effects of changes at the DNA, RNA, and protein levels. In many cases, metabolomics may be the most sensitive method for detecting pathological variants, because even small changes in protein expression or structure can significantly affect enzyme activity and metabolite levels. In turn, metabolites can modulate protein activity, affecting key biological processes such as DNA replication, RNA transcription, and translation [5, p. 341].

The aim of this paper is to review modern biomarkers in veterinary medicine, their role in diagnostics, disease monitoring and animal health prognosis. Different classes of biomarkers and modern technologies for their analysis will be discussed, as well as challenges and future directions of research in veterinary diagnostics.

NGS is widely used in genetic testing, enabling analysis of both germline and somatic mutations, including SNVs, indels, and CNAs. The technology also finds application in the identification of RNA-based biomarkers, such as gene fusions and transcriptomic profiling. Depending on the purpose of the study, different approaches are used, including amplification of selected genomic regions using starter panels or selective capture of DNA fragments using hybridization probes. There are many NGS panels tailored to specific diagnostic needs, such as panels targeting specific cancer types (e.g., lung, colorectal, or breast cancer), general pan-cancer panels for solid tumors and hematological malignancies, and panels identifying genomic alterations relevant to targeted therapies. However, the performance of NGS tests is platform and method dependent, so their use is often limited to specific laboratories. One of the main challenges in NGS analysis is to distinguish mutations that are crucial for cancer development from irrelevant mutations and to determine threshold values for detecting genetic variants. In response to these challenges, new techniques based on machine learning and computational analyses are being developed to better link mutations to their clinical significance and predict treatment response. An example of such a solution is TARGETS (TreAtment Response Generalized Elastic-neT Signatures), which, based on the analysis of NGS DNA/RNA profiles, allows predicting the efficacy of anticancer therapies [4, p. 21; 3, p. 1].

Mass spectrometry is one of the most accurate and reliable methods for analyzing biological samples, including in the context of oncology. This technology allows for the identification of proteins in a sample based on their mass and charge, which allows for precise recognition of proteins associated with cancer. In the case of cancer, mass spectrometry allows for the detection of cancer biomarkers, which can act as indicators of the presence of the disease, its advancement and response to therapy. Techniques such as MALDI-TOF (Matrix-Assisted Laser Desorption and Ionization with Time-of-Flight Mass Spectrometry) and SELDI-TOF (Surface-Enhanced Laser Desorption and Ionization with Time-of-Flight Mass Spectrometry) are commonly used for the analysis of biological samples in oncology. In the MALDI-TOF method, protein samples are immobilized in a matrix, which allows for the interaction of the entire repertoire of proteins with the matrix, and then the selection and identification of specific cancer proteins. In turn, SELDI-TOF technology uses the surface of chips on which proteins are selectively bound, which allows for the precise identification of cancer-related proteins. Mass spectrometry-based proteomic techniques in the context of cancer cover a wide range of analyses, including: protein-protein interactions, post-translational modifications, structural proteomics,

quantification of proteins or differential modifications, protein identification. In clinical practice, these advanced proteomic techniques are used to isolate cancer proteins, identify their specific features and determine cancer biomarkers, which helps physicians to differentiate between health and disease, as well as to assess the response to cancer treatment. In the future, mass spectrometry may become a key tool in the diagnosis and monitoring of cancer therapies, enabling a more precise and personalized approach to the treatment of cancer patients [6, p. 3].

Nuclear magnetic resonance (NMR) is a technique based on the analysis of chemical properties of specific atoms in a molecule. It is a universal method because it can be applied to biological samples in liquid, solid or gaseous phases, without the need for prior processing. The sample is placed in a strong magnetic field and subjected to pulses of radio waves. The energy of radio radiation causes the nuclei of atoms to be excited, which changes their spin state in response to the strong magnetic field. During the relaxation process, the nuclei emit signals with a characteristic pattern (chemical shift), which reflects the type, location and electromagnetic environment of these atoms in the molecule. NMR is a method that does not require the consumption of material, so the sample can be analyzed many times. However, its main disadvantage is the relatively large size of the devices and low sensitivity (micromolar), especially compared to mass spectrometry (MS), which offers higher sensitivity (nanomolar). Because many metabolites in biological samples are relatively small, NMR allows the detection of a limited number of chemical species, usually a few hundred metabolites. In comparison, MS-based techniques can identify thousands of unique compounds, allowing for much broader analysis [1, p. 3].

Modern biomarkers play a key role in the diagnosis and therapy of cancers in animals, enabling early detection of diseases, monitoring their course and assessing the effectiveness of treatment. The use of biomarkers allows for a more precise approach to therapy, tailored to the individual needs of the patient, which can significantly improve the prognosis and quality of life of animals. The prospects for the development of biomarker research include searching for new, more sensitive and specific indicators of diseases, improving methods of their detection and integrating biomarkers with modern technologies such as artificial intelligence or big data analysis. In the future, biomarkers may find even wider application in veterinary medicine, contributing to progress in diagnostics, targeted therapy and prevention of cancer and other diseases in animals.

Literature

1. Emwas, A. H., Roy, R., McKay, R. T., Tenori, L., Saccenti, E., Gowda, G. N., ... & Wishart, D. S. (2019). NMR spectroscopy for metabolomics research. *Metabolites*, 9(7), 123, 1-39.
2. Henry, N. L., & Hayes, D. F. (2012). Cancer biomarkers. *Molecular oncology*, 6(2), 140-146.
3. Rydzewski, N. R., Peterson, E., Lang, J. M., Yu, M., Laura Chang, S., Sjöström, M., ... & Zhao, S. G. (2021). Predicting cancer drug TARGETS-Treatment response generalized elastic-net signatures. *NPJ genomic medicine*, 6(1), 76, 1-9.
4. Sarhadi, V. K., & Armengol, G. (2022). Molecular biomarkers in cancer. *Biomolecules*, 12(8), 1021, 1-39.
5. Schmidt, D. R., Patel, R., Kirsch, D. G., Lewis, C. A., Vander Heiden, M. G., & Locasale, J. W. (2021). Metabolomics in cancer research and emerging applications in clinical oncology. *CA: a cancer journal for clinicians*, 71(4), 333-358.

6. Shruthi, B. S., & Vinodhkumar, P. (2016). Proteomics: A new perspective for cancer. *Advanced biomedical research*, 5(1), 67, 1-7.

7. Tran, B., Dancey, J. E., Kamel-Reid, S., McPherson, J. D., Bedard, P. L., Brown, A. M., ... & Siu, L. L. (2012). Cancer genomics: technology, discovery, and translation. *Journal of Clinical Oncology*, 30(6), 647-660.

Iwona Kowalczyk-Jabłońska, Justyna Szymanik, Katarzyna Fiszdon

Department of Animal Genetics and Conservation, Institute of Animal Sciences,
Warsaw University of Life Sciences - SGGW, Ciszewskiego 8, 02-786 Warsaw, Poland

INFLUENCE OF BRACHYCEPHALY ON DOGS' LIVES

Abstract

Motivation of owners in the process of choosing a dog was aimed in the research, whether the studied dogs differed in the number of diagnosed diseases, and how owners perceived the health of their dogs. Using a questionnaire, owners of the 3 groups of dogs compared (brachycephalic dogs, non-brachycephalic dogs, non-breed dogs) via social networks, data were collected. The study showed that there was a relationship between the factors influencing dog choice and the study groups [1, p.176].

Introduction

The intensive breeding of Brachycephalic breeds, has led to shorter skulls and flattened faces, a significant increase in popularity in recent years has seen, despite the well-documented health concerns associated with their conformation [9, pp. 334-339], [2, pp. 1-25], [14, pp. 1-9]. Brachycephalic dogs are prone to obstructive airway syndrome (BOAS), which impairs their ability to breathe normally, leading to compromised welfare. The study analysed the relationship between dogs and humans, the attractive characteristics of brachycephalic dogs to humans and the impact of dog morphotype on behavior [7, p. 550]. Despite health risks, many people choose brachycephalic breeds due to their appearance [3, pp. 1-6]. The work put forward three hypotheses: 1. Owners within group used similar criteria when choosing their dogs, influenced by : breed popularity and physical traits. 2. Brachycephalic dogs are more susceptible to health issues compared to non-brachycephalic dogs and mixed breeds, due to their anatomical conformation. 3. Owners of brachycephalic dogs may perceive their pets' health more favorably than owners of non-brachycephalic dogs and mixed breeds.

Material and methods

Data collected by using Google Forms addressed to 3 owners groups, 1. brachycephalic dogs; 2. non-brachycephalic; 3. non-breed dogs. A 515 responses were received, 270 from owners of non-brachycephalic breeds, 172 from owners of non-breed dogs, and 73 responses were received from owners of brachycephalic breeds. The chi-square test of independence of characteristics was used to test the first hypothesis and V–Kramer coefficient $<0; 1>$. Non-parametric analysis of variance, i.e. the Kruskal-Wallis test, to the second and third hypotheses. The level was $\alpha = 0.05$. Statistical analyses were performed using IBM SPSS Statistics (version 28).

Results and discussion

Characteristics of the owners of the studied groups of dogs

The analysis shows that majority groups were women. Most were people aged 21 to 30 years, followed by 31 to 40 years and from 41 to 50 years. People over 50 were poorly represented. Used social network forms, suggests younger people, and low people under 20 may be the rarity of ownership. Most were in a relationship and do not have children. Urban dwellers predominate, from multi-family buildings. The most have higher education, then secondary education, and the least primary and vocational education. Demographic analysis shows similarities between owners of groups of dogs. Research by Packer et al suggests that the demographics influence the relationship with the dog, with the lack of children potentially fostering a stronger emotional bond [11, pp. 1-23].

Characteristics of the studied groups of dogs

In dogs survey, the majority were in the age from 1 to 10 years, with the dominance of dogs aged 1-3 years. The smallest were dogs over 14 years. The sex distribution was with a predominance of females. Among non-breed dogs, the majority were sterilised or neutered, compared to 56% and 41% of the brachycephalic and non-brachycephalic groups, respectively. The source differed between the groups. The non-breed dogs were through adoption (52.91%). Brachycephalic and non-brachycephalic dogs were most from Polish Kennel Club/FCI kennels (49.32% and 57.04%, respectively). Strays accounted for a small percentage. In the UK and USA 30-35% owners get pets from breeders or pet shops. 31-37% from friends, relatives. From shelters 20-40%, 4-5%, of finding as strays. On lower incomes are take dogs from friends and family than to buy or adopt from shelters [8, pp.3-16], [6, p. 124].

Choosing a dog, overall satisfaction and willingness to buy it again

(Figure 4) Owners of non-breed dogs, size was the key factor in choosing (27.17%), brachycephalic and non-brachycephalic dogs owners - dog's character (50.00% and 56.29%, respectively). The dog's health was not a priority. Research before buying a dog represent 91%, 86% and 52% of owners of non-brachycephalic dogs, brachycephalic dogs and non-breed dogs, respectively. Owners of non-breed dogs majority used zoopsychologists or behaviorists (shelters make problems). Majority satisfaction with the choice of dog, were the in brachycephalic group [4, pp. 5-14], [15, p. 2], [5, p. 23]. The two most valued trait for owners all groups were ease of relationship and emotionality. In the other studies owners of brachycephalic value behavior, the formation of strong emotional bonds and an inactive lifestyle [12, pp. 1-21].

Main owners difficulties of brachycephalic dogs were health, high costs for daily care. Other owners high maintenance costs, behavioral and high activity needs. More health and behavioral problems seem to have good impact on the quality of the owner-dog relationship but it regards to breed [13, pp. 1-25]. Despite the difficulties, most would like to choose the same dog again (brachycephalic - 83.56%, non-brachycephalic - 79.63%, non-breed dogs - 77.33%). Behavior and adaptability to living with children are the main reasons keeping brachycephalic dogs [12, pp. 1-21], [8, pp. 3-16].

Dog health and veterinary care

Brachycephalic dogs have, on average, the most diagnosed diseases the most often suffer from eye diseases. [14, pp. 1-9] Found in the research that the morphology of dogs can provide information about their predisposition to certain diseases. Owners rate their dogs' health similarly in all groups and rated it as very good. Emotional attachment influences more frequent use of veterinary services [10, pp. 531-540].

Conclusion

The conducted studies confirmed the hypothesis indicating that owners of dogs belonging to the same research group used similar criteria when choosing a dog. On the other hand, no basis was found to confirm the next two hypotheses. It was shown that there was no significant statistical relationship between the number of diagnosed disease entities and the groups of dogs studied. There were also no statistically significant differences between the subjective assessment of the dog's health by the owner and the groups of dogs studied. The large breed diversity of dogs within the research groups may explain the observed similarity of respondents' opinions in some areas of the survey results.

References

1. **Ekenstedt K.J., Crosse K.R., Risselada M.** 2020. Canine Brachycephaly: Anatomy, Pathology, Genetics and Welfare. *Journal of Comparative Pathology*, 176, 109-115.
2. **Fawcett A., Barrs V., Awad M., Child G., Brunel L., Mooney E., Martinez-Taboada F., McDonald B., McGreevy P.** 2019. Consequences and Management of Canine Brachycephaly in Veterinary Practice: Perspectives from Australian Veterinarians and Veterinary Specialists. *Animals*, 9(3), 1-25.
3. **Ghirlanda S., Acerbi A., Herzog H., Serpell J. A.** 2013. Fashion vs. Function in Cultural Evolution: The Case of Dog Breed Popularity. *PLoS ONE*, 8(9), 1-6.
4. **Herwijnen IRV, van der Borg JAM, Naguib M, Beerda B.** 2018. Dog ownership satisfaction determinants in the owner-dog relationship and the dog's behaviour. *PLoS One* Sep 20.
5. **Hladky-Krage B, Hoffman CL.** 2022. Expectations versus Reality of Designer Dog Ownership in the United States. *Animals (Basel)*. Nov 23;12(23).
6. **Holland KE.** 2019. Acquiring a Pet Dog: A Review of Factors Affecting the Decision-Making of Prospective Dog Owners. *Animals (Basel)*. Mar 28;9(4):124.
7. **Honey L.** 2017. Future health and welfare crises predicted for the brachycephalic dog population. *Veterinary Record*, 181, 550.
8. **Jones, K. M.** 2023. Mystery Mutt: DNA Analysis With a Dog Named Charlie.
9. **Kupczyńska M., Barszcz K., Wąsowicz M., Wielądek A.** 2009. Uzębienie psów morfotypu brachycefalicznego. *Medycyna Weterynaryjna*, 65(5), 334-339.
10. **Lue T.W., Pantenburg D.P., Crawford P.M.** 2008. Impact of the owner-pet and client-veterinarian bond on the care that pets receive. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 232(4), 531-540.
11. **Packer R.M.A., O'Neill D.G., Fletcher F., Farnworth M.J.** 2019. Great expectations, inconvenient truths, and the paradoxes of the dog-owner relationship for owners of brachycephalic dogs. *PLoS ONE*, 14(7), 1-23.
12. **Packer R.M.A., O'Neill D.G., Fletcher F., Farnworth M.J.** 2020. Come for the looks, stay for the personality? A mixed methods investigation of reacquisition and owner recommendation of Bulldogs, French Bulldogs and Pugs. *PLoS ONE*, 15(8), 1-21.
13. **Sandøe P., Kondrup S.V., Bennett P.C., Forkman B., Meyer I., Proschowsky H.F., Serpell J.A., Lund T.B.** 2017. Why do people buy dogs with potential welfare problems related to extreme conformation and inherited disease? A representative study of Danish owners of four small dog breeds. *PLoS ONE*, 12(2), 1-25.
14. **Teng K.T., McGreevy P.D., Toribio J-A.L.M.L., Dhand N.K.** 2016. Trends in popularity of some morphological traits of purebred dogs in Australia. *Canine Genetics and Epidemiology*, 3(2), 1-9.
15. **Turcsán B, Miklósi Á, Kubinyi E.** 2017. Owner perceived differences between mixed-breed and purebred dogs. *PLoS One*. Feb 21;12(2):e0172720.

УДК 669.14:621.762

Чистяков О. В.

аспірант Фізико-технологічного інституту металів та сплавів
Національної академії наук України

Нурадинов А. С.

д.т.н., провідний науковий співробітник
Фізико-технологічного інституту металів та сплавів
Національної академії наук України

Гончаров О. Л.

к.т.н., старший науковий співробітник
Фізико-технологічного інституту металів та сплавів
Національної академії наук України

Сіренко К. А.

к.т.н., науковий співробітник
Фізико-технологічного інституту металів та сплавів
Національної академії наук України

Нурадінов І. А.

доктор філософії, науковий співробітник
Фізико-технологічного інституту металів та сплавів
Національної академії наук України

Зубеніна Н. Ф.

головний технолог
Фізико-технологічного інституту металів та сплавів
Національної академії наук України

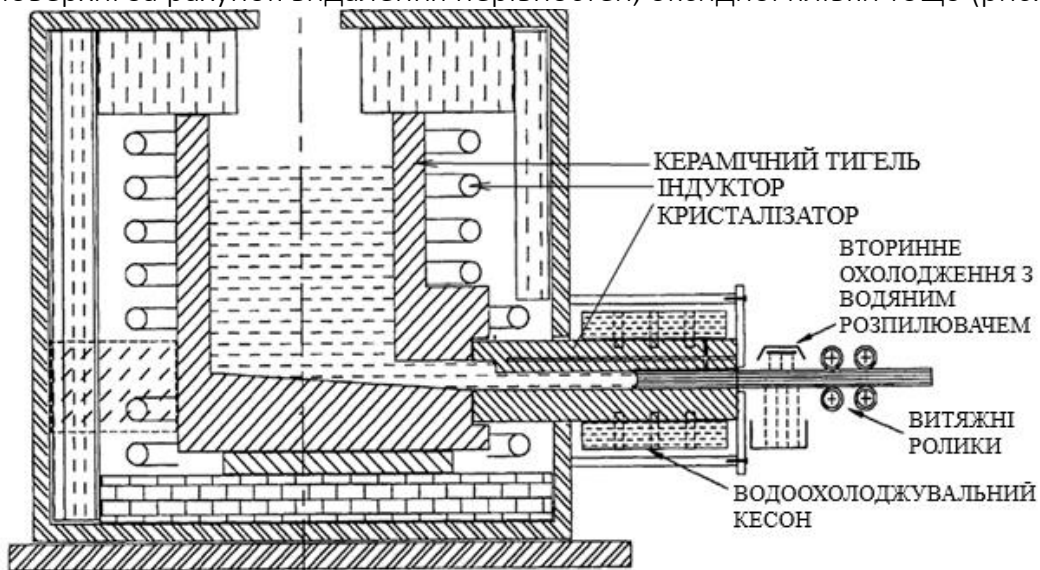
СПОСІБ ГРАНУЛЮВАННЯ НІКЕЛЕВИХ СПЛАВІВ ШЛЯХОМ ЇХ БЕЗПЕРЕРВНОГО РОЗЛИВАННЯ

Розвиток високотехнологічних виробництв у машинобудуванні нерозривно пов'язане з підвищенням вимог до фізико-механічних та експлуатаційних характеристик металевих матеріалів, що використовуються. Нікелеві сплави є одними з ключових матеріалів для застосувань в екстремальних умовах експлуатації, де потрібна висока корозійна стійкість, міцність при високих температурах та стабільність у агресивних середовищах. Оскільки до складу нікелевих сплавів входять елементи, що активно взаємодіють з киснем і вологістю в атмосфері, деякі методи отримання нікелевих сплавів часто мають обмеження, які впливають на чистоту, однорідність структури та собівартість кінцевого продукту [1-7]. Тому для отримання прутків невеликого перерізу з таких сплавів все частіше використовують спосіб безперервного розливання таких сплавів з подальшою механічною обрубкою одержуваного прутка.

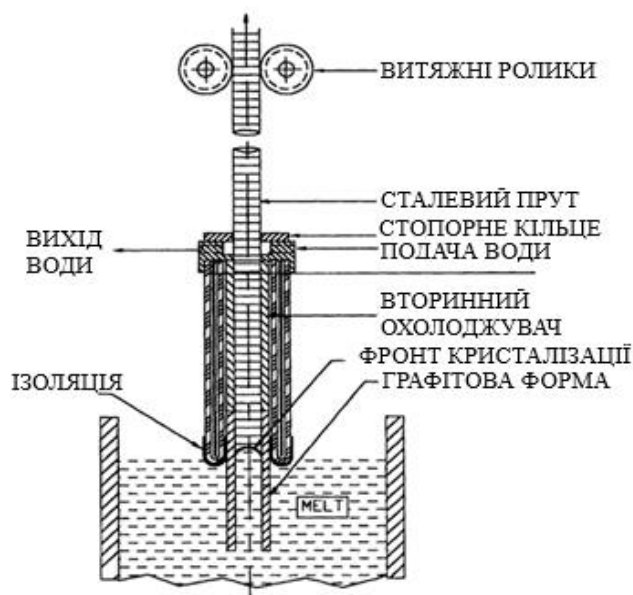
У цій роботі розроблені та апробовані машини безперервного лиття двох типів (горизонтального та вертикального витягування) для отримання прутків круглого перерізу діаметром 8 мм та довжиною до 3 м із нікель хромових сплавів (рис. 1). Розливу досліджуваних нікелевих сплавів проводили за наступною методикою. Для

плавки сплавів у обох варіантах використовувалися індукційні печі з корундовим тиглем потужністю 25 кВт обсягом розплаву до 10 кг. Плавка у печах здійснювалася у середовищі захисного газу (аргон). Для забезпечення однорідності розплаву при температурі розливання проводили його примусове перемішування за допомогою двочастотного магнітного поля. Потім розплав безпосередньо з тигля печі через керамічний металопровід (з діоксиду цирконію) підводили до мідного водоохолоджуваного кристалізатора, з якого за допомогою витяжної двороликової клітки з цифровим керуванням сервоприводу витягували прутки діаметром 8 мм (рис. 2, а).

Далі обрізанням (рубкою) прутків на шматки довжиною 16 мм отримували з них гранули, які піддавали механічному шліфуванню та поліруванню для підвищення якості їх поверхні за рахунок видалення нерівностей, окисної плівки тощо (рис. 2, б).

а

б

Рис. 1. Схеми машин безперервного лиття нікелевих сплавів горизонтального (а) та вертикального (б) типу

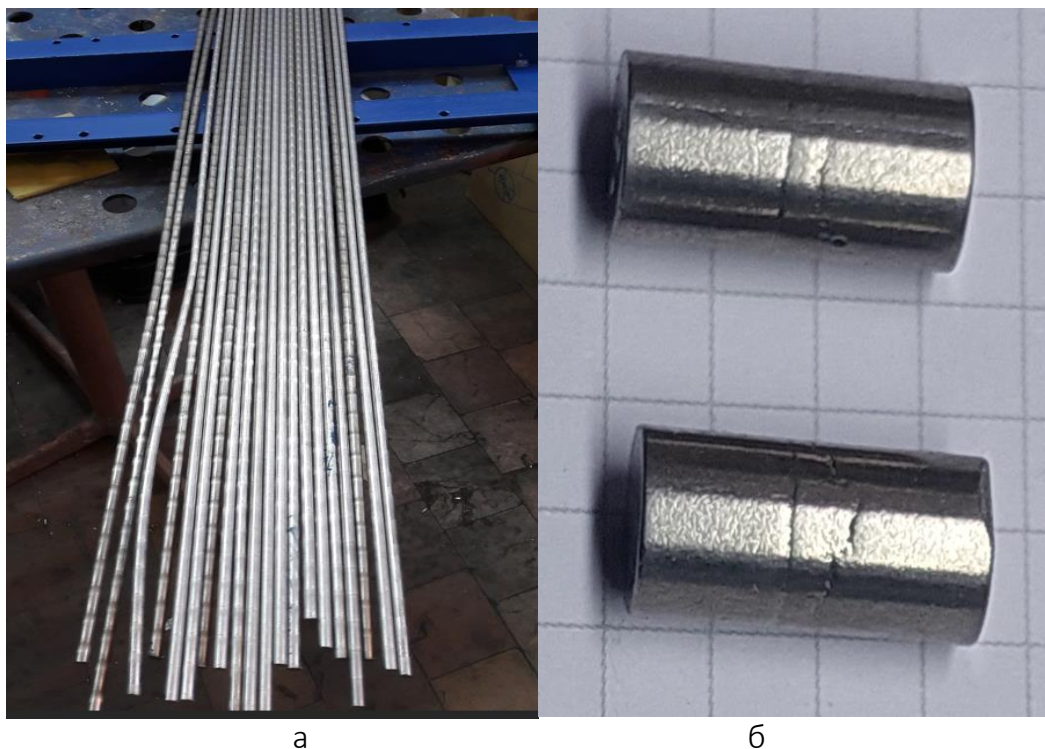

Рис. 2. Безперервнолиті прутки (а) та отримані з них гранули (б)

Незалежно від способу отримання, головними критеріями оцінки якості гранул із нікелевих сплавів є зменшення кількості домішок і дефектів їх структур. Наприклад, наявність оксидних і карбідних включень у нікелевих сплавах суттєво знижує корозійну стійкість та довговічність матеріалів. Це особливо критично для застосувань у високотемпературних умовах, де відбувається інтенсивна хімічна корозія та механічна ерозія. Тому наступний етап цих досліджень буде присвячений порівняльному вивченню якісних характеристик гранул, отриманих безперервним (горизонтальним і вертикальним) розливанням досліджуваних нікелевих сплавів, та розробці нових більш наукомістких методів отримання гранул з них.

Список літератури

1. Campbell J. Complete Casting Handbook: Metal Casting Processes, Metallurgy, Techniques and Design. 2nd ed. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2015.
2. Reed R.C. The Superalloys: Fundamentals and Applications. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
3. Pollock T.M., Tin S. Nickel-Based Superalloys for Advanced Turbine Engines: Chemistry, Microstructure and Properties // Journal of Propulsion and Power, 22(2), 2006, pp. 361–374.
4. Pearcey R.J. Nickel Alloys in Modern Industry // Journal of Materials Engineering, 15(4), 1993, pp. 281–287.
5. Liu X. Corrosion Behavior of Ni-Based Alloys in Chloride Environments // Corrosion Science, 48(2), 2006, pp. 721–733.
6. Anderson K., Brown A. Hot Corrosion of Nickel-Based Superalloys in Industrial Gas Turbine Environments // Materials & Design, 35, 2012, pp. 725–732.
7. Kang S.H. Effect of Heat Treatment on the Microstructure of IN718 Superalloy // Journal of Alloys and Compounds, 546, 2013, pp. 148–153.

УДК 625.77.8

Било О. Я.

старший викладач кафедри
льотної експлуатації та безпеки польоту,
Українська державна льотна академія,
м. Кропивницький

ВЗАЄМОДІЯ, ПОВЕДІНКА І РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ В ЛЬОТНИХ ЕКІПАЖАХ ТА ІНШИХ АВІАЦІЙНИХ КОЛЕКТИВАХ

Безпечна корпоративна культура в авіаційному середовищі включає в себе систему цінностей, переконань, норм і правил, які спрямовані на забезпечення безпеки всіх аспектів авіаційної діяльності. Ця культура формується та підтримується на всіх рівнях організації, від керівництва до рядових співробітників [1, с. 97; 3, с. 115].

Основні компоненти безпечної корпоративної культури: 1) *комітет з безпеки*: створення комітету з безпеки, який включає представників з усіх відділів, для регулярного аналізу та обговорення питань безпеки; 2) *навчання та підвищення кваліфікації*: регулярне проведення тренінгів та навчальних курсів для співробітників щодо новітніх стандартів та практик безпеки; 3) *відкрита комунікація*: заохочення співробітників до вільного обміну інформацією про потенційні ризики та інциденти без страху перед покаранням; 4) *аналіз ризиків*: постійний моніторинг та аналіз ризиків з метою виявлення та мінімізації потенційних загроз; 5) *зворотній зв'язок*: становлення ефективної системи зворотного зв'язку для покращення існуючих процедур та політик безпеки.

Роль керівництва у формуванні безпечної корпоративної культури в льотних екіпажах відіграє ключову роль у формуванні та підтримці культури безпеки. Лідери повинні бути прикладом для наслідування, демонструючи особисту відповідальність за безпеку. Активно залучати співробітників до процесу ухвалення рішень, що стосуються безпеки. Підтримувати ініціативи щодо підвищення безпеки, забезпечуючи необхідні ресурси та фінансування.

Типологічні особливості особистості членів екіпажу в процесі льотної підготовки мають важливе значення для забезпечення безпеки та ефективності польотів. Ось основні типологічні характеристики, які можуть впливати на льотну підготовку [4, с. 228]:

- психологічна стійкість: здатність ефективно діяти в умовах стресу та високого тиску та вміння зберігати спокій та раціональне мислення в критичних ситуаціях;
- когнітивні здібності: здатність швидко та правильно реагувати на зміни в навколишньому середовищі. Уміння аналізувати ситуації та приймати обґрунтовані рішення;

– міжособистісні навички: здатність ефективно співпрацювати з іншими членами екіпажу та вміння чітко і точно передавати інформацію;

– професійна мотивація: бажання постійно вдосконалювати свої навички та знання. Прагнення досягати високих результатів та дотримуватися високих стандартів [6, с. 113];

– перцептивні здібності: здатність правильно оцінювати просторові відстані та положення об'єктів. Вміння помічати і враховувати дрібні, але важливі деталі в процесі роботи;

– фізичні характеристики: здатність підтримувати високу працездатність протягом тривалого часу. Відсутність захворювань, які можуть впливати на здатність виконувати льотні обов'язки. Енергійність, ініціативність, здатність до швидкого прийняття рішень.

Організація нервово-психічної діяльності в екіпажі є ключовим фактором для забезпечення безпеки та ефективності польотів. Вона включає в себе різні аспекти, спрямовані на підтримку психологічного здоров'я, злагодженої роботи та взаємодії між членами екіпажу. Ось основні компоненти цього процесу.

Відбір кандидатів на основі тестів, які оцінюють їхні когнітивні здібності, стресостійкість, емоційну стабільність та інші важливі характеристики. Навчання методам управління стресом, розвитку емоційної стабільності та поліпшення міжособистісної взаємодії. Надання можливості членам екіпажу регулярно консультуватися з психологами для вирішення особистих або професійних проблем. Впровадження програм підтримки, які включають тренінги зі стрес-менеджменту, техніки релаксації та інші заходи. Проведення тренінгів з розвитку ефективної комунікації, активного слухання та взаємоповаги. Створення атмосфери довіри та взаємоповаги в команді через відкриту комунікацію та підтримку. Постійне спостереження за станом здоров'я та рівнем втоми членів екіпажу для своєчасного вжиття заходів. Оптимізація графіків роботи та відпочинку, щоб забезпечити достатній час для відновлення та зменшення рівня стресу. Визначення ролей та обов'язків кожного члена екіпажу для уникнення плутанини та забезпечення ефективної роботи. Регулярні брифінги та дебрифінги для обговорення поточних задач, аналізу виконаної роботи та обміну зворотним зв'язком. Регулярне проведення тренувальних сесій та симуляцій для підтримки високого рівня професійних навичок. Впровадження програм розвитку лідерських якостей для капітанів та старших офіцерів.

Особливості національного менталітету включають в себе сукупність характеристик, притаманних певному народу або культурній групі, які впливають на їхню поведінку, світогляд, цінності та міжособистісні стосунки. Ось деякі ключові аспекти, які можуть характеризувати національний менталітет [2, с. 76; 5, с. 91].

Цінності та пріоритети. Соціальні цінності: повага до традицій, сім'ї, громади, праці, освіти. Пріоритети, наприклад - матеріальні блага, кар'єра, духовний розвиток, колективізм чи індивідуалізм.

Ставлення до влади та ієрархії. Висока чи низька дистанція влади: висока дистанція влади характеризується повагою до авторитету та ієрархії, низька - більш рівноправними стосунками. Колективізм та індивідуалізм: колективістські суспільства

наголошують на групових цілях і спільноті, індивідуалістичні - на особистих досягненнях та автономії.

Комунікативні стилі. Прямий та непрямий стиль: у деяких культурах люди говорять прямо та відкрито, в інших - непрямом, з великою увагою до контексту та тонкощів. Виразність емоцій: деякі культури схильні до відкритого вираження емоцій, інші - до стриманості.

Ставлення до часу. Монохронність та поліхронність: монохронні культури цінують пунктуальність і послідовність, поліхронні - гнучкість і багатозадачність. Довгострокова та короткострокова орієнтація: суспільства з довгостроковою орієнтацією цінують планування та майбутні вигоди, з короткостроковою - швидкі результати та теперішні задоволення.

Ставлення до невизначеності та ризику. Уникнення невизначеності: деякі культури мають високу потребу в стабільності та безпеці, інші - більш терпимо ставляться до ризику та змін [7, с. 94].

Релігійні та духовні впливи. Релігійні вірування: впливають на моральні цінності, етичні норми та світогляд. Духовні практики: відображаються в повсякденному житті, традиціях та ритуалах.

Трудова етика. Ставлення до праці: наприклад, відданість роботі, прагнення до високих досягнень, баланс між роботою та особистим життям. Спосіб роботи: індивідуальний підхід або колективна праця, рівень відповідальності та ініціативності.

Національна ідентичність та гордість. Почуття національної ідентичності: важливість національних символів, історії, культурної спадщини. Гордість за досягнення: відчуття гордості за національні досягнення в різних сферах.

Список літератури

1. ICAO - Annex 6 - Operation of Aircraft, Part I –International Commercial Air Transport -Aeroplanes, Appendix 2, 5.15, 5.21 and 5.22.
2. ICAO - Accident Prevention Manual (Doc 9422).
3. ICAO - Human Factors Training Manual (Doc 9683).
4. ICAO - Human Factors Digest No 8 -Human Factors in Air Traffic Control.
5. FAR 121.406, 121.419, 121.421 or 121.422 -CRM Training for pilots, cabin crew and aircraft dispatchers.
6. FAA - AC 60-22 - Aeronautical Decision Making.
7. JAR-OPS 1.945, 1.955 or 1.965 - CRM Training.

УДК 637.236

Октисюк Д. М.

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 181 Харчові технології

Цісарик О. Й.

д. с.-г. н., професор,

завідувач кафедри технології молока і молочних продуктів

Мусій Л. Я.

к. т. н., доцент,

доцент кафедри технології молока і молочних

Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Ґжицького

ВИКОРИСТАННЯ ЗЛАКОВИХ КУЛЬТУР У ТЕХНОЛОГІЇ ЙОГУРТУ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Розвиток харчової промисловості в Україні в умовах ринкових відносин безпосередньо пов'язаний з вирішенням таких завдань, як підвищення якості харчових продуктів з одночасним застосуванням безвідходної технології та розробленням технології отримання нових видів продуктів із підвищеною харчовою та біологічною цінністю [1, с. 142].

Наукові підходи до оздоровлення організму людини, його активної життєдіяльності на масовому вживанні функціональних кисломолочних продуктів з пробіотичними властивостями, є новим перспективним напрямом у медицині та в харчовій промисловості. Ці питання стали стратегією як багатьох зарубіжних, і вітчизняних дослідників, оскільки дозволяють у значною мірою стабілізувати стан здоров'я населення [2, с. 75].

Важливим критерієм здорового харчування є висока біодоступність поживних речовин та вітамінів за порівняно невеликої калорійності продукту. Лідуючою групою, що відповідає цим вимогам, є сегмент молочної продукції і, зокрема, кисломолочні продукти.

Великою популярністю у виробників молочної продукції користуються різноманітні зернобобові та круп'яні добавки, які, в основному, використовуються як джерела харчових волокон. Але ці компоненти можуть виконувати різні функції, зокрема, збагачувати продукт незамінними амінокислотами, поліненасиченими жирними кислотами, вітамінами, мікро- та макроелементами. У більшості злакових продуктів міститься білок глютен, який є алергеном і може викликати тяжкі захворювання у людей, які страждають на підвищену чутливість або непереносимість глютену [3, с. 427].

У зв'язку з вищевикладеним, розробка нового покоління кисломолочних продуктів складного сировинного складу, що мають цільову функціональність, зокрема, молочно-мультизлакових, що не містять глютен, є актуальним завданням.

Мета роботи – розробка багатокомпонентного кисломолочного мультизлакового йогурту, що не містить глютен.

Для виробництва йогурту використовували коров'яче молоко, що відповідає вимогам згідно з ДСТУ 3662:2018 Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови. Йогурт виготовляли резервуарним способом, нормалізацію здійснювали до масової частки жиру у готовому йогурті – 2,6 %.

Для збагачення йогурту використовували гречане, рисове та кукурудзяне борошно та їх комбінації. Для проведення експериментальних досліджень було сформовано 5 зразків йогурту: зразок 1 (контроль) – без борошна; зразок 2 – внесення гречаного та рисового борошна (1:1); зразок 3 – гречаного та кукурудзяного (1:1); зразок 4 – рисового та кукурудзяного (1:1); зразок 5 – гречаного, рисового та кукурудзяного (1:1:1). Для заквашування суміші використовували закваску АВТ-5 (комерційна назва YF-L811) компанії “Chr. Hansen”, до складу якої входить *Lactobacillus acidophilus*, *Bifidobacterium* spp. та *Streptococcus thermophilus*, що використовують для виробництва кисломолочних продуктів з пробіотичними властивостями.

Визначено кількість внесення композицій гречаного, рисового та кукурудзяного борошна – 3% при співвідношенні 1:1:1. Отримано залежності зміни титрованої та активної кислотності зразків залежно від виду молочнокислої заквашувальної мікрофлори.

Досліджено умовну в'язкість зразків. Для всіх зразків при використанні суміші різних видів борошна 3% – умовна в'язкість склала 90 с при температурі проведення експерименту (23±2)°C.

Проведено візуалізовану комплексну оцінку органолептичних показників і також шлейфу післясмаку. Доведено, що найбільш гармонійною смакоароматичною гамою має сквашений гречано-рисово-кукурудзяний продукт, а шлейфи його післясмаку розподілені найбільш рівномірно і становлять 110-120%.

На підставі проведених фізико-хімічних, мікробіологічних та органолептичних досліджень розроблено технологію кисломолочного мультизлакового продукту з цільовою функціональністю, що не містить глютен. Обґрунтовано та рекомендовано його термін придатності 14 діб при температурі (4±2)°C.

Список літератури

1. Хомюк Н., Солтис О. Харчова промисловість в Україні: тенденції та перспективи розвитку на засадах сталості інклюзивності. *Журнал “Сталий розвиток економіки”*. 2023. №1(46). С. 141–148.

2. Берник І. М., Новгородська Н. В., Соломон А. М., Овсієнко С. М., Бондар М. М. Інноваційні технології харчових виробництв: монографія. Вінниця: Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2022. 300 с.

3. Войтовська В. І., Євчук Я. В., Третьякова С. О., Свідельська Н. М. Перспективи використання нішевих культур у виробництві безглютенової продукції. *World science: problems, prospects and innovations : abstracts of the 5th International scientific and practical conference*. Toronto : Perfect Publishing, 2021. P. 424–434.

СЕКЦІЯ 13

SECTION 13

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ (ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА,
ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ)
SERVICE INDUSTRY (HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS,
TOURISM AND RECREATION)

УДК 338.48

Глух М. І.

аспірант кафедри педагогіки та психології
Львівського державного університету
фізичної культури імені Івана Боберського

ЗМІНИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ СУСПІЛЬСТВА 5.0

Комунікативне забезпечення доповнює інформаційне, фокусуючись на налагодженні сталих контактів між усіма учасниками туристичної взаємодії — від державних структур і місцевих спільнот до потенційних мандрівників. У контексті зеленого туризму воно має на меті формувати позитивний імідж сільських територій, популяризувати екологічні практики та виховувати повагу до природи [1-3]. Суспільство 5.0 створює багато комунікаційних каналів — соціальні мережі, платформи з онлайн-спільнотами, сервіси для обміну аудіо- й відеоконтентом. Завдяки цьому можна проводити віртуальні заходи, прямі трансляції з природних парків та історичних місцин, об'єднуючи навколо ідей сталого розвитку зацікавлені кола. Ефективне комунікативне забезпечення дає змогу не лише інформувати, а й залучати аудиторію, роблячи з неї активного партнера в процесі популяризації ідей екологічної свідомості та безпекового розвитку. Крім того, воно допомагає налагоджувати мережеву взаємодію, що є необхідною умовою для впровадження інновацій, обміну найкращими практиками та спільного вирішення локальних проблем.

Комунікативне забезпечення відіграє особливу роль у підтримці культурної унікальності й збереженні етнічного розмаїття сільської місцевості. Зелений туризм, як правило, базується на автентичних традиціях, гастрономії та звичаях, які приваблюють відвідувачів своєю неповторністю. Сучасні платформи комунікації дозволяють мешканцям регіонів безпосередньо популяризувати культуру, розповідати про місцеву історію та навіть організовувати віртуальні майстер-класи, пов'язані з традиційними ремеслами чи кулінарією. Такий формат взаємодії не лише збагачує досвід туристів, а й підвищує рівень самосвідомості місцевих жителів, що робить їх активними захисниками власної спадщини і природних багатств. З іншого боку, соціальні мережі й месенджери сприяють створенню та підтримці онлайн-спільнот, які об'єднують активних поціновувачів екоподорожей та сталого способу життя. Завдяки цьому формується глобальна мережа однодумців, готових долучатися до ініціатив із захисту довкілля, благоустрою туристичних маршрутів та пошуку нових форматів туризму, що не шкодять природі.

Для успішного удосконалення інформаційного та комунікативного забезпечення зеленого туризму необхідне комплексне поєднання ресурсів і компетенцій державних та приватних структур, а також громадських ініціатив. Держава може забезпечити нормативно-правову базу, інвестиції в інфраструктуру та освітні проекти, що підвищують рівень цифрової грамотності. Приватний сектор у вигляді власників садиб

і цифрових платформ пропонує гнучкі рішення, оперативність і доступ до новітніх технологій. Спільне використання відкритих даних та інтеграція з туристичними онлайн-сервісами відкриває шляхи для створення масштабних проєктів. Наприклад, можна впроваджувати єдині інформаційні портали зі зручними картами маршрутів, модулями для онлайн-бронювання та системами управління відгуками. Щоб оптимізувати комунікацію, доцільно організовувати місцеві або регіональні форуми і конференції, де обговорюються питання розвитку зеленого туризму в контексті Суспільства 5.0, а також проводити навчальні програми щодо роботи з інноваційними інструментами.

Зелений туризм покликаний зберігати і раціонально використовувати природні ресурси, тому важливо, щоб екологічні чинники були чітко закладені у стратегії інформаційного та комунікативного забезпечення. Громадські об'єднання природоохоронного спрямування можуть виступати каталізаторами у формуванні екологічної культури та поширенні знань про значення зеленої господарської діяльності. Завдяки ефективним комунікаційним інструментам ці ініціативи можуть об'єднувати зусилля місцевих мешканців, державних структур та туристів, стимулюючи виконання екологічних стандартів, моніторинг природних ресурсів і організацію природоохоронних заходів. Значним плюсом таких спільних дій є зростання рівня довіри й взаємної підтримки, що особливо важливо в контексті безпекового розвитку. Коли громади усвідомлюють, що зелений туризм є одним із чинників їхнього економічного та екологічного добробуту, вони активніше долучаються до комунікації, пропонують ідеї та інновації, спрямовані на покращення туристичних послуг та охорону довкілля.

Ключова перевага комплексного підходу полягає в тому, що інформаційне забезпечення та комунікативне забезпечення впливають на всі етапи туристичного циклу: від планування подорожі і бронювання засобів проживання до оцінки отриманого досвіду та поширення відгуків. Якщо ці системи недосконалі або застарілі, зелений туризм не зможе реалізувати свій повний потенціал, і страждатимуть як мандрівники, так і місцеві мешканці. Натомість, коли інформація про природні ресурси, культурні події та можливі екологічні обмеження оновлюється безперервно і доступна всім зацікавленим, вдається швидко реагувати на зміни, спрямовувати потоки туристів у менш завантажені зони і запобігати негативному впливу на навколишнє середовище. Результатом є підвищення безпекового потенціалу, що виражається у зменшенні ризиків масового скупчення людей, зменшенні рівня забруднення та збереженні природної рівноваги. Позитивний вплив відчувають і самі туристи, які отримують високий сервіс і впевненість у безпеці власного відпочинку, і місцеві спільноти, котрі здобувають стабільний прибуток та визнання свого культурного надбання.

Список літератури

1. Соловйов Д.І. Вдосконалення понятійного апарату теоретичного забезпечення функціонування туристичної сфери. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № 4(16). С. 82-88.

2. Герасименко В.Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / за заг. ред. професора В.Г. Герасименко. Одеса: Астропринт, 2013. 334 с.

3. Бондаренко М.П. Теретичні засади розвитку індустрії туризму. Економічний часопис XXI. 2012. - № 3-4. С. 19-22.

УДК 640.443

Загнибіда Р. П.

к.п. н., доцент,

доцент кафедри готельно-ресторанної та
курортної справи факультет туризму

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Лояк Л. М.

к.е. н., доцент,

доцент кафедри готельно-ресторанної та
курортної справи факультет туризму

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Бурчак С. С.

асистент кафедри готельно-ресторанної та
курортної справи факультет туризму

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАРІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Серед всіх типів закладів ресторанного господарства – бари мають особливе значення тому, що в більшості закладів саме бар генерує 30-50% від загального товарообігу, а іноді й до 80% від прибутку в ресторанному бізнесі. Адже левову частину алкогольних напоїв реалізують в барах [3]. Це місце зустрічі й теплих розмов, обговорення особистих переживань, переживань за країну.

Повномасштабна війна, безумовно, вплинула на все суспільство і на всю індустрію гостинності. Стрес сьогодні – загальний стан переважної більшості населення. Для сучасного суспільства характерні насиченість та інтенсивність життя, що викликає сильні стреси у людей. Саме бар стає механізмом зняття стресу. Взагалі, під час їжі та споживання напоїв, ступінь стресу у людини автоматично знижується [2]. Проте самого процесу їжі, як правило, недостатньо, щоб досягти помітного і суттєвого зменшення стресу. Необхідна спеціальна технологія, спрямована на зміну психологічного стану гостей.

Воєнний час вносить свої корективи, і барменам, замість шейкера, доводиться брати до рук зброю, захищати країну, часом ціною свого життя. Змінилась і специфіка роботи барів.

Одна із проблем сьогодення – це відтік людей зі сфери. Хтось захищає країну в лавах ЗСУ, а інша частина просто змінила сферу, тож відсутність як професійних кадрів, так і молодих буде також дуже сильно грати не на руку ринку. Проблеми з кваліфікованими робітниками призводить до того, що керівництву барів приходится постійно маневрувати та шукати оптимальні рішення, для продовження роботи. Бари адаптувались наскільки це можливо. Хтось виводить менше працівників у зміну, хтось виводить посиленій склад барменів на вечір на пів зміни, оскільки у вас є 2-3 години, щоб зробити свій виторг. Хтось працює до 22:00, а потім робить розвіз персоналу. Хтось працює до 21:00 і відправляє персонал на громадський транспорт, тому що фінансово їм не вигідно працювати цю годину і брати на себе витрати на таксі. Хтось

змінює години роботи, зменшує кількість робочих днів, а дехто, відповідно під це, були вимушені скоротити штат.

Під впливом сучасних воєнних подій, виникають нові додаткові виклики, з якими стикаються бари. Викликів дуже багато, це і проблеми з відключенням світла. На роботу барів також впливає комендантська година. Тобто зміни відбулись в годинах роботи закладів. Зазвичай 9-10 година вечора це був лише тільки початок “ночі”, а зараз це вже години її закінчення. Звісно, не вистачає додаткового часу для вечірнього відвідування, хоча бари підлаштовують свою концепцію так, щоб сприяти відпочинку та зустрічам гостей в денний час. Звичний повсякденний графік життя людей також змінився, тепер всі все встигають до комендантської години. Гості адаптувалися, якщо раніше всі приходили о 7-8-ій годині вечора і не обмежували себе в часі, то тепер гості приходять раніше, щоб встигнути провести приємно час і випити свою норму [5].

Існують й інші виклики. Це відсутність постійного постачання алкоголю в Україну, часто випадають ті чи інші позиції, інфляція, зростання цін на іноземний алкоголь. Постачальники надають перевагу роботі тільки по передоплаті, тоді як раніше всі працювали по відстрочці. Зараз заклади мають підлаштовуватись під такі обмеження: менший асортимент продукції або її подорожчання [5].

Змінилася і поведінка та очікування гостя. Гості почали більше економити. Зараз в топах класичні коктейлі, віскі з мінімальною витримкою, та невитримані напої. Звичайно, є гості які п'ють японський віскі, дорогу текілу, шампанське, але їх стало набагато менше [4].

Сьогодні недоречні урочисті святкування, тому багато гостей стали більш стримані в споживанні алкоголю, для зберігання тверезих думок та вчинків Проте варто зауважити, що гості почали святкувати свій кожен день. Більше зустрічей з друзями, більше живого спілкування, жити тут і зараз. Нічого не відкладаючи на завтра. З розумінням ставляться до змін в меню та заздалегідь планують візит, враховуючи часові обмеження. У барах помітно, що гості повернулись в улюблені заклади з подвійною вдячністю та повагою до персоналу [5].

Історично бари переживали все. Отож з позитивного: відбулась зміна вектора більшості закладів. Тут приділили більше уваги саме коктейлям та сервісу. Відбулась якась несвідома трансформація, загострились відчуття, збільшилось спілкування та піклування як про гостя, так і один про одного. Багатьом зараз не вистачає просто приємного спілкування та можливості відпочити від новин, тому в барі проводять актуальні творчі вечори, дискусійні клуби чи тематичні дегустації [4].

Щоб працювати і надалі, залишатися собою, необхідно бути ще більш універсальними, гнучкими: розширити безалкогольне меню, орієнтуватися на запити гостя, впроваджувати цікаве та коротке меню, яке потрібно постійно оновлювати, щоб заохочувати гостя. Використовувати продукти тривалого зберігання, використовувати локальні продукти, проходити курси з надання первинної допомоги, бути готовими до розвитку будь-яких подій.

Варто робити меншу націнку, краще заробляти на обороті. Не забувати про свою барну команду, адже люди йдуть “на людей”. В такий час дуже важливо, щоб команда бару була емоційно стабільною, наскільки це можливо. Адже, щоб вижити закладу, йому треба продовжувати трансформації, ловити спільний ритм з країною і підкорювати цю хвилю. Міняти стандарти, погляди та підхід до свого персоналу та гостей.

І до всього цього впровадження хороших коктейлів – це змога хоч трохи зняти той щоденний стрес, що всі ми зараз відчуваємо. Завдяки безлічі рецептів від прогресивних барів світу та України, зокрема, знаємо, що алкоголь не є обов’язковою умовою для створення чудового напою. Ба більше, з огляду на молодіжні прагнення до здорового способу життя, безалкогольні коктейлі – мастхев сезону. Професіонали барної справи подбали про те, щоб навіть безалкогольні коктейлі мали такі ж смакові властивості і радували яскравим виглядом [1].

Загалом індустрія вистояла та поступово продовжує відновлюватись та розвиватись. Деякі бари відзначають, що виклики в чомусь допомогли їм навіть стати сильнішими та гнучкішими: змусили більше уваги приділяти команді та клімату в колективі, допомогли сфокусуватися та чітко визначити позиціонування тощо. Отож, барна культура України, попри війну й економічну слабкість, тримається на плаву та намагається, з більшою силою, випробувувати сферу на міцність, а головним завданням залишається вижити та продовжити роботу.

Список літератури

1. Барні тренди 2025 року: розповідає Іван Рак, шеф-бартендер LoggerHead. URL: <https://nv.ua/ukr/tags/bar.html> (дата звернення 5.03.2025 р.)
2. Загнибіда Р.П. Барна справа: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, Видавець Кушнір В.Г., 2020. 292 с.
3. Матюшенко, Р. В. Барна справа та організація роботи сомельє [Електронний ресурс]: конспект лекцій для студ. напряму підготовки 6.140101 “Готельно-ресторанна справа” ден. форми навч. К.: НУХТ, 2014. 156с.
4. Новий тренд – безалкогольні бари. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-sar-48696603> (дата звернення 5.03.2025 р.)
4. Як барна індустрія в Україні пережила 2022-ий рік і які плани має на 2023-ій. URL: https://www.restorator.ua/post/bars_in_kyiv (дата звернення 5.03.2025 р.)

Коруняк А. В.

аспірант кафедри
публічного управління та адміністрування
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Значимість проблеми місцевого самоврядування (далі - МС) як найважливішого механізму формування та розвитку громадянського суспільства та політичної демократії в нашій країні не завжди і не повною мірою усвідомлюється як політичними колами, так і серед дослідників, які займаються проблемами державно-політичного устрою України. У суспільній свідомості все ще належно не дозріло усвідомлення того основного факту, що органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) є самостійними, багато в чому незалежними від державної влади структурами управління, які відіграють ключову роль у розробці та вирішенні безлічі питань, що

мають життєво важливе значення для задоволення основних життєвих потреб, створення умов упорядкованого проживання мешканців територіальної громади.

Самоврядування як ідея та явище завжди були властиві людському суспільству. Врядування, як форма народовладдя, природно відповідає потребам суспільства на різних стадіях його розвитку і сьогодні залишається суттєвим елементом політичної системи держави [1, 23].

Поняття МС закріплене у Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” та визначається як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб МС вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [5]. Це положення витікає із усвідомлення самоврядування як такого, що не може бути декретовано, оскільки воно представлено у вигляді такої формули: відсутність у місцях компактного проживання населення будь-якої влади, окрім влади власного об’єднання людей цієї адміністративно-територіальної одиниці [3, с. 100].

З політико-юридичної точки зору самоврядування – це вид управлінської діяльності, сутність якого полягає у свідомому впливі на волю людей з метою спрямування їхньої поведінки. Тому під МС слід розуміти:

– по-перше, управлінську діяльність відповідних суб’єктів щодо вирішення місцевих справ;

– по-друге, систему суспільних інститутів, які цю діяльність здійснюють [1, 24].

Містять визначення МС і норми Конституції України. Так, згідно положень Основного Закону МС є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [4].

Отже, конституційні положення МС в Україні практично визначають не входження структур МС в систему органів державної влади (далі-ОДВ), що, на нашу думку, необхідно трактувати наступним чином:

1) жоден з ОДВ (так само як і посадовці, що представляють державну владу) не має права призначати (чи усувати) посадових осіб МС;

2) жоден з ОДВ не має права підміняти МС, тобто фактично здійснювати його функції;

3) жодна із структур МС не включена в ієрархію ні з ОДВ, ні з органами інших муніципальних об’єднань.

Разом з тим, МС не можна розглядати ізольовано від інших управлінських інститутів публічної влади. Реальною основою його самостійності в якості необхідної ланки територіального управління є не політика, що залишає місцеві органи один на один з множиною проблемних ситуацій, вирішити які ці органи часто просто не в змозі, а тільки формування умов для значного зміцнення їх власної матеріальної і фінансової бази, зростання доходів, податкового потенціалу тощо. Це означає, що необхідно на законодавчому рівні, а потім і в конкретній управлінській практиці забезпечити реалізацію принципу субсидіарності і розділення повноважень між місцевими, регіональними і державними рівнями управління, що відповідає глибинним інтересам усього суспільства.

Легітимність МС корениться у суверенітеті народу. Виходячи із цього становища, громадянин є головним суб'єктом МС. Самоврядування, яке реалізується не через громадян, не через місцеве населення не може визнаватись самоврядуванням за визначенням. Право громадянина на участь у реалізації МС не може бути обмежене за ознаками статі, раси, національності, мови, соціального та посадового становища, віросповідання тощо. Це ґрунтується на конституційному принципі рівноправності людини і громадянина.

Гарантії МС передбачають певний рівень організаційного суверенітету громади, який, своєю чергою, передбачає:

– самостійність у питаннях прийняття правових норм – положень, статутів та постанов, актів локальної нормотворчості, обов'язкових до виконання всіма, кого вони стосуються;

– самостійність у вирішенні кадрових питань – у формуванні штатів органів управління – це означає, що не держава направляє персонал на роботу до громади, а вона сама приймає рішення про те, хто виконуватиме адміністративні функції;

– самостійність у питаннях управління, тобто у можливості приймати та виконувати рішення;

– самостійність у фінансових питаннях – право вводити та стягувати податки та збори, необхідні для здійснення повноважень;

– самостійність у питаннях планування, складанні перспективних планів забудови та проведення підготовчих робіт для містобудування;

– самостійність у складанні плану використання площ на всій території громади.

Таким чином, МС є одним із найважливіших самостійних інститутів громадянського суспільства, проте тісно пов'язане з державою в плані виконання важливих загальнодержавних завдань на місцевому рівні.

Список літератури

1. Гнатовський М.С., Радіонова Л.А. Поняття та сутність місцевого самоврядування. URL:

<https://eprints.kname.edu.ua/56577/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%202020-23-26.pdf>.

2. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua>.

3. Ковтун І.Б. Сутність та роль місцевого самоврядування на регіональному рівні// Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21-22 січня 2022 року); за заг. ред. д-ра. екон. наук, проф. Синчака В.П. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 291 с. – С. 100-102.

4. Конституція України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user>.

5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

Маєвська М. В.

здобувач вищої освіти кафедри політології

та державного управління

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Примуш М. В.

доктор політ. н., професор кафедри політології

та державного управління

Донецький національний університет імені Василя Стуса

РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: НА ПРИКЛАДІ МОЛОДІЖНИХ РАД

Вступ. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році Україна почала активно впроваджувати європейські підходи до молодіжної політики. Основна увага приділяється розвитку громадянської активності молоді, неформальної освіти, волонтерства та створенню умов для їхньої участі у процесах ухвалення рішень. У 2021 році ухвалено Закон України “Про основні засади молодіжної політики”, що визначив ключові принципи роботи у цій сфері, а також Національну стратегію молодіжної політики до 2030 року. Важливим інструментом у цьому процесі стали молодіжні ради (МР), які сприяють залученню молоді до управління на місцевому та національному рівнях.

Основний виклад матеріалу. Євроінтеграція ставить питання відповідності якості молодіжної політики європейським показникам розвитку молоді. Згідно з Глобальним індексом розвитку молоді (YDI), Україна за останнє десятиріччя стикнулася з погіршенням ряду показників, що відображають становище молоді. Зокрема, у період 2010–2018 рр. Україна опинилася серед країн із найбільшим падінням значень індексу розвитку молоді, поряд із Сирією, Лівією, Єменом та Йорданією. У рейтингу YDI 2020 Україна посіла 112-е місце зі 181 (індекс 0.660) – значно нижче більшості країн ЄС [6]. Причини включають вплив військового конфлікту, економічні труднощі та міграцію молоді. Це сигналізує про необхідність активніших заходів держави щодо забезпечення можливостей для молоді – від працевлаштування і освіти до участі в управлінні.

Молодіжні ради стають яскравим індикатором того, як молодіжна політика проходить свій шлях у євроінтеграційному процесі. Одним із ключових механізмів європейської молодіжної політики є залучення молоді до процесів прийняття рішень. В Україні молодіжні ради при органах місцевого самоврядування активно розвиваються з 2015 року в межах реформи децентралізації. У 2018 році Кабінет Міністрів затвердив Типове положення про молодіжні ради, що сприяло їхньому поширенню та офіційному визнанню [2].

Станом на 2023 рік в Україні діяло 410 молодіжних рад різних рівнів, що охоплюють понад 7000 молодих осіб. Найбільше рад створено у Кіровоградській (37), Львівській (30) та Дніпропетровській (27) областях [4]. Молодіжні ради виконують консультативну та дорадчу функцію при органах влади, сприяючи ухваленню рішень, що враховують потреби молоді, а також ініціюють власні проекти у сфері освіти, культури, екології та волонтерства [1].

На національному рівні у 2022 році при Президентіві України створено Раду з молодіжних питань, яка займається розробкою політики участі молоді. Також заплановано створення Національної ради з питань молоді при Кабінеті Міністрів, що об'єднає представників молодіжних громадських організацій, студентського самоврядування та місцевих молодіжних рад [3]. Ці ініціативи спрямовані на інституційну підтримку молодіжної політики та наближення її до європейських стандартів. Водночас функціонують у інші громадські об'єднання та спілки молодіжних рад чи ті, які працюють для представників молодіжних рад. Зокрема Українська асоціація молодіжних рад основною метою якої є підтримка діяльності МР, а також сприяння у розвитку нових задля підвищення молодіжної участі у процесі прийняття суспільно-важливих рішень [9]. Варто також зазначити діяльність ГО “Молодіжна платформа”, яка допомагає у інституційній підтримці, розробці освітніх програм і грантових можливостях для МР та їх представників [10].

Попри позитивну динаміку, впровадження молодіжної політики стикається з низкою викликів. У багатьох громадах молодіжні ради існують лише формально, що свідчить про слабкі механізми залучення молоді та відсутність реального впливу. Цю проблему посилює недостатнє фінансування, оскільки більшість громад не передбачають механізмів підтримки молодіжних рад у своїх бюджетах, а на національному рівні бюджетування для молодіжних рад взагалі відсутнє. Хоча можемо наголосити на важливості діяльності Українського молодіжного фонду, оскільки його основною метою є надання сталої фінансової підтримки для молодіжних ініціатив [5]. Водночас брак стандартів оцінки ефективності та відсутність системних соціологічних досліджень не дозволяють об'єктивно аналізувати діяльність рад і їхній внесок у молодіжну політику. Додатковим викликом стала війна, яка спричинила відтік активної молоді за кордон і внутрішню міграцію, ускладнивши роботу молодіжних рад. Однак багато з них адаптувалися, зосередившись на волонтерстві та онлайн-ініціативах, що свідчить про їхню гнучкість і потенціал до розвитку [4].

Європейський досвід може стати цінним орієнтиром для розвитку молодіжної політики в Україні. Зокрема, Польща продемонструвала важливість законодавчих гарантій фінансової підтримки молодіжних рад, що забезпечило їхню сталість у 2019–2021 роках [7]. Водночас пандемія COVID-19 виявила вразливість рад, які не змогли адаптуватися без активної участі молоді, що підкреслює необхідність стабільного фінансування молодіжних рад в Україні. Чехія пропонує ефективну модель координації молодіжної політики через Чеську раду дітей та молоді (ČRDM), яка об'єднує понад 100 організацій і виступає посередником між урядом і молоддю [8]. Впровадження подібної структури в Україні може сприяти системному діалогу та узгодженню молодіжних ініціатив. Також досвід Польщі, де молодіжна політика базується на принципах активної участі, свідчить про важливість забезпечення автономності молодіжних рад [7]. Запозичення цих практик може сприяти створенню стійкої та ефективної системи молодіжного самоврядування в Україні.

На нашу думку, для ефективного розвитку молодіжних рад необхідно впровадити низку стратегічних рекомендацій. Насамперед, варто забезпечити інтеграцію найкращих європейських практик через обмін досвідом із країнами ЄС, що сприятиме вдосконаленню молодіжної політики в Україні. Важливим напрямом є посилення ролі молодіжних рад у кризових ситуаціях шляхом розробки механізмів залучення молоді до розв'язання соціальних проблем у воєнний і післявоєнний періоди. Також слід запровадити системну державну підтримку молодіжних рад, закріпивши на

законодавчому рівні їхнє фінансування з місцевих бюджетів, включаючи виділення приміщень і покриття організаційних витрат. Розвиток спроможностей рад передбачає інвестиції в освітні програми для їхніх членів та посадовців, а також розширення участі української молоді у міжнародних ініціативах, зокрема Erasmus+ Youth. Для підвищення ефективності необхідно створити систему моніторингу діяльності рад, розробити чіткі показники оцінки їхньої ефективності, залучати молодь до цього процесу та забезпечити механізми реагування на проблеми неактивних рад. Упровадження цих заходів сприятиме сталому розвитку молодіжних рад і підвищенню їхньої ролі в суспільстві.

Висновки. Євроінтеграційні процеси значно вплинули на розвиток молодіжної політики в Україні, створивши сприятливі умови для залучення молоді до ухвалення рішень. Можемо стверджувати, що по-перше, євроінтеграція стала потужним поштовхом для кількісного зростання молодіжних рад: за останнє десятиліття. Таке зростання свідчить про успішну імплементацію базового європейського принципу – залучення молоді до прийняття рішень на місцях. По-друге, українська молодіжна політика суттєво наблизилася до європейських стандартів завдяки ухваленню стратегічних документів (Стратегії до 2030, закону про молодіжну політику) та створенню інституцій на зразок європейських (молодіжні ради всіх рівнів, Український молодіжний фонд, мережа молодіжних центрів тощо). Однак для досягнення стабільного ефекту необхідно розв’язати низку проблем, пов’язаних із фінансуванням, кадровою забезпеченістю та систематичним моніторингом діяльності молодіжних рад. Досвід Польщі та Чехії демонструє, що сталість молодіжної політики забезпечується комплексним підходом, який поєднує інституційну підтримку, фінансову незалежність та активну взаємодію з молоддю. Впровадження цих підходів допоможе Україні посилити роль молодіжних рад і зробити їх ефективним інструментом демократичного розвитку.

Список літератури

1. Конституція України: Закон України “Про основні засади молодіжної політики” № 2849-IX від 13.12.2022. База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 05.03.2025).

2. Конституція України: Постанова Кабінету міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF#n11> (дата звернення: 06.03.2025).

3. Указ Президента України № 94/2021 “Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 06.03.2025).

4. Міністерство молоді та спорту України. Аналіз утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 року URL: <https://mms.gov.ua/news/analiz-utvorennia-molodizhnykh-rad-v-ukraini#:~:text=,досвідом%20та%20найкращими%20практиками%20між> (дата звернення: 06.03.2025).

5. Конституція України: Постанова Кабінету міністрів України від 28 лютого 2023 р. № 182. Деякі питання Українського молодіжного фонду URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.03.2025)

6. The Commonwealth. New Global Youth Development Index shows improvement in state of young people. URL: <https://thecommonwealth.org/news/new-global-youth->

development-index-shows-improvement-state-young-people (дата звернення: 06.03.2025).

7. YouthWiki. Youth representation bodies in Poland. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/poland/53-youth-representation-bodies> (дата звернення: 06.03.2025).

8. YouthWiki. Youth representation bodies in Czechia. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/czechia/53-youth-representation-bodies> (дата звернення: 06.03.2025).

9. Сторінка Української асоціації молодіжних рад [офіційна сторінка]. URL: https://www.instagram.com/youth.council_ua/ (дата звернення: 07.03.2025).

10. Сторінка ГО “Молодіжна платформа” [офіційна сторінка] URL: <https://youthplatform.com.ua/> (дата звернення: 07.03.2025).

Марусинець М. М.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри історії та суспільних дисциплін,
старший науковий співробітник, старший дослідник
Науково-дослідного центру імені Тиводора Легоцьки
Закарпатського угорського інституту імені Ф. Ракоці II

ВЕКТОР БРИТАНСЬКО-ІРЛАНДСЬКОГО МІЖУРЯДОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

З моменту заснування Північної Ірландії у 1922 р. і до початку конфлікту, відомого як “Смута”, у 1960–х рр. уряд Великої Британії дотримувався пасивної позиції щодо Північної Ірландії, як і уряд Ірландії в Дубліні. Британський дослідник Дж. Балпіт якнайкраще описав, на його думку, цей період байдужості урядів Великої Британії та Республіки Ірландія до швидкого та конструктивного сприяння розв’язанню північноірландського конфлікту, стверджуючи, що “модель Північної Ірландії підтримувалася байдужістю центру, а не силою периферії” [1, с. 146].

Дійсно, підхід Великої Британії до Північної Ірландії визначався тенденцією урядів, що змінювали один одного, ігнорувати проблеми регіону, поки вони врешті-решт не загострилися. Це була “передпроблемна стадія” – стадія або стадія “до виникнення проблеми” (англ. pre-problem stage), що передувала розв’язанню проблеми в розробці політики щодо мирного врегулювання північноірландського конфлікту з боку Великої Британії. Ця стадія приховувала глибинні проблеми демократії у Північній Ірландії. Однак, коли конфлікт врешті-решт вибухнув, британський уряд активно втрутився.

Спочатку політичний підхід британського уряду полягав у “криміналізації та нормалізації” [2, с. 202], розглядаючи Північну Ірландію як проблему правопорядку в будь-якому регіоні Великої Британії, а не як політичний або конституційний конфлікт. До північноірландської проблеми також ставилися як до суверенного питання, в якому ірландський уряд не відігравав жодної ролі. Так, у 1969 р. було заявлено, що проблема “є просто питанням внутрішньої юрисдикції” [3, с. 41]. Політика була односторонньою і відображала традиційну абсолютистську концепцію суверенітету.

Саннінгдейлська угода (англ. Sunningdale Agreement) 1973 р. стала першим прикладом менш абсолютистського підходу до суверенітету. Саннінгдейлська угода передбачала створення транскордонного уряду Ірландії – Ради міністрів – і передачу повноважень у Північній Ірландії [4]. Рада міністрів була уповноважена вирішувати різні політичні питання на транскордонній основі, водночас ірландський уряд був

представлений у питаннях, що стосувалися, зокрема, роботи поліції. Це перше зрушення у підході уряду Великої Британії стало результатом усвідомлення того, що урядова політика щодо Північної Ірландії до та після спалаху насильства провалилася, і тому виникла потреба налагодити партнерство з дублінським урядом, щоб стати посередником у врегулюванні між юніонізмом (політична традиція за збереження Північної Ірландії у складі Великої Британії) та націоналізмом (політична традиція за воз'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія). Англо-ірландська угода стала поворотним моментом в історії Північної Ірландії та британсько-ірландських відносин. Вона створила умови, необхідні для забезпечення підтримки поділу влади з націоналістами з боку юніоністів, що згодом було продемонстровано у 1998 р., коли вони схвалили заходи щодо захисту меншин.

Британсько-ірландське міжурядове співробітництво поступово розширювалося упродовж 1990–х рр. До цього часу лідери юніоністів і лояльні воєнізовані формування були готові обговорювати нові політичні механізми, зокрема деволюцію – делегування центральними урядовими органами частини своїх повноважень місцевим органам влади за умови, що Англо-ірландська конференція буде розпущена [5, с. 88]. Прикмітним є те, що Англо-ірландська угода поклала початок трансформації всередині Шинн Фейн. Починаючи з кінця 1980–х рр., в умовах протидії застосуванню насильства з боку виборців у Північній Ірландії та Республіці Ірландія і спільної позиції обох урядів відносно того, що вони не можуть використати “зброю і виборчу скриньку”, аби здобути місце за демократичним столом переговорів або у будь-якому уряді, який поділяє владу, Шинн Фейн дедалі охочіше погоджувалася на мирний процес [5, с. 103–106].

Зміни, спричинені Англо-ірландською угодою, збіглися з появою Єдиного європейського ринку, регіональної політики ЄС, що виникла після воєнного примирення, та новим інституційним розвитком ЄС. У цьому контексті можна зазначити, що зросла європейська співпраця уряду Великої Британії та Республіки Ірландія, яка кристалізувалася у розширенні сфер співробітництва на Англо-ірландській міжурядовій конференції 1989 р. Проте, на думку англійського дослідника Дж. Тонга, конференція працювала за явною моделлю міжурядового, а не багаторівневого співробітництва, щоб оминати обструкціоністську тактику юніоністів, вказуючи на складність установаження причинно-наслідкових зв'язків між розв'язанням конфлікту в Північній Ірландії та європеїзацією [6, с.127–139].

Список літератури

1. Bulpitt J. G. *Territory and power in the United Kingdom: An interpretation*. Manchester, Manchester University Press, 1983.
2. O'Leary B., McGarry J. *The politics of Antagonism*. London : Athlone Press, 1993.
3. Arthur P. Anglo-Irish relations in the new dispensation: Towards a Post-Nationalist framework? In: M. Anderson, & E. Bort (Eds.). *The Irish Border: History, politics and culture*. Liverpool : Liverpool University Press, 1999.
4. Sunningdale Agreement 1973. *Parliament of the UK*. URL: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/legislativescrutiny/parliamentandireland/overview/sunningdale-agreement/>
5. Tannam E. *Cross-Border cooperation in Ireland and Northern Ireland*. London : Macmillan, 1999.
6. Tonge J. *Northern Ireland: Conflict and change*. London : Routledge, 2002.

УДК 32-027.21

Пастухов А. В.

аспірант кафедри політичних наук,
Київський університет імені Тараса Шевченка

КЛАСИЧНІ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ІДЕОЛОГІЙ

Класифікація політичних ідеологій є важливим завданням політичної науки, оскільки вона сприяє точнішому аналізу політичних процесів і систем. До того ж політичні ідеології грають ключову роль у формуванні соціальних, економічних та культурних структурних диспозицій функціонування політичних систем. Однак через динамічність політичних поглядів, накладання концептуальних нормативів різних ідеологій та їхню гібридизацію – розроблення універсальної класифікації залишається складною проблемою. В цій роботі ми хочемо зупинитися на експлікації класичних класифікацій політичних ідеологій.

Український дослідник П. Шляхтун виділяє наступні критерії для їх розподілу: “організація економічної та інших сфер суспільного життя, місце і роль держави в суспільстві, взаємодія особи, суспільства і держави, та засоби суспільних перетворень і досягнень політичних цілей тощо” [1, с. 447], виходячи з цього дослідник розділяє ідеології за тими суб’єктами, чий інтереси представляються. Він виокремлює класичні буржуазні ідейно-політичні доктрини (лібералізм та консерватизм), ідейно-політичні доктрини робочого руху (соціал-демократія та комунізм), а за методами ідеологічної та політичної боротьби окремо детермінує ідеології політичного екстремізму (фашизм, анархізм та троцькізм). А. Колісніченко формує критерій на підставі аналізу моделей суспільства і виділяє: “праві ідеології такі як лібералізм, консерватизм, які пропонують таку модель суспільства, яка базується на принципах демократії та ринкової економіки. Ліві концепції включають такі ідеології, для яких соціальний прогрес зводиться до досягнення рівності, соціальної справедливості та створення умов для всебічного розвитку громадян” [2].

Напевно найвідомішим і міцно усталеним, способом диференціації політичних ідеологій є їх спектралізація за ознакою лівих та правих течій. *Це лінійний спектр*, який розміщує політичні переконання в певній точці між двома крайнощами, крайньою лівою і крайньою правою топіками. Такі терміни, як “ліве крило” або “праве крило”, широко використовуються для означення політичних переконань або позицій людини, а групи людей разом називаються “лівими”, “правими” і навіть “центром”. Походження термінів “ліві” та “праві” сягає часів Французької революції та порядку розсадження, прийнятого різними групами: праворуч від нього сиділи аристократи, які підтримували короля, а ліворуч — радикали, представники третього стану. Саме тому, з історичної точки зору ліві та праві – це дзеркальне відображення один одного, про що пише Дж. Шварцменталь [3, с. 119], оскільки обидві групи розвивалися як конкуренти та при критиці тогочасного статусу-кво намагалися артикулювати власну альтернативу існуючому суспільству. Зазвичай вважається, “що лінійний спектр відображає різні політичні цінності або протилежні погляди на економічну політику. З точки зору цінностей, іноді кажуть, що спектр відображає різне ставлення до рівності” [4]. Слабкість лінійного спектру полягає в тому, що він намагається звести політику до одного виміру та припускає, що політичні погляди можна класифікувати лише за одним критерієм, будь то ставлення до змін, погляд на рівність чи економічна політика.

Політичні ідеології насправді є дуже складними системами переконань, цінностей і доктрин, які будь-який спектр змушені занадто спрощувати. Тим не менш, були

зроблені спроби розробити більш складні політичні спектри, які втілювали б два або більше вимірів. Лінійний спектр, наприклад, іноді піддавався критиці через те, що його крайні ідеології, комунізм і нацизм, виявляють схожість. Зокрема, комуністичний і фашистський режими розвинули репресивні, авторитарні форми політичного правління, які деякі описують як “тоталітарний”. У результаті з’явився альтернативний політичний спектр який характеризується *теорією підкови*, що вказує на те, що крайні точки ліворуч і праворуч мають тенденцію зближуватися, відрізняючи обидві від “демократичних” переконань лібералізму, соціалізму та консерватизму. Треба сказати, що ця класифікація більшою мірою розповсюдилася у ХХ столітті внаслідок існування тоталітарних та авторитарних режимів та аплікації політичних ідеологій на умови функціонування цих режимів. Тут в центрі системи перебуває лібералізм, і саме він визначаються класичною центристською конституантою. Як вказує О. Постол, що цей вид політичного спектру був обґрунтований задля “принципового відмежування тоталітаристських, “моністичних” (антиплюралістських) тенденцій (фашизм і комунізм) від толерантних і відкритих ідейно-політичних течій сучасності” [5, с. 22].

Інший спектр запропонував Г. Айзенк у праці “Сенс і нісенітниця в психології” (1964) розробив *двохосьову модель диференціації політичних ідеологій*. Дослідник взяв за горизонтальну вісь свого спектру традиційний лівий-правий спектр, але додав вертикальну вісь, яка вимірює політичні погляди, що знаходяться на одній крайності – “жорсткі” або авторитарні, а на іншій – “м’які” або демократичні. Таким чином, політичні ідеї можна розташувати як на осі “ліві-праві”, так і на осі “жорсткі” та “м’які”. У цьому випадку відмінності між, наприклад, нацизмом і сталінізмом можна прояснити, розмістивши їх на протилежних крайніх точках ліво-правої осі, тоді як їхню схожість можна підкреслити, розташувавши обидва на “жорсткій” крайній точці вертикальної осі. Однак усі такі спектри викликають труднощі, оскільки вони мають тенденцію спрощувати і узагальнювати дуже складні набори політичних ідей. У кращому випадку, вони є скороченим методом опису політичних ідей або переконань, і завжди повинні використовуватися з обережністю. Насправді, все більше літератури виступає за повну відмову від поділу на лівих і правих. Як зазначає Е. Гідденс, поява нових політичних питань, таких як фемінізм, права тварин та навколишнє середовище, зробила традиційні ідеї поділу на двовимірний спектр лівих і правих значною мірою зайвими.

Слід зауважити, що класифікація політичних ідеологій залишається складним завданням через їхню мінливість і багатозаровість. Хоча традиційні підходи корисні, необхідно розробляти більш гнучкі та контекстуальні моделі аналізу, що враховують історичні, культурні та соціальні особливості.

Список літератури

1. Шляхтун П. Політологія: історія та теорія. Київ: Центр учбової літератури, 2021 – 472 с.
2. Колісніченко А. Політична ідеологія: сутність, функції та чинники міжнародної політики. *Емінак*. 2018. № 4 (2) – 126-131 с.
3. Шварцменталь Д. Идеология и политика. Харьков: Гуманитарный центр, 2009 – 312 с.
4. Heywood A. Political Ideologies An Introduction 3rd edition. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2003 – 382 p.
5. Постол О. Посткласичні політико-ідеологічні течії та їх роль в умовах соціальних змін кінця ХХ – початку ХХІ століть. npu.edu.ua. Web. 2016. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.12/Dis_Postol.PDF

УДК 351

Брич Л. В.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Національний університет “Львівська політехніка”

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ РЕАГУВАННЯ НА ПОСИЛЕННЯ РИЗИКОВАНOSTІ ПРИ ІНВЕСТУВАННІ У РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Однією з ключових проблем у реагуванні на підвищення ризиковості під час інвестування у розвиток людського капіталу є недостатня координація між різними відомствами та рівнями органів державного управління. Відсутність узгодженої стратегії у сфері освіти, зайнятості й інновацій ускладнює процеси фінансування та оцінки ефективності вкладень у кадри. Як наслідок, заходи, що плануються на центральному рівні, часто не співвідносяться з реальними потребами регіонів [1-3]. Складність законодавчої бази та часті зміни у нормативно-правових актах створюють ще одну перешкоду для зниження ризику інвестицій у людський капітал. Потенційні інвестори, як і компанії, що вже функціонують, вимушені пристосовуватися до неоднозначних правил гри, через що процес прийняття рішень ускладнюється. Така ситуація зменшує привабливість довгострокових проєктів та формує атмосферу правової невизначеності.

Бюджетні обмеження й відсутність прозорих механізмів розподілу державних ресурсів посилюють проблему. У багатьох випадках асигнування на освіту, науку та програми професійної підготовки скорочуються або розпорошуються між численними, але малоефективними ініціативами. Це призводить до відсутності стабільного фінансування стратегічно важливих напрямів, що прямо впливає на якість людського капіталу та рівень ризику для інвесторів.

Високий рівень бюрократії та затягнуті процедури ухвалення рішень ускладнюють оперативне реагування на зміни ринкової кон'юнктури та появу нових загроз. У результаті ініціативи, спрямовані на мінімізацію ризиків, реалізуються з великим запізненням або взагалі не доходять до практичного втілення. Зниження ефективності механізмів державного управління унеможливорює своєчасне коригування політик і програм, що ще більше підсилює ризики невдач в інвестуванні.

Корупційні прояви та непрозорі процедури розподілу коштів також створюють відчутні загрози для формування довіри з боку інвесторів. Коли кошти, виділені на розвиток людського капіталу, можуть бути нецільово використані або розкрадені, зростає недовіра до державних ініціатив та зменшується мотивація бізнесу брати участь у спільних проєктах. Це стає серйозним бар'єром на шляху побудови якісної системи людських ресурсів. Відсутність належної комунікації та співпраці між органами державного управління і приватним сектором також перешкоджає

ефективному реагуванню на зростання ризикованості у сфері інвестицій. Бізнес, який володіє останніми даними про потреби ринку праці, не завжди має можливість впливати на формування освітніх програм чи визначати пріоритети при розподілі державних ресурсів. Це ускладнює формування актуальних і затребуваних компетенцій серед майбутніх фахівців.

Дефіцит якісної аналітики та статистичних даних щодо результативності державних програм у сфері інвестицій у людський капітал ускладнює оцінювання ефективності вкладених коштів. Відсутність чітких показників успішності й прозорих механізмів моніторингу не дозволяє вчасно виявляти “слабкі ланки” та коригувати політику. Без надійної інформаційної бази складно планувати заходи для протидії ризикам і передбачати подальший розвиток. Нерідко механізми державного управління сфокусовані на короткострокових результатах, що не відповідає суті інвестицій у людський капітал, які дають віддачу у віддаленій перспективі. Такий підхід часто призводить до того, що увага приділяється розв’язанню нагальних поточних проблем, а системні реформи освіти, охорони здоров’я та науково-дослідної сфери залишаються недофінансованими або відкладаються на невизначений термін.

Врешті-решт, недостатня відкритість та обізнаність суспільства про переваги інвестування в людський капітал перешкоджають формуванню запиту на більш ефективні та прозорі механізми державного управління. За умови відсутності чіткої суспільної позиції щодо необхідності підвищення кваліфікації та наукової діяльності важко створити достатній тиск на органи державного управління, аби вони посилили регуляторні й фінансові заходи для зменшення ризиків і стимулювання довгострокових інвестицій у людський капітал.

Список літератури

1. Ткач С. М. Управління ризиками інвестиційної діяльності в регіоні: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. Львів : ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України”, 2015. 234 с.
2. Качур Р. П. Державне регулювання інвестиційної діяльності в трансформаційній економіці України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. 2015. 237 с.
3. Лазарева А.П, Особливості інвестицій в людський капітал. Проблемні питання економіки України та її регіонів. 2016, 3(25), С.38-45.

УДК 343.85:[351.1-057.36-055.1/.3:316.647.82](043.2)

Боброва О. А.

здобувачка магістерського рівня вищої освіти
за спеціальністю 231 “Соціальна робота”
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Проблема дискримінації за ознакою статі серед військовослужбовців зачіпає фундаментальні права людини й негативно впливає на функціонування військових підрозділів. Наразі, Збройні Сили України є більш відкритими до інтеграції жінок-військовослужбовиць, адже питання дискримінації за ознакою статі та гендерної рівності набуває надзвичайної важливості.

Дискримінація за ознакою статі проявляється через упередження, соціальні стереотипи, нерівний доступ до службових можливостей, неповагу до статевої ідентифікації та рівноправності. Зазначена проблема має системний характер й призводить до втрати довіри до військових інституцій, погіршення морально-психологічного клімату у військовому колективі, зниження продуктивності виконання службових обов'язків. Зокрема, дискримінація за ознакою статі може призвести до високого рівня плинності кадрів, що негативно позначається на стабільності та оперативності військових підрозділів [4].

Збільшення чисельності жінок-військовослужбовиць, які проходять службу на керівних посадах, є одним з базових показників планомірного впровадження політики гендерної рівності у Збройних Силах України.

Основними позитивними моментами у військовій службі жінок, за оцінками їхніх колег є відповідальність за доручену справу, велика працездатність, внутрішня самодисципліна, професіоналізм.

Науковці І. Грицуняк, Т. Спіріна, звертають увагу, що завдяки багатогранному та унікальному досвіду, перспектив та підходів до вирішення завдань та прийняття виважених рішень, інтеграція жінок у військову службу дозволяє підвищити ефективність військових колективів. Водночас, відсутність чітких та зрозумілих механізмів профілактики дискримінації за ознакою статі, недостатній рівень обізнаності про права жінок-військовослужбовиць у військових структурах стримують цей процес [2].

Відповідно до класифікації, підтриманої ВООЗ у 1990 році, визначають первинну (формування в суспільстві рівного ставлення до прав та можливостей жінок і чоловіків та негативного ставлення до насильницької моделі взаємовідносин), вторинну (попередження, запобігання, профілактики певних негативних суспільних явищ та їх наслідків) та третинну (попередження рецидивів негативних явищ) профілактику.

Третинна профілактика є складовою комплексної допомоги особі, яка постраждала від дискримінації за ознакою статі та ґрунтується на оцінці потреб такої особи, враховуючи індивідуальні потреби постраждалої особи та включати заходи, що враховують як наслідки, так і передумови виникнення такого явища серед військослужбовців.

С. Ковбасюк у своїй статті “Напрями інституалізації недискримінації в Україні” наголошує, що визначити поняття дискримінації непросто, оскільки дискримінація є ставленням до людини з порушенням принципу рівності й критерії дискримінації не завжди є однозначними та викликають сумніви щодо їх обґрунтування [1].

Також, О. Царенко, С. Царенко, визначають дискримінацію за ознакою статі як будь-яку розбіжність, невідповідність, зверхність, обмеження, що не забезпечує соціальну можливість здійснення рівних прав і свобод [3].

Отож, дискримінація за ознакою статі є порушенням прав людини, ключовими причинами якої можемо окреслити: стереотипи, упередження. Варто, також, зазначити ключові ознаки дискримінації за ознакою статі: упереджене ставлення; образи, хамська поведінка, приниження, насильство, необґрунтована відмова у працевлаштуванні й доступу до навчання, неповага до чужої думки, приниження чужих чеснот.

Список літератури

1. Ковбасюк С. Напрями інституалізації недискримінації в Україні. *Теорія держави і права*. 2019. № 12. С. 259–265.
2. Спіріна Т. П., Грицуняк І. С. Військовослужбовці-жінки: виклик стереотипам. Збірник наукових праць “Педагогічні науки”. 2019. С. 189–192.
3. Царенко О. М. Гендерна дискримінація жінок-військовослужбовців / О. М. Царенко, С. І. Царенко // *Правова позиція*. – 2020. -№ 3 (28). – С. 102–107.
4. Liakh T., Spirina T. The problem of social prevention of gender inequality in military services. *Науковий журнал “Інноваційна педагогіка”*. 2020. Вип. 21 (2). С. 192–195.

Паскаль А. Г.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 231 Соціальна робота
Державного закладу “Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”
м. Одеса, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ПІДЛІТКІВ ЯК ІСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасні суспільні трансформації в Україні, спричинені військовими діями, соціально-економічною нестабільністю та зміною ціннісних орієнтацій, вимагають перегляду підходів до виховання молоді. Формування громадянської свідомості підлітків у цей період є не лише освітнім завданням, а й стратегічним напрямом

соціальної політики. Молодь, яка усвідомлює власну соціальну відповідальність, є ключовим чинником сталого розвитку суспільства, а ефективний соціальний супровід допомагає їй адаптуватися до змін, розвинути навички соціальної взаємодії та критичного мислення.

Метою дослідження є аналіз ефективності методик соціального супроводу у вихованні громадянської свідомості молоді. Особлива увага приділяється виявленню найбільш дієвих підходів, які дозволяють підліткам усвідомити свою роль у суспільстві та долучитися до його розвитку та інтерактивних методик, що сприяють активному залученню молоді до суспільного життя та формують у неї прагнення до соціальної участі.

Дослідження ґрунтується на застосуванні якісних і кількісних методів аналізу. Основним інструментом збору даних стало анкетування учасників тренінгу “Я – особистість, я – частина суспільства”, проведеного серед учнів 8-11 класів. Також було використано методика спостереження за поведінковими змінами учасників та аналіз їхніх рефлексивних відгуків. Додатково проведено контент-аналіз відповідей респондентів, що дозволило визначити основні тенденції у зміні їхньої громадянської позиції після проходження програми соціального супроводу. Дослідження було проведене під час навчальної практики соціального супроводу на базі Одеського ліцею № 51 Одеської міської ради серед учнів 8-11 класів.

Анкетування складалося з двох етапів: первинне опитування перед початком тренінгу та повторне – через два тижні після його завершення. Воно дозволило виявити зміни у сприйнятті учасниками власної ролі в суспільстві, рівня їхньої громадянської активності та мотивації до волонтерства. Спостереження за поведінковими змінами учасників фокусувалося на їхній взаємодії під час тренінгу, рівні комунікативної активності та готовності висловлювати власні думки. Контент-аналіз рефлексивних відповідей допоміг визначити ключові тенденції у зміні громадянської свідомості після завершення програми соціального супроводу.

Результати дослідження засвідчили, що соціальний супровід, особливо інтерактивні методики, значно впливають на формування громадянської свідомості підлітків. Виявлено, що рівень усвідомлення власної ролі в суспільстві, готовність до громадянської активності та мотивація до волонтерства суттєво зросли після проходження тренінгу “Я – особистість, я – частина суспільства”. Аналіз отриманих даних дозволив не лише оцінити ефективність застосованих методів, а й виявити закономірності та чинники, які сприяють більшому впливу соціального супроводу на підлітків.

Анкетування учасників засвідчило, що до початку тренінгу частина респондентів мала невизначене або пасивне ставлення до громадянської активності. Лише 37% учнів розглядали себе як активних громадян, які можуть впливати на соціальні процеси, тоді як 42% сумнівалися у власній спроможності робити реальні зміни, а 21% не замислювалися над питаннями громадянської відповідальності. Це свідчить про низький рівень усвідомлення особистої ролі в суспільних процесах, що може бути пов'язано з недостатньою кількістю практичних можливостей для участі молоді в соціальних ініціативах, а також із відсутністю позитивних прикладів для наслідування.

Після завершення тренінгу ситуація суттєво змінилася: частка учнів, які усвідомили свою соціальну роль, зросла до 61%. Важливим є той факт, що 27% респондентів почали замислюватися над можливістю активної участі, хоча ще не мали чітких планів, як реалізувати свою громадянську позицію. Це вказує на потенціал інтерактивних методик як інструменту підвищення громадянської свідомості, навіть серед тих, хто раніше не проявляв інтересу до суспільної діяльності. Однак 12% учасників зазначили, що їхнє ставлення до громадянської активності не змінилося, що свідчить про необхідність більш тривалої роботи з певними групами підлітків та впровадження додаткових методів мотивації.

Аналіз ставлення до волонтерської діяльності також демонструє позитивну динаміку. Якщо до початку тренінгу лише 28% респондентів висловлювали готовність долучитися до волонтерських проєктів, то після його завершення цей показник зріс до 47%. Зростання зацікавленості є важливим показником, адже волонтерство є одним із основних механізмів розвитку громадянської відповідальності. Особливо показовим є те, що 32% учасників не лише висловили інтерес до громадської діяльності, а й зробили перші кроки до її реалізації – приєдналися до волонтерських груп або почали розробку власних ініціатив. Ще 21% респондентів зазначили, що волонтерська діяльність їм цікава, проте вони ще не знають, як саме можуть себе реалізувати в цій сфері. Це свідчить про необхідність додаткової інформаційної підтримки та надання практичних рекомендацій щодо залучення підлітків до громадських ініціатив.

Спостереження за поведінковими змінами учасників підтвердило ефективність інтерактивних методик у розвитку соціальної активності. До початку тренінгу 53% учнів рідко брали участь у дискусіях на суспільно важливі теми, а 16% повністю уникали таких розмов, що вказує на певні комунікаційні бар'єри та низьку зацікавленість суспільними питаннями. Однак після завершення заходу 68% респондентів зазначили, що стали більш відкритими до соціального діалогу, а 59% повідомили, що їм стало легше аргументувати власну позицію та висловлювати думки під час дискусій. Це свідчить про ефективність таких методик, як групові обговорення, кейс-методи та рефлексивні вправи, які сприяють розвитку критичного мислення та навичок конструктивної комунікації.

Контент-аналіз відповідей респондентів дозволив глибше зрозуміти мотиви та чинники, які сприяють формуванню громадянської свідомості. Було виявлено, що 67% учнів після тренінгу почали розглядати себе як активних громадян, здатних впливати на суспільні процеси. Це не лише свідчить про позитивний вплив тренінгу, а й вказує на те, що підлітки потребують платформ для самореалізації у сфері громадянської активності. 22% респондентів усвідомили значення соціальної активності, проте ще не були готові до активних дій, що свідчить про потребу в подальшій підтримці та розвитку довготривалих програм соціального супроводу. Водночас 11% учасників не зафіксували змін у власних переконаннях, що ще раз підтверджує необхідність індивідуалізованого підходу та використання додаткових мотиваційних чинників.

Аналіз ефективності методик соціального супроводу показав, що найбільший вплив на формування громадянської свідомості учасників мали практикоорієнтовані підходи. Зокрема, проєктна діяльність дозволила учням не лише ознайомитися з

основами громадянської відповідальності, а й застосувати набуті знання на практиці. 41% респондентів після тренінгу вперше усвідомили, що навіть невеликі зусилля можуть мати значний вплив на суспільство. Це підтверджує ефективність методів, що сприяють залученню молоді до реальних соціальних ініціатив.

Значний вплив на зміну громадянської позиції учасників мали також зустрічі з волонтерами та активістами. 71% респондентів зазначили, що саме ці заходи стали для них найбільш мотивуючими, оскільки реальні історії успіху допомогли їм побачити конкретні приклади впливу громадянської активності. 63% учнів відзначили, що групові дискусії допомогли їм краще зрозуміти соціальні проблеми, а 54% наголосили на користі рефлексивних вправ, які сприяли самопізнанню та усвідомленню власної ролі у суспільстві.

Проведене дослідження дозволило чітко побачити, як соціальний супровід впливає на формування громадянської свідомості серед підлітків, особливо в умовах сучасних соціальних викликів, спричинених військовими діями та нестабільністю в Україні. Отримані дані підтверджують, що використання інтерактивних і практикоорієнтованих методик суттєво допомагає підліткам глибше зрозуміти власну соціальну роль, усвідомити свою відповідальність перед суспільством і стимулює бажання активно долучатися до соціальних процесів.

Зокрема, за результатами анкетування та спостережень, значно зросла кількість учасників, які почали замислюватися над власною роллю у суспільстві й усвідомлювати важливість громадянської участі. Практичний досвід, здобутий під час тренінгів, де підлітки взаємодіяли з волонтерами та брали участь у реальних соціальних проектах, виявився найбільш дієвим. Саме ці методики, як зазначали самі підлітки, дали їм змогу зрозуміти, що кожен може впливати на своє середовище, навіть невеликими діями.

Втім, варто враховувати, що частина підлітків потребує більш тривалої та індивідуалізованої роботи. Не всі учасники відразу відгукнулися на запропоновані активності позитивно, що свідчить про необхідність додаткової мотиваційної та консультаційної підтримки. Це підкреслює важливість створення безперервних, комплексних програм соціального супроводу, які б враховували індивідуальні особливості та запити молоді.

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективний соціальний супровід, заснований на інтерактивних, практичних та персоналізованих підходах, є необхідним елементом розвитку громадянської свідомості молоді. Впровадження таких методик у систему освіти й соціальної політики є важливою умовою для забезпечення сталого громадянського розвитку суспільства.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ОСВІТИ ТА
ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
м. Полтава,
12 березня 2025 р.

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.
Художній редактор: Михайленко К. В.
Коректор: Остаповець Н. М.
Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Надруковано у ПП “Астроя”
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ДК № 5599 від 19.09.2017 р.
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20-Б, кв. 4
Наклад 100 шт. Замовлення 2147-27
Підписано до друку 12.03.2025 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Calibri Light.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 5,6

Видавництво ПП “Астроя”
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП “Астроя”
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089

Всі права захищені.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.
Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

